

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΜΝΕΦ
ΠΜΣ: ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

«ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΣΚΗΤΗ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ἸΩΗ (ΒΗΓ 2052)»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.

Διπλωματική εργασία για τον πρώτο κύκλο σπουδών
της Κωνσταντίας Γιουβανουλη

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δεζάνηρος Δεζάκης

Ιωάννινα 2020

Θαυμαστός ὁ Θεός ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ.

Ψαλμ.67,36

Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου, ὡς
πορφύραν καὶ βύσσον τὰ αἵματα, ἡ
Ἐκκλησία σου στολισαμένη, δι' αὐτῶν βοᾷ
σοι, Χριστέ ὁ Θεός· τῷ λαῷ σου τοὺς
οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον, εἰρήνῃ τῇ
πολιτείᾳ σου δώρησαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς
ἡμῶν τό μέγα ἔλεος.

Ἀπολυτίκιον τῶν Ἁγίων Πάντων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
I. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ.....	20
II. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ.....	23
III. ΣΥΝΑΞΑΡΙΑΚΗ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ ΣΤΟ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β´.....	24
Β. ΚΕΙΜΕΝΟ.....	26
Γ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	46
Δ. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ.....	66
Ε. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	74
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	76
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	77

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μετά από πολλές ώρες αναζήτησης στα ανέκδοτα χειρόγραφα μαζί με τον καθηγητή μου, βρέθηκε τελικά το υλικό της δικής μου έκδοσης για την συγγραφή της διπλωματικής εργασίας μου. Άγιος Άζης. Τόσο πρωτάκουστο όνομα για άγιο της Εκκλησίας μας που δεν το είχα ξανακούσει ποτέ πριν. Καθαρογραμμένο χειρόγραφο διακοσμημένο χωρίς ουσιαστικές φθορές, η μεταγραφή του κειμένου ξεκίνησε. Θαύμασα τον βίο του με τα θαύματα και την ποικιλομορφία των βασανιστηρίων του. Έτσι, μου γεννήθηκε η επιθυμία να βρω την εικόνα του και να την βάλω ως εξώφυλλο στην εργασία. Τελικά, στο ταξίδι μου με τον σύζυγό μου στους Αγίους Τόπους βρέθηκε τυχαία σε έναν από τους θησαυρούς της σιναϊτικής βιβλιοθήκης. Η ολοκλήρωση της έρευνας αυτής μπορεί να παρομοιαστεί με ένα ταξίδι που ξεκινάει με μόνο στοιχείο ένα άγνωστο όνομα σε ένα αρχαιότατο κώδικα. Κάποτε έρχονται ανέλπιστα πολύτιμες πληροφορίες, άλλοτε αποδεικνύονται άκαρπες προσπάθειες οι περαιτέρω αναζητήσεις. Μα, όταν, φαίνεται απ' την διόπτρα του πλοίου η χώρα του προορισμού και η ώρα της άφιξης πλησιάζει, βροχή από πεφταστέρια απαραίτητα για την συλλογή μπορεί να φέρει κάποια καθυστέρηση. Και φτάνοντας στο λιμάνι αυτός ο ξένος και άγνωστος συνοδοιπόρος αποδεικνύεται τελικά ένας καλός φίλος.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου, κ. Αλέξανδρο Αλεξάκη, για την επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλα τα στάδια της εργασίας με τις εύστοχες και πολύ εποικοδομητικές παρατηρήσεις του. Ακόμα, θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω στους σιναΐτες πατέρες π. Μιχαήλ, υπεύθυνο της βιβλιοθήκης και τον π. Ιουστίνο, βιβλιοθηκάριο, που με προθυμία κατέβασαν αρκετούς κώδικες από τα ράφια, ώστε να βρεθεί κάτι χρήσιμο και σχετικό με τον άγιο. Η εμπειρία αυτή με την ανάγνωση των μεγάλων και αρχαίων κωδίκων μέσα στην βιβλιοθήκη θα μου μείνει ανεξίτηλη. Τέλος, οφείλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες και την βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στον κ. Philipp Pilhofer για την πολύτιμη βοήθειά του και το ενδιαφέρον που έδειξε για αυτήν την μελέτη.

Το παρόν εγχείρημα αποτελεί την έκδοση του βίου του αγίου Άζη από τον Vat. gr. 807. Αρχικά, κρίθηκε ωφέλιμο να γίνει μια σύντομη αλλά περιεκτική παρουσίαση της ζωής, της δράσης και του μαρτυρίου του αγίου κατά παραγράφους όπως εμφανίζεται στο αρχαίο κείμενο. Ακολουθεί μια σειρά μικρών ενοτήτων με ιστορική βάση για την κατανόηση του βίου. Γίνεται μια μικρή αναφορά στην ιστορική γραμμή της εποχής, στην επίσημη ρωμαϊκή θρησκεία και την θέση των χριστιανών και στους διωγμούς των προγενέστερων χριστιανικών αιώνων. Θα εξετάσουμε πως η λατρεία του αυτοκράτορα επηρέασε την ζωή των χριστιανών και τους έφερε αντιμέτωπους με το κράτος. Επιπλέον, θα παρουσιαστούν τα ποικίλα αίτια του μεγάλου διωγμού και θα παραθέσουμε την ιστορική μαρτυρία του Ευσεβίου για τις

προκαταλήψεις του αυτοκράτορα. Παράλληλα, θα γίνει αναφορά στις επίσημες διατάξεις εναντίον της χριστιανικής Εκκλησίας που ανακοινώθηκαν σε ολόκληρη την ρωμαϊκή αυτοκρατορία και στην γενικότερη ατμόσφαιρα των διωγμών σε Ανατολή και Δύση. Θα ακολουθήσει μια πρώτη γνωριμία με την μυστηριώδη χώρα καταγωγής του αγίου και για τους μάρτυρες της περιοχής. Η εισαγωγή τελειώνει με μια ανασκόπηση στα μηνολόγια στα οποία θα ενταχθεί και ο κώδικας της μελέτης αυτής.

Στην επόμενη ενότητα, θα παρουσιαστούν τα πρώτα χρήσιμα στοιχεία για τον κώδικα, θα εξεταστούν η εποχή στην οποία εντάσσεται, τα φύλλα και η βυζαντινή γραφή. Παρακάτω, θα δοθούν ορισμένες παρατηρήσεις πάνω στο κείμενο και τον συγγραφέα του. Στη συνέχεια, γίνεται μια παρουσίαση του κώδικα Vat. gr. 1613 που περιέχει μια συναξαριακή καταχώρηση σχετική με τον Άζη εστιάζοντας σε στοιχεία που συμπληρώνουν το κείμενο. Ακολουθεί το αρχαίο κείμενο με την μετάφραση, τον σχολιασμό του κειμένου και το παράρτημα με εικόνες.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΒΙΟΣ

Ο άγιος Άζης καταγόταν από την Ισαυρία και υπηρετούσε στον αυτοκρατορικό στρατό επί Διοκλητιανού. Κατά τον μεγάλο διωγμό έγινε χριστιανός και εγκατέλειψε τον στρατό για να ζήσει στην έρημο (παρ. 1). Εκεί ασκήτευε και απέκτησε μεγάλη φήμη για τις θεραπείες σε ασθενείς και δαιμονισμένους (παρ. 2) και κάποτε που μια γυναίκα θεραπεύτηκε από αυτόν του χάρισε έναν ταύρο (παρ. 3). Το καλύβι του ανακάλυψαν κυνηγοί του Διοκλητιανού (παρ. 4) και, επειδή με την προσευχή του ο άγιος τούς εμπόδιζε επανειλημμένως να σκοτώνουν τα ζώα της περιοχής, στάλθηκε ένα απόσπασμα εκατόν πενήντα στρατιωτών για να τον οδηγήσει στον αυτοκράτορα (παρ. 5). Στον δρόμο, όμως, οι στρατιώτες που τον συνόδευαν υπέφεραν από την δίψα. Με την προσευχή του ο άγιος έκανε να αναβλύσει πηγή μέσα στην έρημο και διά του θαύματος αυτού οι στρατιώτες δεν ήπιαν μόνο νερό αισθητό (παρ. 6), αλλά καινάματα ζώντος ύδατος της πίστεως. Φθάνοντας ο άγιος μπροστά στον αυτοκράτορα ομολόγησε την πίστη του (παρ. 7) αρνούμενος τις απειλές του (παρ. 8). Τότε και οι εκατόν πενήντα στρατιώτες ομολόγησαν ότι βαπτίστηκαν χριστιανοί. Καταθρομβημένος ο Διοκλητιανός διέταξε τον έπαρχο Ακυλίνο να τους μεταφέρει στον Πόντο και να τους υποβάλει σε φοβερά βασανιστήρια για να αρνηθούν τον Χριστό (παρ. 9). Όταν έφτασαν με την συνοδεία εξακοσίων στρατιωτών, ο έπαρχος πρόσταξε πρώτα να μαστιγώσουν τον άγιο και μετά κρεμασμένο από τις τρίχες να του μπήξουν σιδερένια νύχια μέσα στο σώμα του (παρ. 10). Την επομένη διέταξε να μπει σε πύρινο καμίνι και με θαύμα έμεινε αλώβητος σβήνοντας την φωτιά (παρ. 11). Στο θέαμα της καρτερίας του αγίου και του θαύματος, η ίδια η σύζυγος και η θυγατέρα του έπαρχου πίστεψαν στον Χριστό και επισκέφτηκαν κρυφά τον άγιο στην φυλακή (παρ. 12). Στη συνέχεια ο άγιος Άζης δεμένος σε ξύλινα κοντάρια μαστιγόθηκε αλύπητα μπροστά στα μάτια των υπολοίπων για να τρομοκρατηθούν· ωστόσο οι εκατόν πενήντα στρατιώτες και άλλοι δέκα που παρακολουθούσαν αυτά τάχθηκαν με το μέρος του αγίου και ομολόγησαν την πίστη τους (παρ. 13). Ο έπαρχος έξαλλος από θυμό, δίχως έλεος, διέταξε να αποκεφαλίσουν τους εκατόν πενήντα στρατιώτες (παρ. 14), να σύρουν τον δίκαιο και να τον μαστιγώσουν στην πλάτη με βούνευρα. Εκείνο το βράδυ η γυναίκα και η κόρη του έπαρχου βαπτίστηκαν κρυφά στην φυλακή του αγίου (παρ. 15). Όταν ο έπαρχος έμαθε αυτή την μεταστροφή τους θύμωσε πολύ και διέταξε τον αποκεφαλισμό τους (παρ. 16). Μη γνωρίζοντας πώς να αντιδράσει σε όλα αυτά, ο έπαρχος Ακυλίνος αποφασίζει τελικά μαζί με τους φίλους του την θανατική καταδίκη του Άζη στην επαρχία Βεβαία (παρ. 17-18). Ακολουθεί η προσευχή του αγίου, ο αποκεφαλισμός του, τα θαύματα που επιτέλεσαν τα λείψανά του, η μεταστροφή και η ομολογία των δώδεκα στρατιωτών που τον θανάτωσαν και ο αποκεφαλισμός τους την 19η Νοεμβρίου (παρ. 19-20).

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ

Ο βίος του αγίου Άζη τοποθετείται χρονικά στα τέλη του 3ου αιώνα και πιθανότατα την πρώτη πενταετία του 4ου αιώνα, όταν στην εξουσία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ήταν ο Διοκλητιανός (284-305 μ.Χ.). Η οικονομική κρίση της εποχής δημιούργησε δύσκολα προβλήματα στο ρωμαϊκό κράτος και απείλησε με κατάρρευση στον διοικητικό και στρατιωτικό χώρο. Ο Διοκλητιανός παρά την κατάσταση αυτή κατόρθωσε να αναδιοργανώσει ολόκληρο το ρωμαϊκό κράτος¹. Κατά την πρώτη περίοδο της βασιλείας του επικεντρώθηκε στην αναδιοργάνωση του κρατικού μηχανισμού προστατεύοντας την εδαφική ακεραιότητα από εξωτερικούς κινδύνους και τοποθετώντας στην Δύση τον αύγουστο Μαξιμιανό, ενώ ο ίδιος κράτησε την Ανατολή². Γρήγορα αντιλήφθηκε, όμως, πως η έκταση του κράτους και η ποικιλομορφία των αναγκών της διακυβέρνησής του απαιτούσαν τον καταμερισμό των καθηκόντων μεταξύ περισσότερων ηγεμόνων, οι οποίοι θα επιλέγονταν με βάση τις ικανότητες και τις πράξεις του κι όχι σύμφωνα με τις δυναστικές αρχές³. Το 293 μ.Χ. οι δύο αυτοκράτορες όρισαν δύο άλλους ικανούς στρατηγούς καίσαρες, τον Κωνσταντίο τον Χλωρό, πατέρα του Μ. Κωνσταντίνου, στην Γαλατία και τον Γαλέριο στην Ιλλυρία. Αποφασιστικός παράγοντας για την λειτουργία του συστήματος της τετραρχίας ήταν βέβαια ο σεβασμός της ανώτερης θέσης του Διοκλητιανού εκ μέρους των συνηγεμόνων του.⁴ Η τετραρχία που δημιουργήθηκε με αυτόν τον τρόπο αποδείχθηκε σταθερό πολιτικό σχήμα, ικανό να εξασφαλίσει ησυχία και τάξη στο εσωτερικό του κράτους και να προστατεύσει την κυριαρχία της Ρώμης από γειτονικούς εχθρούς⁵ (βλ. Παρ. εικ.1).

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Η εθνική θρησκεία των πρώτων αιώνων συνδεόταν με τον φόβο απέναντι στους θεούς και τις λατρευτικές πράξεις και τελετές για την επίτευξη της ορθής σχέσης τους με εκείνους (*pietatis religio*). Τα θεικά σημάδια, οι οιωνοί και τα υπερφυσικά φαινόμενα είχαν βαρύνουσα σημασία για τους Ρωμαίους⁶. Οι πρόγονοί τους είχαν θεσπίσει την ρωμαϊκή θρησκεία, γεγονός που προσέδιδε αυθεντία, ότι ήταν η ορθή μορφή λατρείας, και τιμή στους ίδιους, επειδή οι επίγονοι ακολουθούν τις αξίες των προγενέστερων γενεών.

Ήδη από τις αρχές του 5ου αιώνα π.Χ είχε εισαχθεί στη Ρώμη από τους Έλληνες της νότιας Ιταλίας η λατρεία του Απόλλωνα, του Διονύσου, του Ασκληπιού, της Δήμητρας και της

¹ Κ. Μπουρδάρα, 24.

² Πάπυρος, τόμ.5, 744.

³ Ιστορία, 188.

⁴ Ιστορία, 191.

⁵ Ιστορία, 189.

⁶ Μ. Αλεξιάδη, 5.

Περσεφόνης. Οι περισσότεροι από αυτούς τους θεούς αφομοιώθηκαν και λατρεύονταν παράλληλα με τους εγχώριους⁷. Με την κατάκτηση πολλών περιοχών και ελληνιστικών βασιλείων εισήχθησαν και ανατολικές θρησκείες και θεότητες (όπως η Κυβέλη από τη Φρυγία και η Ίσις από την Αίγυπτο) που αφομοιώθηκαν σιγά σιγά στην παλαιά θρησκεία. Εντούτοις, δεν ήταν δυνατόν όλες οι θρησκείες να εισάγονται στην αυτοκρατορία, αφού έπρεπε πρώτα να εγκριθούν από την σύγκλητο του κράτους. Στην περίπτωση που η σύγκλητος δεν δεχόταν να εισάγει μία νέα λατρεία εντός των κρατικών θρησκειών (οι οποίες θα συντηρούνταν με έξοδα της πολιτείας), γινόταν ανεκτή θρησκεία εκτός αν οι πρακτικές της θεωρούνταν σκανδαλώδεις για την ρωμαϊκή πολιτεία⁸.

Όσο για τους χριστιανούς, όπως αναφέρει ο Τερτυλλιανός στον Απολογητικό (Apologeticum), το όνομά τους εισήχθη στον κόσμο επί Τιβερίου (14 - 37 μ.Χ). Αν και ο αυτοκράτορας δεν ήταν αρνητικός απέναντί τους, καθώς ο ίδιος πρότεινε στην σύγκλητο να εισάγει τον Χριστό στους θεούς της Ρώμης. Η σύγκλητος απέρριψε το αίτημά του με συνέπεια ο Τιβέριος να εξαπολύσει απειλές στους κατηγορούς των χριστιανών⁹. Ως εκ τούτου, ο χριστιανισμός δεν αναγνωρίστηκε ως θρησκεία, αλλά θεωρήθηκε αίρεση του ιουδαϊσμού, ίσως διότι οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες δημιουργήθηκαν στην Παλαιστίνη και οι απόστολοι ξεκίνησαν να κηρύττουν τον χριστιανισμό στους Εβραίους. Έτσι, οι χριστιανοί εντάχθηκαν αρχικά στο ίδιο νομικό πλαίσιο που εντάσσονταν και οι Ιουδαίοι. Συγκεκριμένα, στους τελευταίους είχε δοθεί το προνόμιο της μη αποδοχής της ρωμαϊκής θρησκείας με τον όρο την προσφορά θυσίας στον ναό της Ιερουσαλήμ προς τιμήν του εκάστοτε Ρωμαίου αυτοκράτορα. Με αυτό το προνόμιο το έργο της κήρυξης του ευαγγελίου στον ελληνορωμαϊκό κόσμο από τους αποστόλους κατέστη ευκολότερο. Αργότερα, όταν οι διαφορές μεταξύ τους έγιναν έκδηλες, οι Εβραίοι απευθύνθηκαν στη ρωμαϊκή πολιτεία καθιστώντας σαφή την διάκριση των δύο θρησκειών. Αυτό είχε συνέπεια να αποδεχθούν την επίσημη θρησκεία του κράτους προσφέροντας θυσίες στους εθνικούς θεούς και η ρωμαϊκή πολιτεία να αλλάξει την στάση της απέναντί τους αρχής γενομένης από τον αυτοκράτορα Τιβέριο Κλαύδιο τον Γερμανικό (41-54 μ.Χ). Αυτός έδωσε εντολή να διωχθούν από τη Ρώμη και να μειωθεί ο αριθμός τους δίχως όμως την ολοκληρωτική διάλυση της Εκκλησίας της πόλεως¹⁰.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο, το οποίο πρέπει να διασαφηνιστεί είναι ότι οι Ρωμαίοι έβλεπαν τον χριστιανισμό ως μία νέα θρησκεία που απομακρύνθηκε από την πατρική (τον ιουδαϊσμό). Θεωρούταν ως μια δεισιδαιμονία νέα (superstitio nova) που θα έφερε ριζικές αλλαγές σε όλα

⁷ Μ. Αλεξιάδη, 6.

⁸ Μ. Αλεξιάδη, 7.

⁹ Μ. Αλεξιάδη, 8.

¹⁰ Μ. Αλεξιάδη, 9.

τα επίπεδα (πολιτική, κοινωνία, οικονομία). Θα μπορούσε να λεχθεί πως το νέο ήταν και επικίνδυνο. Ως εκ τούτου, οι χριστιανοί προέβαιναν στους απολογητικούς λόγους προσπαθώντας να πείσουν τις ρωμαϊκές αρχές ότι ο χριστιανισμός δεν είναι μία νέα θρησκεία¹¹.

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ

Στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία ο διωγμός των χριστιανών ξεκίνησε επίσημα από τον Νέρωνα (64 μ.Χ) κατά τον οποίο ο χριστιανισμός εκδιώχθηκε περισσότερο ως δεισιδαιμονία, ως μη αποδεκτή θρησκεία από την κοινωνία. Διωγμό ήγειρε από την Ρώμη ως την Παλαιστίνη και την Μ. Ασία κατά τα τελευταία χρόνια της εξουσίας του ο Δομιτιανός (81-96 μ.Χ), ο οποίος χαρακτηριζόταν από αυταρχισμό που θύμιζε την βιαιότητα του Νέρωνα, όπως αναφέρει ο Τερτυλλιανός. Ο διωγμός αυτός είναι πιθανόν να είχε και οικονομικά κίνητρα, αφού ο αυτοκράτορας είχε προχωρήσει σε δημεύσεις περιουσιών, αλλά να είχε θρησκευτικές προεκτάσεις, καθώς ο αυτοκράτορας είχε ανακηρύξει τον εαυτό του Θεό και Κύριο (Dominus et Deus) ανυψώνοντας την λατρεία του αυτοκράτορα¹². Ο τρίτος διωγμός εξαπολύθηκε από τον Τραϊανό (98-117 μ.Χ) με διάταγμα εναντίον των μυστικών εταιρειών (haereticas), όπου συμπεριλήφθηκε ο χριστιανισμός, καταδικάζοντας τα μέλη του. Συνεχίστηκε με διατάγματα από τους αυτοκράτορες των επόμενων χρόνων, τον Ανδριανό (117-138 μ.Χ), τον Αντωνίνο τον Ευσεβή (138-161 μ.Χ.) και τον Μάρκο Αυρήλιο (161-180 μ.Χ.)¹³. Την εποχή αυτή συντελέστηκαν διωγμοί με κατηγορία ποικίλες συκοφαντίες (αιμομιξίες, βρώση ανθρώπων, μαγεία, ιεροσυλία, έσχατη προδοσία, αταξία, αντίσταση κατά των αρχών¹⁴) και κακόβουλες φήμες κατά των χριστιανών, την κατηγορία της αθεΐας, διότι δεν πίστευαν στους εθνικούς θεούς αλλά στον Έναν και μοναδικό Θεό, ενώ άλλες φορές αρκούσε και μόνο η ιδιότητα του χριστιανού για να καταδικαστεί¹⁵. Στην συνέχεια, ο Σεπτίμιος Σεβήρος (193-211 μ.Χ.), αν και αρχικά ήταν ευνοϊκά τοποθετημένος απέναντι στους χριστιανούς, αφού ένας υπηρέτης του χριστιανός τον θεράπευσε με λάδι και για την υποστήριξη που δέχτηκε από εκείνους κατά τους αγώνες στην Ασία, το 202 μ.Χ, μετά την καταστολή της αποστασίας των Ιουδαίων, προέβη στην έκδοση διατάγματος στην Παλαιστίνη. Με αυτό απαγόρευσε την μεταστροφή των κατοίκων της αυτοκρατορίας προς τον ιουδαϊσμό επιβάλλοντας βαρύτερες ποινές σε όποιον παρέβαινε την εν λόγω διαταγή, αποσκοπώντας στον περιορισμό τόσο της αποστασίας των Ιουδαίων, όσο και των

¹¹ Μ. Αλεξιάδη, 114.

¹² Μ. Αλεξιάδη, 12-14.

¹³ Πάπυρος, τόμ. 5, 814.

¹⁴ Κ. Μπουρδάρα, 109.

¹⁵ Μ. Αλεξιάδη, 18-19.

επαναστατικών τάσεων άλλων ρωμαϊκών επαρχιών¹⁶. Ο αριθμός των μαρτύρων περιορίστηκε όταν ανέλαβε την εξουσία ο Αντωνίνος Καρακάλλας (198-217 μ.Χ.) ενώ σκληρός διωγμός σημειώθηκε στην Αφρική¹⁷. Τριετή διωγμό διακήρυξε και ο Μαξιμίνος (235-238) εναντίον των χριστιανών και συγκεκριμένα των επισκόπων¹⁸. Η δωδεκαετής ειρήνη στους κόλπους της Εκκλησίας ευνόησε την αύξησή της με αποτέλεσμα να ασπαστούν τον χριστιανισμό πλούσιοι και επιφανείς κάτοικοι της αυτοκρατορίας¹⁹. Ο διωγμός πήρε γενικευμένες διαστάσεις το 250 μ.Χ. με το διάταγμα του Δέκιου (249-251 μ.Χ.) που όριζε την υποχρεωτική θυσία όλων των επισκόπων και μελών (συμπεριλαμβανομένων των γυναικών και των παιδιών) των εκκλησιών να θυσιάσουν προς τιμήν του αυτοκράτορα με στόχο την επίτευξη της ενότητας στην αυτοκρατορία μέσω της ενίσχυσης της επίσημης ρωμαϊκής θρησκείας. Το συγκεκριμένο διάταγμα θα μπορούσε να εκκληφθεί και ως μία προσπάθεια προβολής της ανωτερότητας της ρωμαϊκής θρησκείας έναντι άλλων, αφού ο Δέκιος θεωρούσε υπεύθυνες για την φθίνουσα πορεία του κράτους τις ανατολικές θρησκείες και τον χριστιανισμό²⁰. Ο διωγμός αυτός ήταν γενικός, που αποσκοπούσε όχι τόσο στο μαρτύριο όσο στην αποστασία, γι' αυτό και ήταν τόσο απηλής. Πλήθος πιστών ανεξαρτήτως φύλου ή κοινωνικής τάξης μαρτύρησαν για την πίστη τους, ιδίως στην Ασία, την Ελλάδα, την Ιταλία, την Γαλλία, την Ισπανία, την Β. Αφρική και την Αίγυπτο²¹. Στην πραγματικότητα, όμως, κατά το δεύτερο έτος της βασιλείας του Δέκιου, η αγριότητα των διώξεων χαλάρωσε και η προηγούμενη παράδοση της ανεκτικότητας επανήλθε. Ο αυτοκράτορας, προκειμένου να αντιμετωπίσει την γερμανική απειλή, ανέστειλε την εκτέλεση του διατάγματος κατά των χριστιανών μεταβαίνοντας ο ίδιος στο πεδίο της μάχης. Οι διωγμοί επαναλήφθηκαν κατά την διάρκεια του λοιμού, όταν ο Τριβωνιανός Γάλλος (251-253 μ.Χ.) έδωσε εντολή σε όλους τους κατοίκους της αυτοκρατορίας να πραγματοποιήσουν θυσίες στον Απόλλωνα, για να τον εξευμενίσουν, συνηθισμένη πρακτική στην ρωμαϊκή κοινωνία²². Παράλληλα, ο Βαλεριανός (257-258) παρασυρόμενος από τις υποδείξεις του οικονομικού του συμβούλου, εξήγειρε διωγμό με δύο διατάγματα που έφεραν οικονομικό όφελος στο κράτος²³. Αυτή τη φορά στο στόχαστρο βρίσκονταν τα μέλη του κλήρου και οι κατέχοντες αξιώματα χριστιανοί. Ο αυτοκράτορας προσπάθησε να πλήξει την Εκκλησία δημεύοντας την περιουσία της και συγκεκριμένα τους χριστιανικούς ναούς και τα κοιμητήρια, κάτι το οποίο δεν είχε γίνει από κανέναν αυτοκράτορα μέχρι τότε²⁴. Ακολούθησαν σαράντα χρόνια ειρήνης και γενικευμένης ανοχής

¹⁶ Μ. Αλεξιάδη, 28-29.

¹⁷ Μ. Αλεξιάδη, 38.

¹⁸ Μ. Αλεξιάδη, 50.

¹⁹ Μ. Αλεξιάδη, 58.

²⁰ Μ. Αλεξιάδη, 61.

²¹ Μ. Αλεξιάδη, 64.

²² Μ. Αλεξιάδη, 78.

²³ Πάπυρος, τόμ. 5, 814.

²⁴ Μ. Αλεξιάδη, 89.

από τους αυτοκράτορες των χρόνων αυτών με ελάχιστους μόνο μάρτυρες κυρίως από τον στρατό έως τον 4^ο αιώνα που θα ασκηθεί ο τελευταίος μεγάλος διωγμός των χριστιανών από τον Διοκλητιανό (284-305 μ.Χ.). Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει αριθμός διωγμών, αλλά συνεχής κατάσταση διωγμού με εξάρσεις και γενικευμένο χαρακτήρα, υφέσεις και ανεκτικότητα κατά καιρούς στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Οι διωγμοί των χριστιανών, που μαίνονταν για διακόσια πενήντα χρόνια, σταματούν με το επίσημο διάταγμα των Μεδιολάνων περί ανεξιθρησκείας από τον Μ. Κωνσταντίνο και τον Λικίνιο, το 313 μ.Χ.. Η Εκκλησία επί Μ. Κωνσταντίνου θα λάβει σημαντική οικονομική βοήθεια από το κράτος είτε μέσω φοροαπαλλαγών είτε μέσω χρηματικών παροχών προκειμένου να ολοκληρώσει τα έργα ευποιΐας στην Νέα Ρώμη (Κωνσταντινούπολη) που της είχαν ανατεθεί (αλλά και για ανοικοδόμηση ναών σε πάρα πολλές πόλεις του ρωμαϊκού κράτους και στους Αγίους Τόπους²⁵). Κι όχι μόνο αυτό, μα και ο ίδιος ο αυτοκράτορας θα συγκαλέσει την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο στην Νίκαια, προκειμένου να διευθετηθούν τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί στην Εκκλησία εξαιτίας των θέσεων του Αρείου²⁶.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

Ο αυτοκρατορικός θεσμός του ύστερου ρωμαϊκού κόσμου ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο την εποχή αυτή, καθώς απέκτησε ιδεολογικό-θεολογικό χαρακτήρα με την επίκληση μιας σχέσης προστασίας ανάμεσα στον Δία, τον Διοκλητιανό και τον καίσαρά του, Γαλέριο, (τους 'Iovii') και ανάμεσα στον Ηρακλή, τον Μαξιμιανό και τον καίσαρά του, Κωνσταντίνο, (τους 'Herculii')²⁷. Είναι φανερή αυτή η χαρακτηριστική τάση να επιστρατεύουν πνευματικά μέσα για να αποσυνδέσουν την επιλογή ενός προικισμένου συνεχιστή του έργου τους από την αναγόρευσή του μέσω του στρατού, της συγκλήτου και του λαού και να την θέσουν κάτω από την αυτοκρατορική προστασία που παρουσιάζεται ως θεϊκή βούληση. Ο εξαγιασμός ως προσπάθεια σταθεροποίησης χαρακτηρίζει το αυτοκρατορικό αξίωμα στο σύνολό του. Εφόσον, λοιπόν, ο αυτοκράτορας ενεργεί ως όργανο της θεϊκής θέλησης, η περιουσία του θεού, η οποία βρίσκεται στην κατοχή του, αντιμετωπίζεται ως *res sacra* (τα ανάκτορα-*sacrum Palatium*, η κρεβατοκάμαρα- *sacrum cubiculum*, οι αυτοκρατορικοί ακόλουθοι- *sacer committatus*)²⁸. Πέρα, όμως, από την διαδοχή του στέμματος και την αυτοκρατορική περιουσία, λατρευόταν από το λαό το πνεύμα (*genius*) του αυτοκράτορα, λατρεία του οποίου είχε βαρύνουσα σημασία για το κράτος, διότι όχι μόνο επιτύγχανε την θρησκευτική ένωση των υποταγμένων από την Ρώμη περιοχών αλλά ακόμη επειδή πιστευόταν, πως ο

²⁵ Α. Ρεγκάκος, 589.

²⁶ Μ. Αλεξιάδη, 109.

²⁷ Α. Ρεγκάκος, 441-442.

²⁸ Α. Ρεγκάκος, 442.

αυτοκράτορας προστάτευε την τάξη και προσέφερε ευημερία στο κράτος. Κυριαρχούσε, επίσης, η άποψη ότι ένας παράγοντας που συντέλεσε για να γίνει η Ρώμη κραταιά ήταν και η εθνική θρησκεία, η παραμέληση της οποίας θα είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή της πόλεως και της αυτοκρατορίας²⁹. Ακόμα, ο Διοκλητιανός δεν αποτελούσε πλέον τον πρώτο πολίτη (Princeps) αλλά πήρε τον τίτλο «θεός και κύριος» (Deus et Dominus), απαιτώντας να τον προσκυνούν φιλώντας την άκρη του ενδύματός του και ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αυτοκρατορική λατρεία. Έτσι, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία πέρασε από την περίοδο της Ηγεμονίας (Principatus) στην περίοδο της Δεσποτείας (Dominatus) με την έννοια ότι ο αυτοκράτορας έπαψε να αποτελεί τον πρώτο πολίτη, τον ανώτατο λειτουργό, της ρωμαϊκής πολιτείας (princeps). Πλέον, ήταν αυτός που λάμβανε όλες τις αποφάσεις δίχως την επέμβαση άλλων σωμάτων, όπως αυτό της συγκλήτου³⁰.

ΑΙΤΙΑ ΔΙΩΓΜΟΥ

Ο Διοκλητιανός ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για την εσωτερική συνοχή της αυτοκρατορίας και με την πρόθεση να καταστήσει σεβαστή την παράδοση της Ρώμης στράφηκε κατά του χριστιανισμού³¹. Πίστευε πως η αποκατάσταση της παραδοσιακής ρωμαϊκής πειθαρχίας θα πραγματοποιούταν με την επιστροφή στις παραδοσιακές αρετές και τα mores maiorum. Προχωρώντας, λοιπόν, στα χνάρια της παλαιάς θρησκείας και απορρίπτοντας στοιχεία νεοτερικά, όπως η εμφάνιση της νέας θρησκείας των χριστιανών, θα εγκαθιστούσε ειρήνη και ενότητα στην χαώδη αυτοκρατορία. Επιδίωκε να ολοκληρώσει το έργο της «αποκατάστασης» και της «ανανέωσης» με την πραγματοποίηση της πνευματικής ενότητας, έχοντας ελπίδα ότι και αυτή μπορούσε, όπως η μεταρρύθμιση της διοίκησης και του στρατού, να επιτευχθεί με πολιτικά μέτρα³². Αξίζει, ακόμη, να προστεθεί ότι το 296 εξεδόθη το διάταγμα «De maleficiis et Manicheis» βάσει του οποίου κατέστη δυνατός ο διωγμός των Μανιχαίων. Αυτό αντανάκλα τη γενικότερη αρνητική στάση του αυτοκράτορα απέναντι στις ανατολικές θρησκείες, καθώς θεωρούσε πως αποτελούσαν εμπόδιο για την επίτευξη της ενότητας στο κράτος του. Θα μπορούσε, λοιπόν, το διάταγμα αυτό να χαρακτηριστεί ως προάγγελος των διώξεων των χριστιανών που θα ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια³³. Ακόμη, η Κ. Μπουρδάρη επισημαίνει πως ο διωγμός ήταν κυρίως απόρροια της ανάγκης υπέρβασης στρατιωτικής πειθαρχίας και όχι τόσο πνευματικών ανταγωνισμών³⁴. Από το 295 είχαν αρχίσει να γίνονται εμφανείς οι εχθρικές διαθέσεις εναντίον των χριστιανών στον ρωμαϊκό

²⁹ Μ. Αλεξιάδη, 8.

³⁰ Μ. Αλεξιάδη, 107-108.

³¹ Πάπυρος, τόμ. 5, 744.

³² Ιστορία, 199

³³ Μ. Αλεξιάδη, 108.

³⁴ Κ. Μπουρδάρη, 40.

στρατό με μεμονωμένες περιπτώσεις μαρτύρων που δεν συμμετείχαν στις λατρευτικές τελετές της Ρώμης. Ο στρατοπεδάρχης στερούσε αρχικά τις τιμές στους χριστιανούς στρατιώτες κι από τότε ξεκίνησε σιγά σιγά ο διωγμός³⁵. Αναφέρει ακόμα κι έναν οικονομικό παράγοντα. Ο αυτοκράτορας ήθελε να περιορίσει την εκκλησιαστική περιουσία που αυξανόταν συνεχώς³⁶. Επιπλέον, να σημειωθεί ότι ο Διοκλητιανός μετά από δεκαοκτώ έτη εξουσίας κινήθηκε εναντίον των χριστιανών, κάτι που προκαλεί έκπληξη και φανερώνει πως δεν ήθελε να κηρύξει διωγμό ίσως επειδή η σύζυγός του Πρίσκα και η κόρη του Βαλερία ήταν χριστιανές ή τουλάχιστον κατηχούμενες³⁷ αλλά και από το γεγονός, ότι οι χριστιανοί συνέχιζαν να κατέχουν υψηλά αξιώματα³⁸. Όταν τον Φεβρουάριο του 303 τον συνάντησε στην Νικομήδεια ο καίσαρας Γαλέριος και του παρέστησε την ανάγκη της καταστροφής του χριστιανισμού για την επιβίωση της αυτοκρατορίας, αυτός δεν υπέκυψε, όπως επίσης δεν υπέκυψε στην παρόμοια σύσταση του αυτοκρατορικού συμβουλίου. Επιθυμούσε, πιεζόμενος να έχει μαζί του και την κρίση των θεών, η οποία με τον χρησμό του Απόλλωνα ήταν σύμφωνη με εκείνη των συμβούλων³⁹. Κι όταν ακόμα ετοίμασε να χορηγήσει αμνηστία για να επαναφέρει την ειρήνη τον Σεπτέμβριο του 303 με την ευκαιρία της εικοσαετηρίδας της βασιλείας του, ο Γαλέριος τρεις μήνες νωρίτερα κατήυθνε την τύχη της αυτοκρατορίας λόγω ασθένειας του Διοκλητιανού, εκδίδοντας το τέταρτο αυστηρότερο διάταγμα που έφερε την ποινή του θανάτου σε όσους δεν θυσιάζαν στους θεούς⁴⁰. Αναπόφευκτη ήταν και η σύγκρουση των χριστιανών με το ρωμαϊκό κράτος στην προσπάθεια της «δεσποτείας» και των δυνάμεων που την στήριζαν, να αναζωογονήσουν την επίσημη ρωμαϊκή θρησκεία και να επιβάλουν την στενά δεμένη με αυτή λατρεία του Ρωμαίου αυτοκράτορα. Ο μονοθεϊσμός οδηγούσε τους χριστιανούς αναπόφευκτα στην άρνηση της αυτοκρατορικής λατρείας και της επίκλησης των θεών της πολιτείας⁴¹. Η άρνηση αυτή των χριστιανών να ενδώσουν στις απαιτήσεις της θρησκευτικής αυτής πολιτικής σήμαινε για τους ρυθμιστικούς παράγοντες της εξουσίας ότι οι χριστιανοί ήταν εχθροί του κράτους⁴².

ΧΡΗΣΜΟΣ

Ο Μ. Κωνσταντίνος κατά την εφηβική του ηλικία είχε συνοδέψει τον Διοκλητιανό στο μαντείο των Δελφών. Εκεί οι ιερείς έδωσαν τον χρησμό του Απόλλωνα στον Διοκλητιανό ότι οι επί της γης δίκαιοι στέκονται εμπόδιο στην επαλήθευση των χρησμών του και για αυτό οι

³⁵ Κ. Μπουρδάρα, 41.

³⁶ Κ. Μπουρδάρα, 40.

³⁷ Π. Χρήστου, 392.

³⁸ Μ. Αλεξιάδη, 108.

³⁹ Π. Χρήστου, 392-393.

⁴⁰ Π. Χρήστου, 394.

⁴¹ Πάπυρος, τόμ. 5, 813.

⁴² Ιστορία, 187.

μαντείες των τριπόδων αποβαίνουν ψευδείς. Διασώζει ο Ευσέβιος σε μια επιστολή του προς τους κατοίκους των ανατολικών επαρχιών την εμπειρία του Μ. Κωνσταντίνου⁴³:

«‘Εσένα τον ύψιστο θεό επικαλούμαι’, άκουσα τότε που ήμουνα παιδί, πως αυτός που εκείνον τον καιρό είχε τα πρωτεία μεταξύ των Ρωμαίων, ταλαίπωρος, αληθινά ταλαίπωρος, με την ψυχή γεμάτη πλάνη ερώτησε από περιέργεια τους γύρω του για να μάθει ‘ποιοι τάχα ήσαν οι επί της γης δίκαιοι’, και κάποιος από τους ειδωλολάτρες ιερείς, που βρίσκονταν γύρω του, είπε ‘οι χριστιανοί, βέβαια’’. Εκείνος δε, αφού ικανοποιήθηκε όπως από μέλι στο άκουσμα της απόκρισης, εξέτεινε εναντίον της ανεπίληπτης οσιότητας τα ξίφη που έχουν βρεθεί κατά των εγκλημάτων. Αμέσως λοιπόν συνέταξε διατάγματα αιματηρά, χαραγμένα ωσάν με αιματοβαμμένες αιχμές ξιφών, και παρήγγειλε στους δικαστές να κινητοποιήσουν την φυσική εξυπνάδα τους στην έρεση νεότερων βασανιστηρίων».

Ευσεβ. Βίος Κ. Λογ.2, κεφ.51

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Το 303 εξέδωσε την πρώτη διάταξη για όλη την επικράτεια της τετραρχίας. Το πρώτο διάταγμα περιελάμβανε καταστροφή των εκκλησιών και των εκκλησιαστικών βιβλίων, κατάσχεση όλων των ιερών σκευών, απαγόρευση της χριστιανικής λατρείας και των συγκεντρώσεων των χριστιανών. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους το νέο διάταγμα όριζε την φυλάκιση όλων των ιερέων σε όλη την αυτοκρατορία και τον εξαναγκασμό να θυσιάσουν στους θεούς της Ρώμης. Το τρίτο διάταγμα ανακοίνωνε βασανιστήρια σε όσους φυλακισμένους ιερείς αρνούσαν να θυσιάσουν, μόνο όσοι από αυτούς θυσίαζαν θα απελευθερώνονταν. Ενώ με το τέταρτο διάταγμα, το 305, ανάγκαζε όλους τους χριστιανούς ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας να προσφέρουν θυσίες στους θεούς σύμφωνα με το ειδωλολατρικό τυπικό για την ευημερία των αυτοκρατόρων⁴⁴. Όσοι αρνούσαν θα καταδικάζονταν σε θάνατο μετά από ποικίλα βασανιστήρια ή κάποιες φορές σε ισόβια καταναγκαστικά έργα με δήμευση της περιουσίας τους. Όλα αυτά τα μέτρα ίσχυσαν και μετά την παραίτηση του Διοκλητιανού, δεν εφαρμόστηκαν όμως σε όλα τα διαμερίσματα της αυτοκρατορίας με τον ίδιο τρόπο. Οπωσδήποτε όμως το 303 έως το 305 μ.Χ. τα τέσσερα διατάγματα του Διοκλητιανού κίνησαν έναν διωγμό τεράστιων διαστάσεων εναντίον των χριστιανών⁴⁵, που έμεινε στην ιστορία ως «ο μεγάλος διωγμός».

⁴³ Κ. Καραστάθης, 35.

⁴⁴ Κ. Μπουρδάρα, 40-42.

⁴⁵ Ιστορία, 199.

ΕΤΗΝ ΔΥΣΗ

Ο Κωνστάντιος ο Χλωρός συμπεριφέρθηκε με αρκετή επιείκεια στους χριστιανούς του δικού του τμήματος του κράτους στη Δύση (Γαλατία, Γερμανία, Βρετανία και Ισπανία)⁴⁶. Αν και ήταν παλαιότερα ηλιολάτρης, έτρεφε μεγάλη συμπάθεια στους χριστιανούς σαν κρυφός χριστιανός, έχοντας ζήσει είκοσι χρόνια κοντά στην χριστιανή σύζυγό του Ελένη είχε δεχτεί χριστιανικές επιδράσεις⁴⁷. Ο χριστιανός νομικός και ιστορικός Λακτάντιος γράφει ότι ο αύγουστος Διοκλητιανός έστειλε διαταγές στον καίσαρα Κωνσταντίο να γκρεμίσει τους χριστιανικούς ναούς και να σκοτώνει όσους χριστιανούς δεν θυσιάζαν στα είδωλα. Ο Κωνστάντιος για να μην φανεί ότι διαφωνεί με τις διαταγές του ανωτέρου του, επέτρεπε να γκρεμιστεί ένα μέρος των τοίχων των ναών, τους οποίους επανοικοδομούσε λίγο αργότερα, *«αλλά διατήρησε σώο το ναό του Θεού, που είναι το ανθρώπινο σώμα»*⁴⁸. Κι ο Ευσέβιος πάλι γράφει για τον ίδιο πως *«παρέσχε τον εαυτό του ενεργητικότατο μη συμμετέχοντας στον πόλεμο εναντίον μας (των χριστιανών), αλλά και τους θεοσεβείς υπηκόους του φύλαξε αβλαβείς και ανεπηρέαστους και μήτε γκρέμισε εκκλησίες μας μήτε κανένα άλλο κακό έκανε εναντίον μας, έφυγε από τη ζωή ευτυχισμένος και τρισμακάριος...»*⁴⁹. Αντίστοιχα, θα υπήρχαν έπαρχοι ανάλογου ήθους και σε μικρές επαρχίες και σε πόλεις που θα είχαν το ίδιο πνεύμα με τον Κωνσταντίο που θα εφηύραν τρόπους, ώστε να προστατεύσουν ανθρώπινες ζωές. Παρά τον διωγμό, ο χριστιανισμός κατόρθωσε να προσελκύσει στους κόλπους του μέρος του πληθυσμού του ρωμαϊκού κράτους. Ιδιαίτερα τον 3ο αιώνα άνθισε στην Ιταλία και λιγότερο στην Ισπανία και στην Γαλατία. Η Ρώμη ήταν το σημαντικό κέντρο του δυτικού χριστιανισμού, όπου οι ναοί ανέρχονταν στους σαράντα τον ίδιο αιώνα και οι επίσκοποι ήταν πρόσωπα σεβαστά και γνωστά στον λαό⁵⁰. Στην κεντρική Ευρώπη και στις παραδουνάβιες επαρχίες του κράτους οι χριστιανοί ήταν λίγοι⁵¹. Στις βόρειες παραμεθόριες επαρχίες ήταν ακόμη περιορισμένος ο αριθμός των πιστών⁵². Λόγοι ιστορικοί, εθνογραφικοί, ψυχολογικοί καθυστέρησαν τον εκχριστιανισμό της Δύσης⁵³. Από τον σφοδρό αυτό διωγμό αναδείχθηκε πλήθος μαρτύρων στην Ιταλία, την Γαλλία και την Ισπανία⁵⁴.

⁴⁶ Ιστορία, 199.

⁴⁷ Κ. Καραστάθης, 37-38.

⁴⁸ Κ. Καραστάθης, 31.

⁴⁹ Κ. Καραστάθης, 31.

⁵⁰ Μ. Αλεξιάδη, 106.

⁵¹ Κ. Μπουρδάρα, 26.

⁵² Ιστορία, 186.

⁵³ Κ. Μπουρδάρα, 26.

⁵⁴ Μ. Αλεξιάδη, 109.

ΕΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ

Την ίδια εποχή οι τάξεις των χριστιανών είχαν πυκνώσει στην Ανατολή και σε σύγκριση με την Δύση ήταν περισσότεροι οι χριστιανοί από άποψη γεωγραφική. Τα μεγάλα κέντρα του χριστιανισμού στην ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία ήταν η Αίγυπτος (η Αλεξάνδρεια και άλλες μητροπόλεις μέχρι την Θηβαΐδα), η Συρία (Αντιόχεια), οι όχθες του Ευφράτη (Δούρα), η Οσροηνή (πόλη της Μεσοποταμίας) και τέλος η Μικρά Ασία, όπου στις περισσότερες επαρχίες οι χριστιανοί αποτελούσαν την πλειοψηφία, όπως στην Φρυγία, στην Γαλατία και στην Καππαδοκία⁵⁵. Τα διατάγματα και οι αυστηρές απαγορεύσεις του Διοκλητιανού τηρήθηκαν με μεγαλύτερη συνέπεια στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας, έτσι που οι χριστιανοί των πρώτων αιώνων χαρακτηρίζονται «Εκκλησία των κατακομβών, των σπηλαίων, του αμφιθεάτρου και της πυράς»⁵⁶. Πάντως κατά την διάρκεια της αυστηρής εφαρμογής του πρώτου διατάγματος στην Ανατολή σημειώθηκαν κάποιες αναταράξεις στις περιοχές της Μελιτηνής και της Συρίας την υποκίνηση των οποίων οι σύμβουλοι του Διοκλητιανού απέδωσαν στους χριστιανούς και έπεισαν έτσι τον αυτοκράτορα ώστε να εκδοθούν τα δύο νέα διατάγματα⁵⁷. Από τον φοβερό αυτό διωγμό αναδείχτηκε πλήθος μαρτύρων στην Β. Αφρική και στις ανατολικές ρωμαϊκές επαρχίες⁵⁸. Ωστόσο, η χριστιανική Εκκλησία επέζησε από αυτήν την συνεχή προσπάθεια εξάλειψης του χριστιανισμού (καταστροφή ναών και εκκλησιαστικών βιβλίων, φυλάκιση και βασανισμός κληρικών και λαϊκών). Η επιβολή των αυστηρών διαταγμάτων ήταν ανομοιογενής. Ο διοικητής της εκάστοτε επαρχίας ανάλογα με τα συμφέροντα που είχε (πολιτικά, οικονομικά, προσωπικά) προχωρούσε στην αυστηρή τήρηση των διαταγμάτων ή κρατούσε πιο ανεκτική στάση⁵⁹.

ΙΣΑΥΡΙΑ

Η Ισαυρία, η χώρα από την οποία καταγόταν ο Άζης, ήταν ορεινή χώρα της Μικράς Ασίας (βλ. Παρ. εικ.2). Είναι μια απομονωμένη περιοχή στο εσωτερικό της νότιας Μικράς Ασίας, με διαφορετική έκταση ανά τους αιώνες. Τοποθετείται στην σημερινή περιοχή Bozkir και τα περίχωρά της, επαρχίας του Ικονίου της Τουρκίας. Ο κύριος πυρήνας της Ισαυρίας ήταν η περιοχή βόρεια της οροσειράς του Ταύρου που βρίσκεται ακριβώς στα νότια του Ικονίου και των Λύστρων. Η Λυκαονία επεκτεινόταν σε όλη την πεδιάδα του Ικονίου ενώ η Ισαυρία άρχιζε από τους πρόποδες του Ταύρου. Οφείλει το όνομά της στην φυλή των Ισαύρων και τους οικισμούς Παλαιά Ίσαυρα και Νέα Ίσαυρα. Οι Ίσαυροι ως ορεσίβιος λαός ήταν

⁵⁵ Κ. Μπουρδάρη, 26.

⁵⁶ Π. Χρήστου, 8.

⁵⁷ Π. Χρήστου, 393.

⁵⁸ Μ. Αλεξιάδη, 109.

⁵⁹ S. Corcoran, 249.

διάσημοι για τις παρατεταμένες ένοπλες εξεγέρσεις τους εναντίον των ρωμαϊκών κρατικών αρχών. Σε πηγές αναφέρονται ως «βάρβαροι πολίτες», «ασβέστης στο κέντρο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας»⁶⁰ και «φωλιά των πειρατών»⁶¹. Κατά τον Philhofer, η πειρατεία των κατοίκων αποτελεί μια υπερεκτιμημένη φήμη, επειδή ο λαός στις πόλεις, όπως φαίνεται από διάφορα ευρήματα, είχε αξιόλογο πολιτισμό, εμπόριο, ενασχόληση με την γεωργία την κτηνοτροφία, την βιοτεχνία και τον ορυκτό πλούτο της χώρας⁶². Από τον 4ο αιώνα π.Χ., Ισαυρία ονομαζόταν η περιοχή γύρω από τα Παλαιά Ίσαυρα και τις όχθες του ποταμού Καλύκαδνου. Είναι γνωστό ότι το νότιο μέρος της Ισαυρίας εποίκοδομήθηκε από τον Διοκλητιανό⁶³. Στην Ισαυρία μιλούσαν την ισαυριανή γλώσσα, η οποία είναι εξαφανισμένη γλώσσα και χρησιμοποιούταν στην περιοχή της Ισαυρίας στην Μικρά Ασία έως τον 5ο αιώνα μ.Χ. σύμφωνα με τα επιγραφικά στοιχεία που διασώζονται⁶⁴. Τα ονόματα των ομιλητών της ενδεχομένως προέρχονται από την λουβική γλώσσα και κατ' επέκταση είναι ινδοευρωπαϊκά, ενώ πιθανώς σχετίζονταν με τους Κίλικες, οι οποίοι ήταν εγκαταστημένοι νοτιότερα⁶⁵. Ίσως, μαζί με την τοπική διάλεκτο να χρησιμοποιούσαν και την επίσημη ελληνική γλώσσα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

ΑΓΙΟΙ ΤΗΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ

Η γενναιότητα των Ισαυρίων φαίνεται και τον 1ο αιώνα μ.Χ. όταν με πρωτοβουλία τους απελευθέρωσαν τον Ίσαυρο μάρτυρα Κόνωνα από τις αρχές των εθνικών για το ιεραποστολικό του έργο στην περιοχή. Μάλιστα στην περιγραφή του μαρτυρίου του, όσο ζούσε ακόμη ο Κόνων περιγράφεται μια νυχτερινή πομπή με δάδες προς τιμήν του. Ο συγγραφέας σχολιάζει: «Φωνάζουν ακόμα και σήμερα το σύνθημα», που μπορεί να είναι και μια ευχή προς τον άγιο προστάτη της Ισαυρίας, «όταν μαζεύονται εκείνη την ένδοξη ημέρα για να τιμήσουν τον εορτασμό του αγίου Κόνωνα»⁶⁶. Ο πρώτος χριστιανός της Ισαυρίας ήταν ο απόστολος Παύλος από την Κιλικία, πόλη που μπορεί να ταυτίζεται και με άλλες της ευρύτερης περιοχής. Οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες εμφανίζονται από τον 1ο αιώνα μ.Χ. και υπάρχουν ευρήματα των πρώτων εκκλησιών που χρονολογούνται στα τέλη του 4ου αιώνα⁶⁷. Από τον πολύ μεγάλο αριθμό των εκκλησιών επιβεβαιώνεται πως πρέπει να υπήρχαν πολλοί περισσότεροι τοπικοί μάρτυρες, καθώς πολλές εκκλησίες έχουν αφιερωθεί σε γνωστούς αγίους της Μικράς Ασίας και λιγότερο σε τοπικούς. Ολόκληρη η περιοχή του

⁶⁰ M. Asper, 399.

⁶¹ Ph. Philhofer, 34.

⁶² Ph. Philhofer, 34, 56-58.

⁶³ Ph. Philhofer, 3 & 6.

⁶⁴ L. Honey, 50.

⁶⁵ T. Callander, 235-246.

⁶⁶ M. Asper, 399-400.

⁶⁷ Ph. Philhofer, 129-130.

Καλύκαδνου φαίνεται να έχει επηρεαστεί έντονα από την λατρεία των αγίων. Η μόνη τοπική αγία που επεκτάθηκε και στις γύρω περιοχές της Ισαυρίας ήταν η αγία Θέκλα, μαθήτρια του αποστόλου Παύλου ενώ ο πιο γνωστός άγιος στην νότια Μ.Ασία ήταν ο άγιος Κόνων⁶⁸. Υπάρχουν και άλλοι άγιοι καταγόμενοι από την ευρύτερη περιοχή της Ισαυρίας, ο άγιος Πάπας και η αγία Χαριτίνη. Γνωστά ονόματα αγίων που βρέθηκαν σε επιγραφές και άλλες πηγές είναι ο άγιος Ζαχαρίας, ίσως να πρόκειται για τον πατέρα του αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, ο άγιος Ανδρέας, ο άγιος Θεόδωρος, ο άγιος Λούκιος καθώς και η αγία Ιουλίτα από το Ικόνιο με τον τρίχρονο γιο της άγιο Κήρυκο που μαρτύρησαν επί Διοκλητιανού⁶⁹. Μετά το τέλος των διωγμών, η λατρεία των μαρτύρων εξαπλώθηκε ελεύθερα ώστε να μιλούμε για χριστιανική αυτοκρατορία⁷⁰. Από αυτά μπορούμε να συναγάγουμε το συμπέρασμα ότι οι Ίσαυροι ήρθαν νωρίς σε επαφή με τον χριστιανισμό και οι τοπικές αρχές προσπάθησαν με διώξεις σε μεγαλύτερη έκταση να τον περιορίσουν και να εξαλείψουν την χριστιανική πίστη τους.

ΜΗΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΞΑΡΙΑ

Κατά την περίοδο από το τέλος του μεγάλου διωγμού (303-313 μ.Χ.) και μετά σημειώθηκε ραγδαία ανάπτυξη της Εκκλησίας ως προς τον σεβασμό και την τιμή απέναντι στους αγίους μάρτυρες. Ο πολλαπλασιασμός αυτού του νέου φαινομένου αντικατοπτρίστηκε σε μεγάλο βαθμό σε ένα λογοτεχνικό είδος, τα αγιολογικά κείμενα (Μαρτύρια, Βίοι αγίων, Απολογητικοί λόγοι, Πράξεις των Αποστόλων, Μηνολόγια). Η συγγραφή των αγιολογικών κειμένων πορευόταν παράλληλα με άλλες κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις που είναι χαρακτηριστικές αυτής της περιόδου, όπως η άνοδος και η εξάπλωση του μοναχισμού, η αύξηση των ιερέων και των επισκόπων, την εμφάνιση των θεολογικών διαφορών μεταξύ των θρησκειών. Αρκετές περιοχές μέσα στην τροχιά της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ή και εκτός αυτής δημιουργούσαν τις δικές τους εορτές για τους αγίους της περιοχής τους για να δοξάσουν μέσω αυτών τον Χριστό και Θεό⁷¹.

Τα αρχαία μαρτυρολόγια είναι δύο ειδών, οι πράξεις, τα πρακτικά όπου ενώπιον των αρχόντων διατηρούσαν τις ερωταποκρίσεις και την απόφαση του κριτή, και τα πάθη, οι εκτενείς διηγήσεις από αυτόπτες μάρτυρες ή σύγχρονους συγγραφείς. Όλα σχεδόν τα μαρτυρολόγια ήταν ανώνυμα ως κτήμα της Εκκλησίας, γραμμένα τα περισσότερα στην ελληνική γλώσσα με στόχο την εποικοδόμηση των πιστών για την στερέωση της πίστης και

⁶⁸ Ph. Philhofer, 136-137.

⁶⁹ Ph. Philhofer, 145-151.

⁷⁰ St. Efthymiadis II, 63.

⁷¹ St. Efthymiadis I, 35.

την παρακίνησή τους για μίμηση του φρονήματος των αγίων. Ένα μικρό μέρος αυτών διασώθηκε είτε ανέπαφο είτε επεξεργασμένο ενώ τα υπόλοιπα, όπως η συλλογή του Ευσεβίου «Αρχαίων μαρτύρων συναγωγή»⁷², χάθηκαν και άλλα πρακτικά που φυλάσσονταν στο αρχείο καταστράφηκαν την εποχή του διωγμού του Διοκλητιανού⁷³.

Όταν οι μνήμες των αγίων συστηματοποιήθηκαν, τα μαρτυρολόγια αντικαταστάθηκαν από τα μηνολόγια ή μηναία, στα οποία περιλαμβάνονταν κατά ημερομηνία σύντομες παραλλαγές των μαρτυρικών και αγιολογικών διηγήσεων και είχαν λειτουργική χρήση⁷⁴. Ονομάστηκαν και συναξάρια, επειδή τα μελετούσαν οι χριστιανοί στις συνάξεις τους. Ο όρος αναφέρεται στο λειτουργικό βιβλίο που έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με το βυζαντινό αστικό ημερολόγιο που αρχίζει το Σεπτέμβριο και τελειώνει τον Αύγουστο⁷⁵. Με τον καιρό στα συναξάρια προστέθηκαν ο ύμνος προς τιμήν του αγίου, το λεγόμενο απολυτίκιο, και αργότερα ολόκληρη η ακολουθία του.

Δεν γνωρίζουμε αν κάποιος από τους πατέρες του 4ου αιώνα έγραψε τον βίο του αγίου Άζη, ή αν ο κώδικας Vat. gr. 807 βασίστηκε σε αρχαιότερα κείμενα και μαρτυρολόγια. Πάντως, είναι φανερό ότι περιέχει στοιχεία τόσο από πρακτικά μαρτυρολόγια -έχουμε διαλογικά μέρη του αυτοκράτορα με τον Άζη, την απόφαση του θανάτου του και η αναφορά της εκτέλεσης στην περιοχή Βεβαία- όσο και περιγραφικά στοιχεία από τα πάθη -τα βασανιστήρια, τις επισκέψεις του αγίου στην φυλακή, την περισυλλογή των λειψάνων του από ιερείς και τον επίσκοπο και θαύματα. Για τον λόγο ότι δεν μας σώζεται η πρώτη μορφή του βίου του, θεωρούμε ίσως πως έχει υποστεί επεξεργασία σε κάποιο βαθμό ανά τους αιώνες.

Ο κώδικας Vat. gr. 807 αποτελεί μηνολόγιο του Νοεμβρίου. Ξεκινά από την 1η του μηνός με τη ζωή και τα θαύματα των αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού και τελειώνει με το μαρτύριο του αγίου Ανδρέα του Πρωτόκλητου στις 30 Νοεμβρίου. Συνολικά αποτελείται από 315 σελίδες που περιλαμβάνουν 29 ενότητες στις οποίες καταγράφονται κάθε φορά ο βίος των αγίων που τιμούνται την αντίστοιχη ημερομηνία και τα θαύματά τους. Περιλαμβάνονται, επίσης, και εγκωμιαστικοί ύμνοι, όπως τα εγκώμια κάποιου Γεωργίου από την Νικομήδεια για την εορτή των εισοδίων της Θεοτόκου. Ο βίος του αγίου Άζη τοποθετείται στις 19 Νοεμβρίου, αποτελείται από επτά φύλλα σύνολο από το 173ν έως και το 179ν.

⁷² Π. Χρήστου, 25-28.

⁷³ Κ. Μπουρδάρη, 21.

⁷⁴ Π. Χρήστου, 29.

⁷⁵ St. Efthymiadis II, 197.

Ι. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Το χειρόγραφο Vaticanus Graecus 807 που ανήκει στην βιβλιοθήκη του Βατικανού χρονολογείται περίπου στον 9ο με 10ο αιώνα⁷⁶. Αποτελείται από φύλλα περγαμηνής και κάθε φύλλο έχει 40,5 εκ. μήκος και 27 εκ. πλάτος⁷⁷. Το εξώφυλλο είναι σκληρόδετο σε καφέ χρώμα και έχει επιχρυσωμένα διακοσμητικά σύμβολα. Ένα δράκος και ένας αετός στεφανωμένος με περίτεχνο στέμμα με σταυρό βρίσκονται στο κέντρο. Επιχρυσωμένοι αετοί βρίσκονται στις τέσσερις άκρες του, ενώ περιμετρικά υπάρχει διακοσμητική ταινία με ανάγλυφα σχέδια και λουλούδια. Το οπισθόφυλλο είναι το ίδιο με το εξώφυλλο. Την ράχη του κώδικα διακοσμούν πάλι τα χρυσά σύμβολα του δράκου και του αετού. Στο πρώτο φύλλο αναγράφονται τα περιεχόμενα «Πίναξ ἄριστος τῆς παρούσης πυκτῖδος» με κεφαλαία κόκκινα και μαύρα γράμματα που εναλλάσσονται στις ενότητες όχι, όμως, συστηματικά. Στην αρχή κάθε ενότητας υπάρχει διακοσμητικό σχέδιο και τίτλος με κεφαλαία κόκκινα γράμματα. Το πρώτο γράμμα κεφαλαίο, μεγαλύτερο (καταλαμβάνει γύρω στις πέντε σειρές) και διακοσμημένο βρίσκεται στο περιθώριο της πρώτης παραγράφου. Στις υπόλοιπες το πρώτο γράμμα είναι διακριτικά στο περιθώριο χωρίς να χαλάει την εικόνα των στηλών. Σε κάθε φύλλο υπάρχουν δύο στήλες και σαράντα τρεις σειρές (στα folia των περιεχομένων οι σειρές είναι σαράντα δύο λόγω της μεγαλογράμματης γραφής, ενώ σε κάποια folia του κειμένου οι σειρές είναι σαράντα τέσσερις και σαράντα πέντε). Επίσης, αξιοσημείωτο είναι πως οι γραμμές - χαρακώσεις που έχουν τραβηχτεί από πριν είναι μία για κάθε δύο σειρές γραμμάτων (βλ. Παρ. εικ. 3). Δηλαδή στην πρώτη σειρά τα γράμματα κρέμονται από την γραμμή της βάσης, στην δεύτερη σειρά πατούν πάνω στην γραμμή. Αυτό το παράδειγμα δείχνει την προεργασία και την λεπτομερή δουλειά του γραφέα. Στο πρώτο folio της μελέτης μας ο τίτλος διαχωρίζεται από την προηγούμενη παράγραφο, καθώς είναι γραμμένος με κεφαλαία κόκκινα γράμματα κάτω από την διακοσμητική ταινία με μίσχο και φύλλα. Το πρώτο γράμμα (Τ) στο περιθώριο είναι διακοσμημένο και ξεχωρίζει στο μέγεθος και το χρώμα.

Το κείμενο έχει γραφτεί από την αρχή μέχρι το τέλος από ένα γραφέα σε μικρογράμματη γραφή. Παρουσιάζει ομοιομορφία, συνοχή και συνεκτικότητα χωρίς σημαντικές φθορές. Ο 9ος και 10ος αιώνας χαρακτηρίζεται από την μετάβαση της κεφαλαιογράμματης σε μια νέα καλλιγραφική μορφή, την μεσαιωνική μικρογράμματη γραφή. Η αντικατάσταση της μεγαλογράμματης έγινε κυρίως για λόγους εξοικονόμησης χώρου και ευκολία στην γραφή με τα συμπλέγματα των γραμμάτων και τις συντμήσεις. Ένα αξιοπρόσεκτο στοιχείο της

⁷⁶ Cod.Vat.Gr.III, 340. Για πλήρη βιβλιογραφική ενημέρωση σχετικά με αυτό το χειρόγραφο βλ. http://www.mss.vatlib.it/guui/console?service=present&term=@5Vat.gr.807_ms&item=1&add=0&search=1&filter=&relation=3&operator=&attribute=3040.

⁷⁷ Alb.Ehrhard, 477.

αισθητικής των βυζαντινών γραφών αυτής της εποχής είναι η «μεγαλογράμματη για λόγους διάκρισης» (της λεγόμενης *Auszeichnungsmajuskel*), κατά την οποία η μεγαλογράμματη αντί ως γραφή του κυρίως κειμένου προτιμήθηκε στους τίτλους, τα σχόλια και τα λοιπά παρασέλιδα σημειώματα⁷⁸, όπως είδαμε παραπάνω.

Η γραφή στο κείμενό μας αναγνωρίζεται από την προτίμησή της στα στρογγυλά και λεκανοειδή σχήματα των γραμμάτων και την αποφυγή γωνιών και αιχμών, είναι η λεγόμενη μαργαριτόπλεκτη (*Perlschrift*). Παρατηρούμε ότι τα γράμματα ο, α, ω, σ, υ, π, θ είναι στρογγυλά και ότι τα γράμματα γ, ε, χ, δ, ξ, λ, και το σύμπλεγμα ει προσγράφονται με κεραίες, χαρακτηριστικά της μικρογράμματης γραφής. Ιδιαίτερη συμπεριφορά παρουσιάζει το α που εμφανίζεται και ως στρογγυλό αλλά και ως γωνιώδες, όταν βρίσκεται στο τέλος της σειράς, ίσως να απαντάται έτσι για την ομοιομορφία της στήλης ή απλά να είναι γνώρισμα καλλιγραφίας (βλ. Παρ. εικ. 4). Η γραφή αυτή απαντάται σε καλλιγραφικούς κώδικες και εντάσσεται στις γραφές που παρουσιάζουν ένα επίπεδο τυποποίησης ανώτερου του μέσου⁷⁹. Η προσεγμένη διακόσμηση, η εναλλαγή στο χρώμα των γραμμάτων, η χρήση της «μεγαλογράμματης για λόγους διάκρισης» στα περιεχόμενα, στους τίτλους, οι στοιχισμένες δύο στήλες, ο χωρισμός των παραγράφων είναι στοιχεία που επιβεβαιώνουν το υψηλό για την εποχή επίπεδο του εκκλησιαστικού κώδικα.

Όσον αφορά τον γραφέα του χειρογράφου διαπιστώνουμε πως είναι μοναχός από τα ορθογραφικά λάθη που υπάρχουν σε ολόκληρο το κείμενο που ίσως να έχει διδαχθεί τα γράμματα στο μοναστήρι. Η ιδιότητα του μοναχού διακρίνεται και από το φύλλο 1 verso (βλ. Παρ. εικ.5) στο οποίο μετά τα περιεχόμενα του μηνολογίου και με ιδιόχειρη πρόχειρη γραφή πιθανόν μετά την ολοκλήρωση του χειρογράφου σημειώνει με μαύρη μελάνη: *«Άγιοι μάκαρες Ανάργυροι και θαυματουργοί επισκέψαστε τὰς ἀσθενείας μου, πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ Παναγίαν σκέπε εὐχου ὑπὲρ ἐμοῦ διὰ Ἰωακείμ, Κύριε, σώσον με»*. Ο ευσεβής μοναχός αυτοαποκαλείται αμαρτωλός δίχως να αναφέρει το όνομά του, δείγμα της ταπεινοφροσύνης που χαρακτηρίζει το μοναχικό σχήμα του. Ζητά τις πρεσβείες των αγίων Αναργύρων με το βίο των οποίων ξεκινά το χειρόγραφο, και της Παναγίας διαμέσου του Ἰωακείμ του θεοπάτορα που ίσως ευλαβείται ιδιαίτερα ή πολύ πιθανόν του Ἰωακείμ, ηγουμένου της μονής στην οποία ανήκει ο ίδιος.

Στο κείμενο υπάρχουν αρκετά προβλήματα στην ορθογραφία λέξεων, περισσότερα εντοπίζονται στην γραμματική και λιγότερα στην σύνταξη. Πολλά από αυτά ίσως να δικαιολογούνται από την αντικατάσταση της μεγαλογράμματης σε μικρογράμματη αυτής της

⁷⁸ Α. Ρεγκάκος, 28-33.

⁷⁹ Α. Ρεγκάκος, 36.

εποχής. Οι γραμματικοί τύποι στο κείμενο (παρ. 17) οἶδας αντί οἶσθα και τάχιον αντί θάπτον επιβεβαιώνουν την γλώσσα των βυζαντινών της εποχής στην οποία ανήκει ο κώδικας. Τα γράμματα, τα πνεύματα και ο τονισμός είναι σε γενικές γραμμές ευδιάκριτα. Συνήθως δεν παραλείπει τα πνεύματα, σε αρκετές λέξεις, όμως, απουσιάζει ο τονισμός (*Καλανδων, Δεκεμβριω, βασιλευ, δουλοι*), άλλοτε παρατηρείται σε λάθος συλλαβή (*ταῦρον ...σιτευόμενον, θηριογνώμοι*) ή έχουμε οξεία σε θέση περισπωμένης (*ἀχθήναι*). Άλλες φορές πλάθει ή επιλέγει να χρησιμοποιήσει λανθασμένους γραμματικούς τύπους (*δίψει, κέλλει, εἶ: υποθετικό*). Από τα αρκετά λάθη στην ορθογραφία των λέξεων, ενδεικτικά αναφέρουμε κάποια παραδείγματα, *θέλεται, στρατοπαιδάρχη, άσμενος (επίρρ.), δώς, δύναμε, ἐν τὸ στόματι, ἄρων, ἐπονυμίαν, σκινήν, θρησκίας, ἀνικαίστοις, ἦθε και προτόπλαστον*. Η επανάληψη συλλαβής (*θύσω[σω]σιν*) και λέξης (*μάγος*) εντοπίζεται πολλές φορές στα χειρόγραφα.

Η. ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ

Το κείμενο χωρίζεται σε νοηματικές παραγράφους ευδιάκριτα από το υπόλοιπο σώμα της στήλης με κεφαλαίο γράμμα. Να επισημάνουμε, όμως, πως δεν ακολουθήσαμε τον χωρισμό των παραγράφων που προτείνει το κείμενο γιατί οι παράγραφοι ήταν πολύ μικρές. Επομένως, συνενώθηκαν οι παράγραφοι, ώστε να αντιστοιχούν σε κάθε μία ενότητα. Το κείμενο έχει μέσο ύψος που πλησιάζει το υψηλό, όταν εγκωμιάζει στην πρώτη παράγραφο τον άγιο (φωστήρ τις ήμεροφαής) και όταν παραλληλίζει αντίστοιχα με του βίου γεγονότα και σκηνές από άλλα εκκλησιαστικά κείμενα. Αρχίζει με μια μεγάλη πρόταση των είκοσι έξι σειρών με προοιμιακό εγκωμιαστικό χαρακτήρα.

Ο συγγραφέας του βίου φαίνεται ότι θέλει να παραμείνει άγνωστος, όπως συμβαίνει και σε ένα μεγάλο αριθμό αγιολογικών κειμένων αυτής της εποχής. Όσον αφορά τον συγγραφέα, ο λόγος είναι σε γενικές γραμμές μακροσκελής και η στίξη, κυρίως της άνω τελείας, είναι πολύ συχνή. Η στίξη του κειμένου όπου ήταν δυνατόν παρέμεινε.

Ο λόγος διανθίζεται με αφηγηματικά και διαλογικά στοιχεία ανάμεσα στον άγιο με τον κριτή και με άλλα πρόσωπα. Η όλη, όμως, περιγραφή των βασάνων με την ζοηρότητα και την παραστατικότητα της δεικνύει πόσο άγρια ήταν η κοινωνία και η πολιτεία της εποχής. Το κείμενο κάποτε εστιάζει σε λεπτομέρειες που αφορούν τα μαρτύρια, τις προσευχές του αγίου, οράματα και θαύματα, ενώ άλλες φορές απομακρύνει να δώσει περισσότερες πληροφορίες για τους τόπους από τους οποίους πέρασε ο άγιος. Η διήγηση του βίου επικεντρώνεται στον διδακτικό σκοπό της. Θα μπορούσαμε να επισημάνουμε πέντε αυτοαναφορικά σχόλια του συγγραφέα, στα οποία κατά την αφήγηση ο συγγραφέας ονομάζει «Κύριό μας» τον Θεό (παρ. 12, 14 και 20).

III. ΣΥΝΑΞΑΡΙΑΚΗ ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ ΣΤΟ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Β΄

Κατά την διάρκεια της μελέτης βρέθηκε ένα ακόμη χειρόγραφο που αναφέρεται στον βίο του αγίου Άζη, ο κώδικας Vat. gr. 1613 (folio 191) της βιβλιοθήκης του Βατικανού (βλ. Παρ. εικ. 6). Ο κώδικας αποτελεί το Μηνολόγιο του Βασιλείου Β΄, ένα εικονογραφημένο χειρόγραφο υψηλής ποιότητας σε καλλιγραφία και εικονογράφιση που χρονολογείται περίπου στα τέλη του 10ου και αρχές του 11ου αιώνα μ.Χ.. Μάλιστα περιέχει ένα εγκώμιο για τον αυτοκράτορα και δοξολογία προς τον Θεό. Έχει 434 folia και περιλαμβάνει βίους αγίων. Κάθε folio περιλαμβάνει μια σύντομη περιγραφή δεκαέξι γραμμών του βίου και μια μικρογραφία από το μαρτύριο ή την γιορτή της ημέρας. Συντάχθηκε στην Κωνσταντινούπολη για τον βυζαντινό αυτοκράτορα Βασίλειο τον Β΄ (976–1025 μ.Χ.) μετά από εντολή του ίδιου ή ως δώρο για λειτουργική χρήση (περιλαμβάνει τις εορτές από τον Σεπτέμβριο ως τον Φεβρουάριο). Οι αγιογραφίες των αγίων πιθανόν να λειτουργούν ως προστάτες του αυτοκράτορα. Ο κώδικας ολοκληρώθηκε μεταξύ του 979 και των πρώτων ετών του 11ου αιώνα. Κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα περιήλθε στην κατοχή ενός Γενουάτη γιατρού που κατοικούσε στην Κωνσταντινούπολη. Τον 15ο αιώνα αγοράστηκε από τον Λουδοβίκο Σφόρτσα, δούκα του Μιλάνου. Στις αρχές του 17ου αιώνα, ο καρδινάλιος Paolo Emilio Sfondrati το έδωσε στον Πάπα Παύλο Ε΄ και έκτοτε το χειρόγραφο βρίσκεται στην Βιβλιοθήκη του Βατικανού⁸⁰.

Ο βίος του αγίου Άζη στον Vat. gr. 1613 είναι σύντομος και περιεκτικός μέσα στις δεκαέξι σειρές που αποτελεί μια μικρή περίληψη από το προγενέστερο χειρόγραφο του Vat. gr. 807. Το νέο ενδιαφέρον στοιχείο σχετίζεται με μια λεπτομέρεια του βίου του κατά την οποία ο Άζης στρατολογήθηκε στον στρατό του Λικινίου. Στο κείμενο αυτού του κώδικα απουσιάζει η ομολογία των δέκα ανθρώπων κοντά στους εκατόν πενήντα στρατιώτες, η μεταστροφή και το μαρτύριο των δώδεκα στρατιωτών που αποκεφάλισαν τον άγιο, ίσως λόγω του περιορισμένου χώρου στο φύλλο.

Η εκκλησιαστική αγιογραφία στο folio 191 είναι επιχρυσωμένη και υπάρχει ποικιλία χρωμάτων, βρίσκεται μέσα σε πλαίσιο και είναι πολύ προσεγμένη για την εποχή. Επειδή είναι η μοναδική αγιογραφία που σώζεται για τον άγιο Άζη, επιλέχθηκε να τοποθετηθεί στο εξώφυλλο. Οι δήμιοι αναπαρίστανται με σηκωμένα τα σπαθιά. Ο πρώτος ετοιμάζεται να αποκεφαλίσει την κόρη και την γυναίκα του έπαρχου Ακυλίνου, ενώ υπάρχουν πέντε αποκεφαλισμένοι άνδρες που αντιπροσωπεύουν τους εκατόν πενήντα στρατιώτες, οι οποίοι δεν φορούν στρατιωτικές στολές διότι φυλακίστηκαν ως χριστιανοί ακολουθώντας τον Άζη στο μαρτύριο. Στην άλλη πλευρά, σε βραχώδες λόφο πάνω στο οποίο υπάρχει μαρμάρينو θυσιαστήριο, ο Άζης με δεμένα χέρια στην πλάτη σκύβει για να αποκεφαλιστεί από τον

⁸⁰ J. Anderson, 100-101.

δεύτερο δῆμιο. Αξίζει να επισημανθεί, ο μαύρος χιτώνας του Άζη ως ιερέας και ερημίτης μοναχός αλλά και τα γκρίζα μαλλιά του που φανερώνουν την ηλικία του. Είναι χαρακτηριστικό πως γύρω από τα πρόσωπα των αγίων μαρτύρων έχουν σχεδιαστεί χρυσά στεφάνια.

B. ΚΕΙΜΕΝΟ

Sigla: *cod.* = *Vaticanus Graecus* 807: 173v-179v.

(Fol. 173v) Μηνὶ τῷ αὐτῷ ιθ' μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος καὶ ἀσκητοῦ καὶ θαυματουργοῦ Ἄζης· πρὸ ια' καλανδῶν Δεκεμβρίου¹

1. Τῆς εἰ<δ>ωλικῆς μανίας κατακρατούσης καὶ τῶν εὐσεβῶς ζώντων χριστιανῶν διὰ τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν πίστιν ἐλαυνομένων, καὶ χερσὶν ἀνοσίαις τῶν αἰμοβόρων θηρῶν παραδιδομένων· τῶν τε τῆ πλάνῃ ἐζωγρημένων καὶ ἐν σκότει πορευομένων, τότε δὴ ἀνέλαμψεν ὡς φωστὴρ τις ἡμεροφαῆς Ἄζιος ὁ μεγαλῶνυμος ἐκ τῆς τῶν Ἰσαύρων χώρας· ὃς στρατιώτης τοῦ Καίσαρος γενόμενος, (Διοκλητιανὸς δὲ ἦν τῆνικαῦτα βασιλεύων ὁ ἀσεβέστατος τύραννος, ὅστις² μανία οὐ τῆ τυχούση³ κατὰ τῶν εὐρισκομένων χριστιανῶν κεχρημένος, διωγμὸν μέγαν κατ' αὐτῶν ἐπανετείνατο), θεωρῶν δὲ τὴν ἀνυπέβλητον αὐτοῦ ἀπήνειαν ὁ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης Ἄζης καταλιπὼν τὴν πρόσκαιρον στρατείαν, τῷ οὐρανίῳ στρατοπεδάρχη Χριστῷ ἑαυτὸν ἐγκατέλεξεν.

¹Δεκεμβρίῳ *cod.*|| ² εἴ τις *cod.*|| ³ τυχοῦσα *cod.*||

2. Καὶ δὴ καταλαβὼν ὄρος δύσβατον καὶ κρημνῶδες¹, τὴν κάλυβην ἑαυτῷ ἐκεῖ ἐπήξατο ὁ μάρτυς καὶ νιφετοῖς, νηστεῖαις τε καὶ ἀγρυπνίαις προσκαρτερῶν καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὅπως ἴλεως γένηται τοῖς δούλοις αὐτοῦ καὶ ἐπόψεται αὐτοὺς ἐν ἀνακλήσει τῶν δυσχερῶν, ἐπεθύμει δὲ καὶ αὐτὸς τῆς διὰ τοῦ μαρτυρίου τελειώσεως τυχεῖν καὶ τὸν ἴσον τοῖς ἁγίοις δρόμον ἀναλαβεῖν. Ὁ δὲ θαυμαστὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ^a ὑπάρχων Θεὸς καὶ ποιῶν τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτῷ^b οὐκ ἀφῆκεν ἐπὶ πολὺ τῷ μοδίῳ καλύπτεσθαι τὸν φωτιστικὸν λύχνον^c ἀλλ' ἐμφανῆ τοῦτον πᾶσιν κατέστησεν, θεὶς ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμψαι^{2,c} τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τῆς δεδομένης αὐτῷ χάριτος τῶν ἰαμάτων ἀξιώσας· τοσαύτη γὰρ τῷ ἁγίῳ χάρις καὶ πρὸ τῆς ἀθλήσεως δεδώρητο ὡς καὶ δαίμονας φυγαδεύειν καὶ νόσους ἀπελαύνειν. Ταύτης δε τῆς φήμης περὶ τοῦ ἁγίου διατρεχούσης πολλοὺς πρὸς αὐτὸν ἔφερον τῶν ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων δεινῶς ἐνοχλουμένων, οὓς ἅπαντας ὁ τοῦ Χριστοῦ δούλος Ἄζης θαυματουργῶν διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτος ἐθεράπευεν.

¹ κρημνῶδες cod.|| ² λάμψας cod.||

^a Ψαλμ. 67.35|| ^b Ψαλμ. 144.19|| ^c Ματθ. 5.15||

3. Τούτων τῶν θαυμάτων παρὰ τοῦ ἁγίου κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν γινομένων· ἀκούσασά τις γυνὴ ἐν ἀσθενείᾳ δεινῇ συνεχομένη, ἦλθεν πρὸς αὐτὸν γονυπετοῦσα καὶ λέγουσα τὸ ὑπὸ τοῦ πάλαι λεπροῦ πρὸς τὸν Κύριον λεχθὲν ὅτι· «ἐὰν θέλῃς (fol. 174r) *δύνασαί με καθαρίσαι*^a». Πρὸς ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος εἶπεν· τὸ «θέλω *καθαρίσθητι*^b», καὶ εὐθέως ἅμα τῷ λόγῳ τὴν ἴασιν λαβοῦσα, οἴκοι πάλιν ἐπάνεισιν· ἣτις εὐγνώμονι λογισμῷ χρησαμένη, ὄνπερ ταῦρον παρ' ἐαυτῆι εἶχεν σιτευόμενον· τῷ ἁγίῳ προσήγαγεν· καὶ μὴ θέλων τοῦτον δέξασθαι, (ἀπέβλεπεν γὰρ εἰς τὸν μισθαποδότην Χριστὸν τὸν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐντειλάμενον *παρέχειν τὴν ἴασιν τοῖς χηρῶσι δωρεάν*^c), γονυπετοῦν παρεκάλει τὸ γύναιον μὴ ἀποστραφῆναι κατησχυμένην καὶ δῆσασα τοῦτον τῆι θύρᾳ τῆς κέλλης τοῦ ἁγίου ἀνεχώρησεν.

^a Μάρκ. 1.40|| ^b Μάρκ. 1.41|| ^c Ματθ. 10.8||

4. Κυνηγῶν δὲ κατ' ἐκεῖνον¹ τὸν καιρὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Διοκλητιανοῦ πεμφθέντων πρὸς θήραν ἐλάφων τε καὶ τῶν λοιπῶν ζῴων, προσκατέλαβον προσεπιτήδειον ὄντα τὸν τόπον εἰς ὃν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος τότε κατόκει τὴν καλύβην ἑαυτοῦ πηξάμενος, ὅτι ἐκεῖ τὰ ἄγρια ζῷα ὑπὸ τῶν θηρευόντων καὶ κυνῶν ἐλαυνόμενα κατέτρεχον· ἃ καὶ δι' εὐχῆς ὁ ἅγιος Ἄζης λυτρούμενος τῆς ἐπιβουλῆς ἀπράκτους ἀναλύειν τοὺς θηρευτὰς μετὰ τῶν κυνῶν ἀφίει². Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν καταδραμόντες μιᾷ ἐλάφου οἱ θηρευταὶ ἤλαυνον τοῖς θηρευτικοῖς κυσὶν ἀφειδῶς· ἥτις στενωθεῖσα, μᾶλλον δὲ τὸν μάρτυρα σωτήρα ἑαυτῆς γνωρίσασα, τούτου τῆ κέλλη προσέφυγεν³. Ὁ δὲ ἅγιος ταύτην ἰδὼν, τοὺς δὲ θηρεύοντας πλησίον παρεστῶτας καὶ ταῖς λόγχαις ἐκκεντῆσαι σπεύδοντας, παρεκάλει τὸν δεδεμένον ταῦρον βοῦν λαβόντας ἐάσαι [δὲ]⁴ τὴν προσφυγοῦσα⁵ τῆ κέλλη αὐτοῦ ἔλαφον· οἱ δὲ ἀσμένως καταδεξάμενοι τοῦτο πεποιήκασιν.

¹ κατεκείνον cod.|| ² ἠφείη cod.|| ³ πρὸς ἔφυγεν cod.|| ⁴ [δὲ] delevi|| ⁵ τὸν προσφυγόντα cod.||

5. Ἐπεὶ δὲ πάλιν καὶ πολλάκις ἀπράκτους τοὺς θηρεύοντας ἀπέπεμπεν ὁ ἅγιος, δι' εὐχῆς¹ ἀναστέλλον τοὺς κύνας τῆς κατὰ τῶν ἀγρίων ζώων ἐπιδρομῆς, θυμοῦ πλησθέντες οἱ θηριόγνομοι θηρευταὶ· ἐντυγχάνουσι τῷ βασιλεῖ Διοκλητιανῷ λέγοντες· «Βασιλεῦ, ἡμεῖς προθύμως φόβω τε καὶ πόθῳ τὴν σὴν διανύοντες κέλευσιν, ἐπι τῇ θήρᾳ τῶν ἐλάφων καὶ δορκάδων σπουδὴν οὐ τὴν τυχοῦσαν τιθέμεθα· ἀλλ' ἔστιν τις ἔνθα θηρεύειν ἡμῖν ἔθος ἐστίν, ὃς πρὸς τῇ τῶν μεγίστων θεῶν ἀποστροφῇ καὶ ἡμᾶς ἀπράκτους ἀποτελεῖ τοῦ σπουδαζομένου μὴ τυχεῖν». Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανός, ὑπερζέσας τῷ θυμῷ ἀπέστειλεν ἑκατονπεντήκοντα στρατιῶτας, ὡς τάχιστα ἀγάγοιεν² μετὰ ἀσφαλεστάτης φρουρᾶς πρὸς αὐτὸν τὸν Ἄξιον. Εὐρόντες δὲ αὐτὸν οἱ στρατιῶται εἶπον αὐτῷ· «Καλεῖ σε ὁ βασιλεὺς». Ὁ δὲ προθύμως ἐξελθὼν τοῦ κελλίου συνεπορεύετο αὐτοῖς ταῦτα καθ' ἑαυτὸν προσευχόμενος³. «Γυμνὸς ἐξῆλθον Δέσποτα ἐκ κοιλίας μητρὸς μου^a γυμνὸς πάλιν τοῦ κοσμοκράτορος παθῶν πρὸς σὲ τὸν (fol. 174v) Κτίστην μου ἔρχομαι· μὴ με ἀποδοκιμάσης τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου Κύριε μου Κύριε, ἀλλὰ δός μοι νίκην κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων».

¹ διευχῆς cod. || ² ἀγάγοι cod. || ³ πρὸς εὐχόμενος cod. ||

^a Ἰωβ 1.21 ||

6. Καὶ δὴ πορευομένων αὐτῶν δι' ἀνύδρου¹ τόπου καὶ καύματος μεγάλου γενομένου, ἐξέλειπον τῆ δίψῃ οἱ στρατιῶται καὶ πεσόντες ἔκειντο εἰς γῆν ὡσεὶ νεκροί· σπλαγχνισθεὶς δὲ λέγει πρὸς αὐτοὺς· ὁ τοῦ Θεοῦ δοῦλος Ἄζις· «Εἰ θέλετε πιστεῦσαι εἰς τὸν Θεόν μου γενήσεται ὑμῖν πηγὴ ζωῆς καὶ οὐ μὴ διψήσητέ ποτε^a», οἱ δὲ εἶπον· «Πιστεύομεν, δοῦλε τοῦ Θεοῦ», ὁ ἅγιος Ἄζις εἶπεν· «Εἶτα πιστεύετε ὅτι δύναμαι διὰ τοῦ Χριστοῦ μου ποιῆσαι ὑμῖν ὕδωρ βλύσαι;» Οἱ δὲ εἶπον· «Ναί, πιστεύομεν ὅτι δυνατὸς ὁ Θεός σου ποτίσαι ἡμᾶς». Ἀποχωρήσας δὲ μικρὸν ἀπ' αὐτῶν² καὶ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ καὶ εἶπεν· «Ὁ διαρρήξας πέτραν ἐν ἐρήμῳ^b καὶ ἐρρύησαν ὕδατα^c καὶ διψῶντα λαὸν φυγάδα κορέσας, καὶ τὰ νῦν Κύριε δὸς ὕδωρ ἐν γῆ διψώσῃ τὴν δίψαν τούτων τῶν ἀπίστων παραμυθούμενος ἵνα πiónτες ζήσονται καὶ σοὶ πιστεύσωσιν». Καὶ τῆς εὐχῆς ἔτι ἐν τῷ στόματι τοῦ ἁγίου οὔσης ἐσείσθη ἡ γῆ καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου ἕνθα προσευχόμενος³ ἦν ὁ ἅγιος πλῆθος ὑδάτων πολλῶν καὶ ἔπιον καὶ ἐχορτάσθησαν.

¹ διανύδρου cod.|| ² ἀπαυτῶν cod.|| ³ πρὸς εὐχόμενος cod.||

^a Ἰωάν. 4.1-15|| ^b Ψαλμ. 77.15|| ^c Ψαλμ. 77.20||

7. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ μακάριος· «Τί θέλετε ἄρτι;». Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ· «Δὸς ἡμῖν τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα καὶ βάπτισον ἡμᾶς». Τότε προσευξάμενος¹ ἐβάπτισεν τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα στρατιώτας ἐν τῷ ὕδατι τῷ ἐξελθόντι διὰ τῆς προσευχῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ βαπτισθέντες εἶπον τῷ ἁγίῳ· «Εἴ σοι εὐάρεστόν ἐστιν, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ὑπόστρεφε εἰς τὸν τόπον σου», ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς εἶπεν· «Οὐχί, τεκνία μου, ἀλλὰ πορεύσομαι μεθ' ὑμῶν πρὸς τὸν βασιλέα τὸν ἀποστείλαντα ὑμᾶς». Ἀγαγόντες δὲ παρέστησαν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπεν· «Ποίας θρησκείας τυγχάνεις καὶ τί τὸ ὄνομά σου καὶ πόθεν εἶ;». Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος εἶπεν· «Στρατιώτης ἐγενόμην τῆς βασιλικῆς ἀξίας, καὶ ἰδὼν τὰ κατ' ἐμὲ πράγματα ἀπέφυγον τὸν βίον τοῦτον τὸν μάταιον καὶ ἐξῆλθον ἀσκήσαι». Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς· «Ποία ἀσκητεία;». Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος εἶπεν· «Τῆ τοῦ Χριστοῦ μου, ὃς διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη Θεὸς ὢν καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφῃ^a, γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας· καὶ θαύματα πολλὰ πεποικῶς ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ἀνιῶν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἔδωκεν ἐξουσίαν τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν (fol. 175r) τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀντικειμένου^b διαβόλου καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν^c· τούτου οὖν τοῦ Κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος τυγχάνω».

¹ πρὸς εὐξάμενος cod.||

^a Βαροῦχ 3.38 || ^b Λουκ. 10.19|| ^c Ματθ. 9.35||

8. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς· «Ἄκουσόν μου Ἰάζη και θῦσον τοῖς θεοῖς· και ἄρον ἀπὸ σοῦ τὴν ἄκαιρον ταύτην ἐπωνυμίαν· ὁ γὰρ Χριστός σου ὄν εὐσεβῆ οὐκ ἠδυνήθη ποτὲ βοηθῆσαί τινι· ἐγὼ γὰρ πολλοὺς ἀπέκτεινα τῆς θρησκείας σου· εἰ δέ μου συμβουλεύοντος ἀκούσης καταστήσω σε ἄρχοντα και ἀσκητὴν τοῦ παλατίου μου· πολιοὺς γὰρ τῷ εἶδι φαίνει· φρόνησον οὖν τὰ περὶ τῆς ψυχῆς σου και τῆς ἡλικίας σου, και μὴ τοιαύτης ἡλικίας και συνέσεως <ὄν> καγκικάκως¹ τὸ ζῆν ἀπολέσης». Ὁ ἅγιος Ἰάζης εἶπεν· «Ἐγὼ κατετάγην εἰς Χριστόν, ἀποταγὴν δε οὐ δύναμαι ποιῆσαι οὐδὲ ἀρνήσασθαι τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ μου». Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· «Ποίας χώρας τυγχάνεις»; Ὁ ἅγιος Ἰάζης εἶπεν· «Τῆς τῶν Ἰσαύρων». Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· «Κακῶς² τὰ τοῦ Πόντου φρονεῖς. Ἰπαντες γὰρ ὡς μεμαθήκαμεν οἱ τοῦ Πόντου τῆς ἀνοσίτου θρησκείας ὑπέρμαχοι τυγχάνουσιν». Ὁ ἅγιος Ἰάζης εἶπεν· «Ἐγὼ μετέστην ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου πλάνης και τῷ Χριστῷ μου προσέδραμον³. μετέστησα δὲ και τὴν σκητὴν μου, ἵνα φύγω τὴν ὀργὴν τοῦ βίου τούτου και μόνον ὀνομασθῶ Χριστοῦ δοῦλος· μέγα γὰρ ἐστὶν ἀξίωμα τοῦτο τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν».

¹ κακινκακῶς cod.|| ² Καὶ πῶς cod.|| ³ πρὸς ἔδραμον cod.||

9. Ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς εἶπεν· «Μὰ τοὺς θεοὺς ἅπαντας, πικραῖς καὶ παντοίαις κολάσεσιν σε τυραννήσω, ὅπως πυρπολούμενος καὶ κατατεινόμενος ταῖς βασάνοις ἀρνήσῃ τὸν ἐσταυρωμένον καὶ ταῖς ἐμαῖς βουλαῖς κατὰ πάντα¹ πειθαρχήσῃς». Ὁ ἅγιος Ἄζης εἶπεν· «Οὐκ εἰμι ἄξιος ταῦτα ὑπομεῖναι, εἰ δε ἐπιβλέψῃ ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν μου καὶ ἀξιώσει με νομίμως ἀθλῆσαι, καταπατῶ σου τὰς ἀπειλὰς τῆ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ μου τετειχισμένος». Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· «Οὐ μὴ ἐκφεύξῃ ζῶν ἐκ τῶν χειρῶν μου, εἰ μὴ θύσεις τοῖς θεοῖς». Ἴδόντες δὲ οἱ ἑκατὸν πενήκοντα στρατιῶται τὴν τοῦ ἀγίου μάρτυρος Ἄζης μεγίστην καὶ αὐστηρὰν ἔνστασιν καὶ πῶς ἀντεῖπεν τῷ βασιλεῖ, προσελθόντες καὶ αὐτοὶ εἶπον· «Βασιλεῦ, ἡμεῖς δοῦλοὶ ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἄζης· ποίει οὖν ὃ² θέλεις». Τότε ὁ βασιλεὺς ὀργισθεὶς ἐκέλευσεν τὸν ἑπαρχὸν Ἀκυλῖνον παραλαβεῖν τὸν τε ἅγιον Ἄζην καὶ τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα στρατιώτας καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ μέρη τοῦ Πόντου τῆς παραθαλασσίας καὶ κατὰ πόλιν καὶ χώραν· ἀνηκέστοις βασάνοις τούτους κολάσαι καὶ τοῦ ζῆν ἀπαλλάξαι, εἰ μὴ τοῖς ματαίοις εἰδώλοις θύσω[σω]σιν³, τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν ἀπαρνούμενοι. Παραλαβὼν (fol. 175v) δὲ αὐτοὺς ὁ ἑπαρχὸς μετὰ καὶ ἑξακοσίων ἐτέρων στρατιωτῶν, ἐλθὼν ἐπὶ τὰ μέρη Πόντου ἤρξατο τοῖς ἀγίοις βασάνους ἐπιφέρειν. Καὶ καθήσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τὸν ἅγιον Ἄζην καὶ λέγει αὐτῷ· «Ἄζιε τῆς ματαίας ἐκείνης ἐνστάσεως ἀποστάς, πείσθητι τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασιν καὶ θῦσον τοῖς εὐμενέσι θεοῖς πρὸ τῶν κολάσεων· εἰδεμὴ πολλῶν βασάνων ἐν πείρᾳ γενόμενος μεταμεληθῆς⁴ ἐπ' ἐσχάτων συντριβέντων σου τῶν σαρκῶν».

¹ καταπάντα cod.|| ² ᾧ cod.|| ³ θύσω[σω]σιν cod.|| σω² delevi|| ⁴ μεταμεληθεις cod.|| ⁵ ἐπεσχάτων cod.||

10. Ὁ ἅγιος Ἄζης εἶπεν· «Ἄς δοκεῖς ἐπιφέρειν μοι μάστιγας. εὐφροσύνη μοῦ εἰσιν». Τότε προστάσσει Ἀκυλίνος ὁ ἑπαρχος ἀφειδῶς τύπτειν κατὰ τοῦ νότου τὸν ἅγιον τυπτόμενος δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ ἄνω εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ὄμμα πετάσας, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ λέγων· «Εὐχαριστῶ σοι ὁ Θεὸς ὅτι κατηξίωσάς με διὰ τὸ ἅγιον ὄνομά σου ἀθλήσῃς καὶ οὐκ ἐγκατέλειπάς με, οὐδὲ ἄμοιρον τοῦ Παναγίου σου Πνεύματος ἐποίησας, ἀλλ' εἰ καὶ ἁμαρτωλὸν ὄντα ἐπέιδες¹ ἐπ' ἐμὲ² καὶ ἠλέησάς με, δοῦς ὑπομονὴν καὶ νίκην κατὰ τῶν ἐναντίων. Καὶ νῦν Δέσποτα σκεπασάτω με ἡ χεὶρ σου· καὶ μὴ παραδῶς με τῷ ζητοῦντί με καταπιεῖν τῇ ψυχῇ μου». Ἀτονησάντων δὲ τῶν τυπόντων αὐτὸν³ στρατιωτῶν, ἐκέλευσεν ὁ ἑπαρχος ἐτέρους δημίους κρεμάσαι τὸν ἅγιον Ἄζην ἐκ τῶν τριχῶν, καὶ οὕτως χερσὶν σιδηραῖς ξέεσθαι τὰς σάρκας αὐτοῦ· ξεομένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ πλεῖον⁴ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ χαλασάντων τῆς τε τῶν σπλάγγων οἰκονομίας μελλόντων ἄπτεσθαι τῶν δημίων, αὐτὸς πάλιν ἀδιστακτῶ τῷ ὄμματι εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίσας, ἤρξατο μετὰ δακρύων στενάζειν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ λέγειν· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, πρόφθασον εἰς τὸ βοηθῆσαί μοι ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, διδοῦς ὑπομονὴν καὶ κραταίωσιν κατὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα μὴ ἐν τάχει ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας ἀπαλλάξῃ με καὶ καυχῆσεται ὡς τὸν δοῦλον σου τάχιον ἀπαλλάξας». Ἦλθεν δὲ ἄγγελος Κυρίου καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Μὴ φοβοῦ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς⁵ πιστὸς ἐπὶ πολλῶν⁶ σε καταστήσει^a Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ φοβηθήσονται σου τὸ ὄνομα οἱ νῦν σε διώκοντες διὰ τῶν ἀπίστων δαίμονες». Ἐκέλευσεν δὲ ὁ ἑπαρχος Ἀκυλίνος κατενεχθῆναι τὸν ἅγιον Ἄζην καὶ βληθῆναι εἰς φυλακὴν.

¹ ἐφίδες cod.|| ² ἐπεμε cod.|| ³ αὐτῶν cod.|| ⁴ ἐπιπλεῖον cod.|| ⁵ ἦς cod.|| ⁶ ἐπιπολλῶν cod.||

^a Ματθ. 25.21||

11. Τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ ἐπέστη αὐτῷ ὁ Κύριος καὶ εἶπεν· «Μὴ φοβοῦ Ἄζη, ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ καὶ ὡς ὠμολόγησάς με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ὁμολογήσω καὶ γὰρ σε ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς^α καὶ παύσω τὰς κατὰ σοῦ ἀπειλὰς τὰς ὑπὸ τοῦ παγκακίστου διαβόλου προσαγομένας¹ σοι· μὴ φοβηθῆς αὐτῶν τὰς βασάνους, ἐγὼ γὰρ Κύριος ὁ ἀνορθῶν σε· (fol. 176r) ἀνδρίζου καὶ ἴσχυε^β μετὰ σοῦ γὰρ εἰμι. Πρωίας δὲ γενομένης, ἐκέλευσεν ὁ ἔπαρχος Ἀκυλίνος ἀχθῆναι τὸν ἅγιον ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ προστάσσει κάμινον γενέσθαι παμμεγεθῆ, καὶ ταύτην ἐκκαῦσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ πίσση καὶ τεάφω ἐπερειδομένην². Τούτου δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους γινομένου παρὰ τῶν ὑπηρετῶν τῆς κακίας, ἐκέλευσεν ὁ ἀνοσιότατος ἔπαρχος βληθῆναι τὸν ἅγιον εἰς αὐτήν. Ἐλθόντος δὲ τοῦ μακαρίου καὶ θεασαμένου τὸ πῦρ βρυγμὸν φοβερὸν ἐκφέρον[τα] καὶ τὸν περιεστῶτα λαὸν διασκεδαννύμενον ἄλλον ἀλλαγῶν ἐκ τοῦ φόβου τῆς ἀπειλῆς τοῦ πυρὸς τῆς καμίνου, ἐδειλίασεν καὶ τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνας μετὰ δακρῦων εἶπεν· «Κύριέ μου Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ σώσας τοὺς τρεῖς παῖδας ἀφλέκτους καὶ ἀπημάντους ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς ἐν Βαβυλῶνι, μὴ προδόντας τὴν εἰς σὲ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστιν ἀλλὰ καταπτύσαντας τοῦ βασιλέως τὰ προστάγματα, αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, περίσωσόν με³ τὸν σὸν δοῦλον, ὅτι εἰς σὲ πέποιθεν ἡ ψυχὴ μου^γ καὶ εἰς σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας^δ, τὸν μόνον ἀντιλήμπτωρα· διὰ γὰρ τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην, Δέσποτα, τὸ σῶμά μου παραδίδωμι τῷ πυρὶ· μὴ κατασχύνῃς με τὸν ἀμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δοῦλον σου». Καὶ ποιήσας ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα, εἰσήει⁴ εἰς τὴν κάμινον· παραχρῆμα δὲ τὸ πῦρ ἐσβέσθη καὶ ὁ βρυγμὸς τῆς καμίνου κατέπαυσεν, καὶ ἦν ὁ ἅγιος Ἄζης μέσον τῆς καμίνου ἀβλαβῆς ὑμνῶν καὶ δοξάζων τὸν Θεόν.

¹ πρὸς ἀγομένας cod.|| ² ἔπερ ἠδομένην cod.|| ³ περὶ σώσόν με cod.|| ⁴ εἰσεῖη cod.||

^α Ματθ. 10.32|| ^β Δευτερον. 31.7|| ^γ Ψαλμ. 56.2|| ^δ Ψαλμ. 21.11||

12. Ἐωρακῶς δὲ τοῦτο ὁ ἄνομος Ἀκυλίνος εἶπεν· «Θεωρεῖτε ὅτι οὐδὲ τὸ πῦρ αὐτοῦ ἦψατο. Πάντως [μάγος]¹ μάγος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος. Τί ποιήσω πρὸς αὐτὸν οὐκ οἶδα· ἐὰν γὰρ αὐτὸν ἐάσω, ὡς νικητῆς ἔχει κηρύξαι καὶ οὐκέτι οἱ θεοὶ ἡμῶν πράττουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον σκέψομαί τι κατ' αὐτοῦ², ὅπως αὐτὸν ἀπαλλάξω». Ὁ δὲ διάβολος στὰς πρὸς τὸ οὖς τοῦ ἐπάρχου εἶπεν· «Ἀγωνίζου μὴ νικηθῆς³ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῶν φαρμακῶν τούτων». Τότε ἐκέλευσεν ὁ ἀνοσιώτατος ἑπαρχος ἐξελθεῖν τὸν ἅγιον Ἄζην ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ μετὰ ἀσφαλεστάτης φρουρᾶς κατακλεισθῆναι ἐν τῇ εἰρκτῇ. Εἰσελθόντος δὲ τοῦ ἀγίου εἰς τὴν φυλακὴν τὰς συνήθεις τῷ Θεῷ εὐχὰς ἐπετέλει πᾶσαν τὴν νύκταν. Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ ἐπάρχου καὶ ἡ θυγάτηρ ἀκούσασαι τὰ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενόμενα εἰς τὸν δοῦλον αὐτοῦ θαύματα καὶ πῶς ἀφλέκτως ἐν τῇ καμίνῳ διεφυλάχθη⁴ κατῆλθον πρὸς αὐτὸν νυκτὸς ἐν τῇ φρουρᾷ καὶ ἤκουον τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· καὶ λέγουσιν τῷ ἀγίῳ· «Θέλεις πείσωμεν τὸν ἑπαρχον καὶ παύσει τὰς βασάνους ἀπὸ σοῦ;». Ὁ δὲ μακάριος (fol. 176v) ὡς ἀληθῶς μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἄζης εἶπεν πρὸς αὐτάς· «Μη· ἀλλὰ μᾶλλον πείσατε αὐτὸν ἵνα μοι βραβεῖα διὰ βασάνων προσθείη· εἴθε δὲ καὶ ὑμεῖς ἠθελήσατε μετ' ἐμοῦ⁵ ἀθλῆσαι καὶ συμμέτοχοι τῶν ἀγίων καὶ τῆς οὐρανόθεν τυχεῖν ἀϊδιότητος· τὰ γὰρ τοῦ αἰῶνος τούτου μάταια ἀπώλεια ψυχῆς εἰσιν».

¹ μάγος¹ delevi|| ² καταυτοῦ cod.|| ³ νικηθεῖς cod.|| ⁴ δι ἐφυλάχθη cod.|| ⁵ μετεμοῦ cod.||

13. Τότε ἐκέλευσεν ὁ ἔπαρχος ἐνεχθῆναι τὸν ἅγιον πάσης τῆς πόλεως παρεστῶσης αὐτῷ καὶ τῶν λοιπῶν μαρτύρων ἕκαστα θεωροῦντων, καὶ πάλοις διατεθέντα βουνεῦροις τύπτεσθαι ἀφειδῶς· καὶ ὁ κῆρυξ ἀντικρυς ἐβόα· «Θῦσον Ἄζη τοῖς θεοῖς καὶ πείσον τοὺς ἑκατονπεντήκοντα στρατιώτας, οὓς ἠπάτησας καὶ λοιποὺς τῆς θρησκείας σου θῦσαι τοῖς εὐμενέσι θεοῖς καὶ ἀπολέλυσαι τῶν βασάνων». Λέγει ὁ τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης καὶ ἀσκητῆς Ἄζιος· «Εὐχόμεαι τῷ Θεῷ μου μὴ μόνον τοὺς ἤδη στηριχθέντας μεῖναι ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ καὶ Κυρίου μου Ἰησοῦ ἀλλὰ καὶ ὅσοι νῦν ἀκούσωσίν μου τῶν λόγων γενέσθαι ὅποιος ἀγῶ σήμεραν παρέξ τῶν βασάνων τούτων». Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἑκατὸν πενήκοντα στρατιῶται καὶ οἱ λοιποὶ δέκα μάρτυρες πλησίον που παρεστῶτες, ἀνεβόησαν φωνῇ μεγάλη καὶ εἶπαν· «Καὶ ἡμεῖς δοῦλοὶ ἐσμεν τοῦ ἐσταυρωμένου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καθὼς καὶ ὁ αὐτοῦ ἀθλητῆς καὶ θαυματουργὸς Ἄζης. Ποίει τοίνυν εἰς ἡμᾶς ὁ¹ βούλη, οὐδὲ γὰρ πειθαρχοῦμεν τοῖς σοῖς ἀνοσίοις προστάγμασιν, ἀλλ' ἔτοιμοὶ ἐσμεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ». Θεωρήσας δὲ ὁ ἔπαρχος, τὰ μὲν πρῶτα ἐταράχθη, φοβηθεὶς μήπως νεωτερισμὸς τις κατ' αὐτοῦ² γένηται, καὶ εἰσελθὼν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα λέγει αὐτῇ· «Μὰ τοὺς μεγίστους θεοὺς, λαὸς ἐταράχθη καὶ φόβῳ πολλῷ συνεχόμενος τί ποιῆσαι ἀμηχανῶ». Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· «Καὶ τίς οὐ φοβῆται τὸν ἅγιον ἄνδρα τοῦτον Ἄζιον, ποῖα σημεῖα ποιεῖ καὶ ἄρτι διὰ τὸν Χριστὸν ποῖα πάσχει καὶ θανάτου καταφρονεῖ τὰς ἀπειλὰς καὶ τα κολαστήριά σου καταπατῶν; Παῦσαι τοίνυν καὶ μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ».

¹ ᾄ cod.||² καταυτοῦ cod.||

14. Τότε θυμοῦ πλησθεὶς ὑπο τοῦ κινουῦντος αὐτὸν διαβόλου ὁ ἑπαρχος Ἀκυλινος, ἐξελθὼν, ἐκέλευσεν τοῖς εἰδωλολάτραις στρατιώταις ἀποκτεῖναι τοὺς ἑκατονπεντήκοντα στρατιώτας χριστιανούς. Παραλαβόντες δὲ αὐτοὺς ἤγαγον εἰς τὸν προκείμενον αὐτοῖς τῆς ἀθλήσεως τόπον· μικρὰν δὲ διωρίαν τοῖς δημίοις αἰτησάμενοι οἱ ἅγιοι μάρτυρες ἔστησαν εἰς εὐχὴν καὶ τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείναντες ἐδεήθησαν τοῦ Κυρίου καὶ εἶπον· (fol. 177r) «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Θεὲ Πάτερ Παντοκράτορ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ καὶ Ἅγιον Πνεῦμα μία θεότης, ὅτιπερ διὰ τοῦ σοῦ θεράποντος ἸἌζη φωτισθέντες¹ ἡμεῖς ἐπέγνωμέν σε τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Καὶ νῦν σκεπασάτω ἡμᾶς ἡ χάρις σου τοὺς ἀναξίους δούλους σου ὅτι *πρὸς σὲ ἐκεκράζαμεν καὶ ἐσώθημεν ἐπὶ σοὶ ἠλπίσαμεν καὶ οὐ κατησχύνθημεν^a*. Δὸς δόξαν τῷ ὀνόματί σου Κύριε καὶ μὴ ἀμοίρους τῆς βασιλείας σου ποιήσεις, ἀλλὰ τοῖς τιμῶσιν ἡμῶν τὴν ἄθλησιν καὶ περιστέλλουσιν ἡμῶν τὰ λείψανα ἐπὶ εὐεργεσία ψυχῆς καὶ σώματος δὸς αὐτοῖς τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος χάριν, ἵνα κατὰ τὰ αἰτήματα αὐτῶν τὴν ἴασιν ἀρῶμενοι, δόξαν σοὶ τῷ Βασιλεῖ καὶ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν Θεῷ ἀναπέμψωσιν εἰς τοὺς αἰῶνας». Παραχρῆμα δὲ ἄγγελος Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, στὰς ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· «Θαρσεῖτε, προσεδέξατο² γὰρ Κύριος τὴν δέησιν ὑμῶν καὶ τὰ αἰτήματα ὑμῶν πεπλήρωκεν καὶ ἐγὼ ἀπεστάλην ἀπαγάγει ὑμᾶς καὶ παραστήσαι τῷ Χριστῷ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ὑμῶν τοῖς προαθλήσασιν μάρτυσιν». Ἀπεκεφαλίσθησαν δε οἱ καλλίνικοι μάρτυρες βοῶντες· «Προσδεχθεῖν τὸ αἷμα ἡμῶν, Δέσποτα Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, *ἐνώπιόν σου ὡς θυμίαμα^b* καὶ ὡς μύρον *ἐκκεχυμένον ἐπὶ κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου^c*», καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν οἱ ἅγιοι μάρτυρες. Χάρις δέ τις θεία τοῖς λειψάνοις αὐτῶν ἐπεπόλαζεν καὶ ἔλαμψαν τὰ σώματα αὐτῶν ὡς [ὡς]³ ἀστραπή. Συνδραμόντα δὲ τὰ πλήθη τῶν χριστιανῶν ἤρπασαν τὰ αἵματα καὶ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων εἰς ἁγιασμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων διὰ τῶν λειψάνων τῶν ἁγίων ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ὄσους εἶχον ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐνοχλουμένους προσήνεγκαν⁴ τοῖς λειψάνοις τῶν ἁγίων καὶ παραχρῆμα πάντες ἐθεραπεύθησαν. Πολλὰ δὲ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐπίστευσαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

¹ φωτισθὲν cod.||² πρὸς ἐδέξατο cod.||³ ὡς² delevis||⁴ πρὸς ἤνεγκαν cod.||

^a Ψαλμ. 21.6 || ^b Ψαλμ. 140.2|| ^c Εξ. 29.12||

15. Θεωρήσας δὲ ὁ ἀναιδέστατος ἑπαρχος ὅτι τοιαύτη χάρις ἐδόθη τοῖς χριστιανοῖς ἐν λύπῃ καταστάς εἶπεν τοῖς φίλοις αὐτοῦ· «Τί ποιοῦμεν τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὅτι τοσαῦτα πλήθη διὰ τῆς μαγείας αὐτοῦ ἐξιστῶν ἀπόλεσεν; Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν πάντα τὸν κόσμον πλανήσας ἀποστήσει τῆς τῶν θεῶν θυσίας». Καὶ θυμωθεὶς καθήσας πάλιν ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν ἐλκυσθέντα τὸν δίκαιον τύπτεσθαι ὠμοῖς νεύροις κατὰ τῶν νώτων καὶ ὁ κῆρυξ ἐβόα· «Πείσθητι τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασιν καὶ θῦσον τοῖς θεοῖς». Ὁ δὲ ἅγιος οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' εἰς οὐρανὸν ἀτενὲς τὸ ὄμμα ἔχων ἐδέετο τοῦ Θεοῦ τοῦ σπουδαζομένου αὐτῷ διὰ (fol. 177v) τῆς ἀθλήσεως τέλους τυχεῖν· ἀνεθῆναι δὲ αὐτὸν μόλις ποτὲ τῆς βασάνου κελεύσας ὁ ἑπαρχος ἐν φρουρᾷ κατακλεισθῆναι προστάττει. ὄντος δὲ τοῦ ἁγίου ἐν τῇ φυλακῇ, πάντες οἱ ἔχοντες ἀσθενεῖς προσέφερον¹ αὐτῷ καὶ πάντας ἐπιτιθεὶς τὰς χεῖρας ὁ ἅγιος ἰάσατο.

Γυνὴ δὲ τις χήρα ἔχουσα πάλαι κεκρυμμένον ἐν ἑαυτῇ πνεῦμα πύθωνος ἀκαθάρτου προσήει² τῷ μακαρίῳ αἰτουῦσα τῆς ἰάσεως τυχεῖν· παραχρῆμα δὲ καὶ ταύτην θεραπεύσας ἀπέλυσεν ὑγιῆ· ἐλθοῦσα δὲ ἡ γυνὴ τοῦ ἐπάρχου διὰ τῆς νυκτὸς παρεκάλει τὸν ἅγιον Ἄζη ἅμα τῇ αὐτῆς θυγατρὶ λέγουσα· «Δοῦλε τοῦ ὄντως Θεοῦ δὸς ἡμῖν τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα καὶ ποιήσον ἡμᾶς χριστιανούς». Ὁ δὲ ἅγιος τοῦ Θεοῦ μάρτυς Ἄζης εἶπεν πρὸς αὐτάς· «Εἰ πιστεύετε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν εἰς Χριστὸν γενήσεται ὑμῖν φωτισμὸς τῆς πρὸς Αὐτὸν γνώσεως καὶ εὐσεβείας καὶ ἀπελάση ἀφ' ὑμῶν³ πᾶσαν προσβολὴν τοῦ ἀντικειμένου διαβόλου θεὶς αὐτὸν νεκρὸν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν⁴ καταπατεῖσθαι». Αἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον· «Πιστεύομεν ὅτι ὁ ὑπὸ σοῦ κηρυχθεὶς ἡμῖν Θεός, αὐτός ἐστιν ὁ δημιουργὸς πάσης κτίσεως καὶ τοὺς εἰς Αὐτὸν καταφεύγοντας λυτροῦται παντὸς κακοῦ». Τότε ἐβάπτισεν αὐτάς ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκάλεσεν δὲ τὴν μητέρα Πελαγίαν τὴν δὲ θυγατέρα Θεοδοσίαν καὶ ἦσαν ἀγαλλιώμεναι ἐπὶ τῇ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν πίστει εὐφραϊνόμεναι ἅμα τῷ ἁγίῳ.

¹ πρὸς ἡφερον cod.|| ² πρὸς εἶη cod.|| ³ ἡμῶν cod.|| ⁴ ἡμῶν cod.||

16. Ὁ δὲ διάβολος εἰσελθὼν εἰς τὸ οὔριον τοῦ ἐπάρχου λέγει αὐτῷ· «Ἀγωνίζου ἵνα μὴ νικηθῆς ὑπὸ ἀνθρώπων πτωχῶν καὶ ἀπερριμμένων¹ καὶ μάγων καὶ μάλιστα ὑπὸ τούτου τοῦ δυσμενοῦς καὶ κακοτρόπου Ἰάζη· τῇ γὰρ μανία αὐτοῦ εἰ μὴ πολὺ προκαταλάβης, ἐξηπάτησεν τὴν τε γυναῖκά σου καὶ τὴν θυγατέρα εἰς τὴν ἰδίαν πίστιν τῇ νυκτὶ ταύτῃ μεταστρέψας αὐτάς». Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἑπαρχος καὶ θυμοῦ μεγίστου πληρωθεὶς, καθήσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν ἀχθῆναι τὸν μακάριον καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἄνοσιώτατε πάντων ἀνθρώπων οὐκ ἠρκέσθη σοι, ὅτι τοὺς ἑκατονπεντήκοντα στρατιώτας ἀπώλεσας, ἀλλὰ καὶ ἕως ἐμοῦ ἐξύβρισας; Μὰ τοὺς μεγίστους θεοὺς, εἰ μὴ ἀνασφάλῃς ἐκ τῆς προσούσης² σοι μανίας τῷ ξίφει σε παραδώσω». Ἀκούσασαι δὲ ἡ τε γυνὴ τοῦ ἐπάρχου καὶ ἡ θυγάτηρ, ἐξελθοῦσαι μέσον τοῦ λαοῦ ἀνέκραξαν λέγουσαι· «Χριστοῦ καὶ ἡμεῖς δοῦλαι τυγχάνομεν». Τότε θυμωθεὶς ὁ θηριόγνομος καὶ ἀνήμερος ἑπαρχος ἐκέλευσεν αὐτῶν ἀποτμηθῆναι τὰς κεφαλὰς. (fol. 178r) Ἀπαγομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἀθλήσεως ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν λέγουσαι· «Εὐχαριστοῦμέν σοι ὁ Θεός, ὅτι διὰ τοῦ ἀγίου σου μάρτυρος ἐνουμφεύσω ἡμᾶς τὰς ἀναξίας ῥυσάμενος ἡμᾶς τῆς τοῦ διαβόλου ἐπιβουλῆς· ἀμνησικακίσον, Δέσποτα, ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν καὶ ποίησον ἔλεος μεθ' ἡμῶν καὶ μὴ ἐάσης ἡμᾶς τῆς χάριτός σου ἀμοίρους, ἀλλὰ δὸς ἡμῖν κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀξιωθεῖσιν τῆς ἀθλήσεως τύχωμεν τοῦ στεφάνου τῆς νίκης καὶ συνεισέλθωμεν³ ταῖς φρονίμοις παρθένοις ἐν τῷ ἀχράντῳ σου νυμφῶνι». Ἦλθεν δὲ αὐταῖς φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· «Δεῦτε πρὸς με ἐν εἰρήνῃ, ἠτοιμάσθη γὰρ ὑμῖν⁴ τόπος ἀναπαύσεως ἐν παραδείσῳ καὶ αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων εὐφήμησαν τὴν ὑμῶν ἄθλησιν». Ἐτελειώθησαν δὲ αἱ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες μηνὶ Ἰαν[ν]ουαρίῳ⁵ εἰκάδι τρίτῃ ἐν ἰλαρότητι ψυχῆς βοῶσαι καὶ λέγουσαι· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξαι τὰ πνεύματα ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ποίησον ἔλεος μετὰ τῶν μνημονευόντων ἡμῶν τὴν μικρὰν ταύτην ἕνεκά σου ἄθλησιν». Οὕτως ἀθλήσασαι ἐνουμφεύθησαν τῷ Χριστῷ μνήμην τοῖς ἐν τῷ βίῳ ἀγαθὴν καταλείψασαι.

¹ ἀπερριμμένων cod.|| ² πρὸς οὔσης cod.|| ³ σὺν ἠσέλθωμεν cod.|| ⁴ ἡμῖν cod.|| ⁵ v² delevi||

17. Τούτων οὕτως ἐν καλῇ ὁμολογίᾳ τελειωθείσων¹, θυμομαχῶν ὁ τοῦ διαβόλου ὑπηρέτης κατὰ τοῦ ἁγίου Ἄζη εἶπεν ἀχθῆναι αὐτὸν² καὶ λέγει αὐτῷ· «Κακόπιστε διατί οὐ θύεις τοῖς θεοῖς;». Λέγει αὐτῷ ὁ μακάριος· «Ὑπαγε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, κύον ἀναιδέστατε, μετὰ τοῦ πατρός σου τοῦ διαβόλου· ἐνόμισας διὰ τῶν πικρῶν σου βασάνων θανατῶσαί με, ὡς ὀρφανῷ μοι ἐπέβης, ἐγὼ δὲ Πατέρα ἔχων καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα ἐξῆλθον ἀβλαβῆς ἐκ τῶν πικρῶν σου βασάνων». Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ ἔπαρχος· «Εἶπόν σοι παραιναιτικῶς δις καὶ τρίς πεισθῆναί μοι καὶ ὑβρίζεις με; Ξίφει σε παραδώσω». Ὁ ἅγιος Ἄζης εἶπεν· «Ἐγὼ οὐχ' ὑβρίζων³, ἀλλὰ τιμὴν σοι προσάγων παραινῶ σοι ἐπιγνῶναι τὸν Θεόν μου, ὅτι μέγας ἐστὶν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς. Αὐτὸς γὰρ τὸν πρωτόπλαστον ἄνθρωπον ἐποίησεν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Αὐτοῦ καὶ μετὰ τοῦτο αὐτὸς τὸν ἰσραηλίτην λαὸν ἐξ Αἰγύπτου ἐξήγαγεν διαβιβάσας ἀβρόχοις ποσὶν δι' Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ^a, διαθρέψας αὐτοὺς καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτῶν οὐ διερράγησαν⁴ καὶ πάντα τὸν ὁρώμενον κόσμον αὐτὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν^b. Γνωθὶ τοίνυν ὅτι μέγας ἐστὶν ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν». Ἔφη πρὸς αὐτὸν ὁ ἔπαρχος· «Μὴ [σ]σολοικίζε⁵ Ἄζιε⁶ οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω θανατῶσαί σε;». Ὁ ἅγιος Ἄζης εἶπεν· «Οὐκ ἔχεις ἐξουσίαν (fol. 178v) οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ». Ἐκέλευσεν δὲ ὁ ἔπαρχος ἀναληφθῆναι τὸν ἅγιον εἰς τὸ δεσμοτήριον καὶ μεταστειλόμενος τοὺς φίλους αὐτοῦ πάντας εἶπεν αὐτοῖς· «Τί ποιήσωμεν τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὅτι οὔτε βασάνοις οὔτε ἀπειλαῖς κάμψαι ἢ μεταπειῖσαι αὐτὸν ἠδυνήθημεν. Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν τοὺς θεοὺς ἡμῶν καταλύσας τὸν λαὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἅπαντα μεταστήσει ἐκ τῆς τῶν θεῶν θυσίας καὶ πάντας διὰ τῆς μαγείας αὐτοῦ μεταβαλεῖ εἰς τὴν ἑαυτοῦ πίστιν· πολλὰ γὰρ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν μετέστησεν ἐκ τῆς τῶν θεῶν θρησκείας καὶ τῷ ἑαυτοῦ Θεῷ προσήγαγεν. Οἱ δὲ ἀνταποκριθέντες εἶπον· «Ξίφει τοῦτον τάχιον τοῦ ζῆν ἀπάλλαξον, ἵνα μὴ μεῖζον καταγέλαστον ποιήσῃ τὴν τοῦ βασιλέως πρόσταξιν καὶ τοὺς θεοὺς ἡμῶν ἐπιπλεῖον ἐνυβρίσῃ».

¹ τελειοθέντων cod.|| ² αὐτῷ cod.|| ³ ὑβρισον cod.|| ⁴ δι' ἐρράγησαν cod.|| ⁵ σ² deleui|| ⁶ Ἄζιη cod.||

^a Πράξ. 13.18|| ^b Θ. Λειτουργία σ. 96||

18. Πρωίας δὲ γεναμένης, καθίσας ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ ὁ ἀσεβέστατος ἑπαρχος παντὸς τοῦ βασιλικοῦ ἐκστρατεύματος περιεστῶτος αὐτῷ, [καὶ]¹ λέγει αὐτῷ· «Κακόπιστε² καὶ δυσθάνατε, ἕως πότε αἴρεις τὴν ψυχὴν ἡμῶν μὴ θέλων τοῖς τοῦ βασιλέως πειθαρχῆσαι προστάγμασιν; Μὰ τοὺς θεοὺς ἅπαντας, οὐ μὴ ἐκφεύξῃ ζῶν ἐκ τῶν χειρῶν μου, ἐὰν μὴ θύσεις τοῖς θεοῖς». Ὁ ἅγιος Ἄζης εἶπεν· «Οὐ χρεῖαν ἔχω πάλιν περὶ τούτου ἀπολογήσασθαί σοι· ἔχων γὰρ τὸν σωτήρά μου Χριστὸν οὐ πτοῦμαί σου τὰς ἀπειλάς· ποίει οὖν ὃ³ θέλεις, δοῦλός εἰμι τοῦ Χριστοῦ μου καὶ ἔνεκεν τούτου ἔτοιμός εἰμι ἀποθανεῖν». Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἑπαρχος δέδωκεν κατ' αὐτοῦ τὴν ἀπόφασιν· «Ἄζην τὸν κακότερον μὴ πεισθέντα τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασιν, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς ἡμῶν καθυβρίσαντα δι' ἧς τιμῆς ἔχει πρὸς Ἰησοῦν τινα λεγόμενον, ὃν ἐσταυρῶσθαι⁴ ἀκούομεν ὑπὸ Ἰουδαίων, τῇ διὰ ξίφους ἐκκοπῇ τὴν δυσμενῆ αὐτοῦ ψυχὴν ἀπολέσαι προστάσσω εἰς τὴν χωρόπολιν Βεβαίαν, τὴν περαίωσιν τῆς ψήφου δεχομένης». Ταύτης τῆς ἀποφάσεως δοθείσης κατὰ τοῦ ἀγίου, παραλαβόντες αὐτὸν δώδεκα στρατιῶται δῆσαντες μετὰ ἀσφαλείας ἀπήγαγον. Ὁ δὲ χαρᾶς ἔμπλεως γεγονώς, καθὼς Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαάκ, οὕτως τὴν σάρκα αὐτοῦ τῷ Θεῷ προσήγαγεν ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς. Ἀγαρόντες δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὴν προεξονομασθεῖσαν Βεβαίαν τὴν χωρόπολιν, (ἔστιν δὲ ὁ τόπος κατάλιθος κατάστρωτος ἀμμόδης) ἰδὼν δὲ τὸν τόπον ὁ ἅγιος Ἄζης σφόδρα τὴν ἀγαπήσας αὐτὸν ἐτέρφθη τῇ ψυχῇ· καὶ διορίαν αἰτησάμενος παρὰ τῶν στρατιωτῶν λέγει αὐτοῖς· «Ἐνδοτέ μοι μικρόν, ὅπως προσεῦξομαι⁵ (fol. 179r) τῷ Θεῷ μου». Οἱ δὲ δέδωκαν αὐτῷ λύσαντες αὐτὸν τῶν δεσμῶν. Ἀποστάς δὲ ἀπ' αὐτῶν μικρόν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον καὶ ἔκτεινας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν·

¹ [καὶ] delevi|| ² κακόπισμε cod.|| ³ ῶ cod.|| ⁴ ἐσταυρῶσθ[ε] cod.|| ⁵ πρὸς εὔξομαι cod.||

19. «Ὁ Θεὸς ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθήμενος καὶ ὑπὸ τῶν Σεραφὶμ ὑμνούμενος, ὃν ὑμνεῖ πᾶσα κτίσις, δράκοντες καὶ πᾶσαι ἄβυσσοι^a, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν^b, ὁ μετρήσας τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί^c, ὁ τὴν ἄβατον καὶ ἀκύμαντον θάλασσαν χαλινώσας περιθεὶς αὐτῇ οἶονεὶ κλεῖθρα καὶ πύλας τὴν τραχυτάτην ψάμμον, ὁ καὶ ἀγριουμένων αὐτῆς τῶν κυμάτων μὴ ὑπερβαίνειν τοῦ ὄρους κελεύσας, ὁ τοὺς παῖδας ἐν Βηθλεὲμ ἔνεκεν σοῦ θανατωθέντος λαμπροτέρους ἀναδείξας τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, ὁ ἐπακούσας τῶν ἁγίων σου Ἀποστόλων, καὶ ἐμοῦ τῆς δεήσεως ἐπάκουσον Κύριε καὶ μὴ ἀποστήσης τὸ ἔλεός σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου, Δέσποτα, ἀπὸ τῶν προστρεχόντων σοὶ ἐν ἀληθείᾳ· καὶ τοῖς μετὰ πίστεως¹ ἐπικαλουμένοις ἐμὲ τὸν σὸν δοῦλον Ἄζι[ο]ν καὶ τῶν λειψάνων μου τῇ κόνι προσιοῦσιν παράσχου πᾶσιν τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα καὶ ῥῦσαι αὐτοὺς ἀπὸ πᾶσης διαβολικῆς ἐνεργείας καὶ πᾶσαν προσβολὴν πνεύματος πονηροῦ φυγάδευσον ἀπ' αὐτῶν². δὸς δόξαν τῷ ὀνόματί σου Κύριε, ὅτι φοβερός καὶ ἔνδοξος ὑπάρχεις νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». Εὐξαμένου δε αὐτοῦ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα· «Ἄζιε³, παῖς μου, ἡτοιμάσθη ὁ τόπος σου μετὰ τῶν δικαίων ἐν οὐρανοῖς καὶ οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων μου ἀναμένουσιν τὴν σὴν τελείωσιν· δεῦρο πρὸς με· ἔδωρησάμην σοὶ τὰ αἰτήματά σου· ἔση γὰρ νοσοῦντων ἰατρός, δαιμόνων φυγαδευτὴς καὶ τῶν ἐν δικαστηρίοις ἀδίκως συνεχομένων λυτρωτής».

¹ μεταπίστεως cod.|| ² ἀπαυτῶν cod.|| ³ Ἄζηε cod.||

^a Ψαλμ. 148.7|| ^b Ψαλμ. 103.31|| ^c Ησ. 40.12||

20. Ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται ἐφοβήθησαν λέγοντες ὅτι βροντὴ γέγονεν καὶ ἔφυγον ἀπ’ αὐτοῦ¹. ἰδὼν δὲ αὐτοὺς ἐν δειλίᾳ καταστάντας² ὁ ἅγιος ἔφη αὐτοῖς· «Τεκνία μου, πληρώσατε τὸ προσταχθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὑμῶν». Τότε προσελθὼν³ εἷς ἐξ αὐτῶν ἀπέτεμεν τὸν ἅγιον αὐχένα τοῦ ἀγίου μάρτυρος Ἰᾶζη καὶ εὐθέως ἐγένοντο βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ σεισμὸς καὶ βροχαὶ κατὰ πᾶσαν⁴ τὴν χώραν ἐκείνην· ὥστε πάντας ἐμφόβους⁵ καὶ ἐντρόμους εἶναι πολλοὺς δε καὶ κινδυνεῦσαι τῶν ἀπίστων καὶ ἐγένετο θλίψις μεγάλη ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Κατέδραμον δὲ ἐνθα ἦν τὸ λείψανον τοῦ ἀγίου μάρτυρος Ἰᾶζη πολλοὶ πρεσβύτεροι καὶ ἡγούμενοι καὶ Θάδης ὁ ἐπίσκοπος· καὶ μετὰ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων ἐν πολλῇ (fol. 179v) σπουδῇ κατέθεντο μετὰ ἀσφαλείας ἐν γλωσσοκόμῳ τὸ τίμιον λείψανον τοῦ ἀγίου μάρτυρος καὶ στρατιώτου καὶ ἀσκητοῦ Ἰᾶζη ὑμνοῦντες καὶ δοξάζοντες τὸν Θεόν. Πολλὰς δὲ ἰάσεις ἐπὶ τε ἐνοχλουμένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ λοιπῶν ἀσθενειῶν καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐποίησεν ὁ ἅγιος Ἰᾶζης καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Οἱ δὲ δώδεκα στρατιῶται οἱ τὸν ἅγιον Ἰᾶζην ἐπὶ τῇ τοῦ μαρτυρίου τελειώσει ἀπαγαγόντες ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν τὸν ἀληθινὸν Θεόν· καὶ τοῦτο γνοὺς ὁ ἀνομώτατος ἑπαρχος ἐκέλευσεν τούτους ξίφει ἀναιρεθῆναι· καὶ φθάσαντες ἐπὶ τὸν τῆς τελειώσεως αὐτῶν τόπον γόνυ κλίναντες⁶, ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ καὶ εἶπον· «Εὐχαριστοῦμέν σε Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὅτι διὰ τοῦ σοῦ θεράποντος Ἰᾶζη ἐπέγνωμέν σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν· καὶ νῦν ἔπιδε ἐφ’ ἡμᾶς ἀμνημονήσας τῶν ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν ἀμέτρων πταισμάτων». Καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν καὶ οὗτοι οἱ καλλίνικοι μάρτυρες τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἧ καὶ ὁ ἅγιος ἐτελειώθη δοξάζοντες Χριστόν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν. Ἐτελειώθη δὲ ὁ ἅγιος μάρτυς καὶ θαυματουργὸς Ἰᾶζης μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰς τὰς 10’ εἰς δόξαν Θεοῦ παντοκράτορος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹ ἀπαυτοῦ cod.|| ² κατὰ στάντας cod.|| ³ πρὸς ἐλθὼν cod.|| ⁴ καταπάσαν cod.|| ⁵ ἐφόβους cod.||
⁶ γονυκλίναντες cod.||

Γ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

(fol. 173v) Την δεκάτη ενάτη του ίδιου μήνα το μαρτύριο του αγίου και ενδόξου μάρτυρος και ασκητή και θαυματουργού Άζη· πριν την ενδεκάτη των καλανδών του Δεκεμβρίου.

1. Τον καιρό που επικρατούσε η ειδωλική μανία και οι χριστιανοί που ζούσαν με ευσέβεια καταδιώκονταν για την πίστη τους στον Κύριο μας και παραδίδονταν στα ανόσια χέρια των αιμοβόρων θηρίων και εκείνων που είχαν κυριευτεί από την πλάνη και βιάδιζαν στο σκοτάδι· τότε, λοιπόν, έλαμψε ως λαμπρό αστέρι, ο Άγιος, από την χώρα των Ισαύρων. Αυτός ήταν στρατιώτης του καίσαρα (ενώ αυτός που βασίλευε τότε ήταν ο Διοκλητιανός, ο ασεβέστατος τύραννος, ο οποίος επιδεικνύοντας τεράστια μανία εναντίον των χριστιανών που έβρισκε, ξεσήκωσε μεγάλο διωγμό εναντίον τους) και βλέποντας ο στρατιώτης του Χριστού Άζης την αξεπέραστη σκληρότητά του και εγκαταλείποντας την προσωρινή στράτευση κατατάχθηκε κάτω από τον στρατοπεδάρχη Χριστό.

2. Και έτσι φτάνοντας σε ένα δύσβατο και απόκρημνο βουνό έστησε εκεί την καλύβα του ο μάρτυρας και υπομένοντας χιονοπτώσεις, νηστείες και αγρυπνίες παρακαλούσε νύχτα και μέρα τον Θεό να σπλαχνιστεί τους δούλους του και να τους προστατέψει εξαφανίζοντας τις δυσκολίες· επιθυμούσε κι αυτός να πετύχει την τελείωση μέσω του μαρτυρίου και να βαδίσει τον ίδιο δρόμο με τους αγίους. *Και ο Θεός που είναι αξιοθαύμαστος μέσα από τους αγίους του και εκπληρώνει το θέλημα εκείνων που τον σέβονται δεν άφησε για πολύ το λυχνάρι που φωτίζει να είναι κρυμμένο κάτω από το δοχείο που μετρούν το σιτάρι, αλλά τον έκανε φανερό σε όλους βάζοντάς το πάνω στο λυχνοστάτη και αξιωνοντάς τον να λάμψει στον κόσμο μέσω της χάριτος των ιαμάτων που του έδωσε. Διότι τέτοια χάρη είχε δωριθεί στον άγιο και πριν το μαρτύριο, ώστε μπορούσε να διώχνει δαίμονες και να απομακρύνει αρρώστιες. Η φήμη αυτή για τον άγιο διαδόθηκε αρκετά, έτσι που έφερναν σε αυτόν πολλούς που βασανίζονταν από ακάθαρτα πνεύματα, τους οποίους όλους ο δούλος του Χριστού Άζης τους θεράπευε επιτελώντας θαύματα μέσω της χάρις του Κυρίου μας Ιησού Χριστού.*

3. Αυτά τα θαύματα από τον άγιο πραγματοποιούνταν σε ολόκληρη την χώρα. Όταν έμαθε για αυτά κάποια γυναίκα που είχε κάποια βαριά ασθένεια, ήρθε στον άγιο και πέφτοντας στα γόνατα είπε τον λόγο του πρώην λεπρού προς τον Κύριο, το ότι *«αν θέλεις (fol. 174r) έχεις την δύναμη να με καθαρίσεις»*. Είπε σ' αυτήν ο άνθρωπος του Θεού *«θέλω να καθαριστείς»*, και αμέσως μαζί με την φράση αυτή, η γυναίκα θεραπεύτηκε και επέστρεψε πάλι στο σπίτι της. Αυτή, λοιπόν, κάνοντας ευγνώμονες σκέψεις προσέφερε στον άγιο τον ταύρο που η ίδια έτρεφε. Και επειδή εκείνος δεν ήθελε να τον δεχθεί, (διότι είχε στον νου του τον Χριστό που ανταμείβει και ο οποίος είχε δώσει εντολή στους μαθητές του *να προσφέρουν δωρεάν την γιατροιά σε αυτούς που είχαν ανάγκη*), η γυναίκα γονυπετώντας τον παρακαλούσε να μην επιστρέψει σπίτι της ντροπιασμένη. Και δένοντας τον ταύρο στην πόρτα του κελιού αποχώρησε.

4. Εκείνον τον καιρό στάλθηκαν κυνηγοί από τον βασιλιά Διοκλητιανό για κυνήγι ελάφων και άλλων ζώων. Έφτασαν σε εκείνον τον τόπο που ήταν ο πλέον κατάλληλος για κυνήγι, όπου ο άνθρωπος του Θεού τότε κατοικούσε στο καλύβι που έχτισε. Επειδή σε εκείνον τον τόπο τα άγρια ζώα κατέφευγαν κυνηγημένα από τους κυνηγούς και τα σκυλιά, ο άγιος Άζης τα γλύτωνε με προσευχή από τα κακόβουλα σχέδια των κυνηγών και έτσι τους ανάγκαζε να επιστρέφουν άπρακτοι μαζί με τα σκυλιά. Μια από εκείνες τις μέρες, λοιπόν, οι κυνηγοί κυνηγούσαν ένα ελάφι, το καταδίωκαν μαζί με κυνηγετικά σκυλιά αλύπητα. Το ελάφι όταν βρέθηκε σε δύσκολη θέση και θεωρώντας τον μάρτυρα σωτήρα κατέφυγε στο κελί του. Ο άγιος, όταν είδε το ελάφι και τους κυνηγούς που το είχαν περικυκλώσει έτοιμοι να το πληγώσουν με τις λόγχες, τούς παρακάλεσε να πάρουν το βόδι που ήταν δεμένο και να αφήσουν το ελάφι που είχε καταφύγει στο κελί του. Αυτοί με μεγάλη ευχαρίστηση δέχτηκαν και έτσι έπραξαν.

5. Και πολλές φορές ο άγιος με την προσευχή του έστελνε τους κυνηγούς άπρακτους εμποδίζοντας τα σκυλιά από το να επιτίθενται στα άγρια ζώα. Οι θηριώδεις κυνηγοί πηγαίνουν στον αυτοκράτορα Διοκλητιανό και του λένε: «Βασιλιά, εμείς εφαρμόζοντας πρόθυμα με σεβασμό και αγάπη την εντολή σου δείξαμε κάθε φροντίδα για το κυνήγι των ελαφιών και των ζαρκαδιών. Αλλά, όμως, υπάρχει κάποιος εκεί που συνηθίζουμε να κυνηγούμε ο οποίος εκτός από το ότι εκείνος απεχθάνεται τους μεγάλους θεούς και εμάς μας αναγκάζει να αποτυγχάνουμε στις προσπάθειές μας και να μένουμε άπρακτοι». Ακούγοντας αυτά ο βασιλιάς Διοκλητιανός έβρασε από τον θυμό και έστειλε εκατόν πενήντα στρατιώτες να φέρουν το γρηγορότερο δυνατό μπροστά του και με αυστηρή φρούρηση τον Άζη. Οι στρατιώτες βρίσκοντάς τον του είπαν: «Σε καλεί ο βασιλιάς». Κι εκείνος βγαίνοντας πρόθυμα από το κελί του πορευόταν μαζί τους λέγοντας από μέσα του την εξής προσευχή: *«Γυμνός βγήκα από την κοιλιά της μητέρας μου, Δέσποτα, γυμνός πάλι έρχομαι προς εσένα τον Κτίστη μου (fol. 174v) βασανιζόμενος για τον Κοσμοκράτορα, μη με αποδοκιμάσεις τον ανάξιο δούλο σου, Κύριέ μου, Κύριε, αλλά δος μου την νίκη κατά των εναντίων δυνάμεων»*.

6. Και καθώς προχωρούσαν μέσα από άγυρτο τόπο κι είχε πέσει καύσωνας οι στρατιώτες έπεφταν από την δίψα και πέφτοντας είχαν ξαπλώσει στην γη σαν νεκροί. Νιώθοντας συμπόνια ο δούλος του Θεού Άζης τους λέει: «Εάν θέλετε να πιστέψετε στον Θεό μου θα αποκτήσετε πηγή ζωής και *δεν θα διψάσετε ποτέ*». Κι εκείνοι είπαν: «Πιστεύουμε, δούλε του Θεού». Κι ο άγιος Άζης είπε: «Και πιστεύετε ότι μπορώ με την βοήθεια του Χριστού μου να αναβλύσει νερό για σας;» Κι εκείνοι είπαν: «Ναι, πιστεύουμε ότι ο Θεός σου μπορεί να μας ποτίσει». Αφού απομακρύνθηκε λίγο από αυτούς και έσκυψε με το πρόσωπο στην γη παρακάλεσε το Θεό λέγοντας: *«Αυτός που άνοιξε την πέτρα στην έρημο και ξεχύθηκαν τα νερά και ξεδίψασε τον διψασμένο λαό που περιπλανιόταν και τώρα, Κύριε, δώσε νερό σε γη διψασμένη ανακουφίζοντας την δίψα αυτών των απίστων ούτως ώστε να ζήσουν πίνοντας και να πιστέψουν σε σένα*». Και ενώ η προσευχή βρισκόταν ακόμη στο στόμα του αγίου, η γη σείστηκε και από τον τόπο όπου βρισκόταν προσευχόμενος ο άγιος ανάβλυσε μεγάλη ποσότητα νερού και ήπιαν και χόρτασαν.

7. Και λέει σε αυτούς ο μακάριος: «Τι θέλετε τώρα;». Εκείνοι του λένε: «Δώσε μας την σφραγίδα του Χριστού και βάπτισέ μας». Τότε προσευχήθηκε και βάπτισε τους εκατόν πενήντα στρατιώτες στο νερό που ξεπήδησε με την προσευχή του στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Κι εκείνοι αφού βαπτίστηκαν είπαν στον άγιο: «Αν σου φαίνεται καλό επίστρεψε στον τόπο σου, δούλε του Θεού». Αλλά εκείνος τους είπε: «Όχι, παιδιά μου, αλλά θα πορευθώ μαζί σας στον βασιλιά που σας έστειλε. Παίρνοντάς τον μαζί τους τον παρουσίασαν και εκείνος του είπε: «Ποια θρησκεία έχεις, ποιο είναι το όνομά σου και από πού είσαι;». Ο άγιος Άζης είπε: «Έγινα στρατιώτης της βασιλικής φρουράς και βλέποντας όσα συνέβαιναν σε εμένα απομακρύνθηκα από αυτόν τον μάταιο βίο και βγήκα (στην ερημιά) να ασκητέψω». Και είπε ο βασιλιάς: «Με ποια άσκηση»; Ο άγιος Άζης είπε: «Με αυτήν του Χριστού μου ο οποίος για την σωτηρία των ανθρώπων εμφανίστηκε στην γη, αν και είναι Θεός, και συναναστράφηκε με τους ανθρώπους, αφού γεννήθηκε από την αγία Θεοτόκο και Παρθένο Μαρία: και έχοντας κάνει πολλά θαύματα, σταυρώθηκε για χάρη μας και θάφτηκε και αναστήθηκε από τους νεκρούς ανεβαίνοντας στους ουρανούς. *Έδωσε στους δούλους του, που πιστεύουν στο όνομά του, εξουσία να πατούν πάνω στα φίδια και στους σκορπιούς και πάνω σε όλη την δύναμη του (fol. 175r) εχθρού, του αντίπαλου διαβόλου, και να θεραπεύουν κάθε ασθένεια και κάθε αδυναμία.* Αυτού, λοιπόν, του Κυρίου μου του Ιησού Χριστού είμαι δούλος».

8. Λέει σ' αυτόν ο βασιλιάς: «Άκουσε εμένα Άζη και θυσίασε στους θεούς και βγάλε από πάνω σου αυτό το αταίριαστο όνομα διότι ο Χριστός σου δεν μπόρεσε να βοηθήσει κανέναν. Εγώ σκότωσα πολλούς της θρησκείας σου. Αν ακούσεις εμένα που σε συμβουλεύω θα σε κάνω άρχοντα και ασκητή του παλατιού μου διότι φαίνεσαι στην όψη ασπρομάλλης· σκέψου τα σχετικά με την ψυχή σου και <όντας> τέτοιας ηλικίας και με τέτοια σύνεση μην χάσεις κακήν κακώς την ζωή σου». Ο άγιος Άζης είπε: «Εγώ είμαι του Χριστού. Δεν μπορώ να αρνηθώ την πίστη μου, ούτε να αρνηθώ την δύναμη του Χριστού μου». Ο βασιλιάς είπε: «Από ποια χώρα κατάγεσαι;». Ο άγιος Άζης είπε: «Είμαι από την χώρα των Ισαύρων». Ο βασιλιάς είπε: «Και κακώς έχεις το φρόνημα του Πόντου, διότι όλοι οι κάτοικοι του Πόντου, όπως πληροφορηθήκαμε, είναι υπέρμαχοι της ανόσιας θρησκείας». Ο άγιος Άζης είπε: «Εγώ απομακρύνθηκα από την πλάνη του διαβόλου και κατέφυγα στον Χριστό μου, άλλαξα και την κατοικία μου για να αποφύγω την οργή της ζωής αυτής και να ονομασθώ δούλος του Χριστού· διότι είναι πολύ μεγάλο αυτό το αξίωμα γι' αυτούς που πιστεύουν σ' αυτόν».

9. Ο βασιλιάς Διοκλητιανός είπε· «Μα τους θεούς όλους, με ποικίλες και κάθε είδους τιμωρίες θα σε βασανίσω, ούτως ώστε ριγμένος στην φωτιά και τεντωμένος από τα βασανιστήρια να αρνηθείς τον Εσταυρωμένο και να πειθαρχήσεις από κάθε άποψη στις αποφάσεις μου. Ο άγιος Άζης είπε· «Δεν είμαι άξιος να υπομείνω αυτά, εάν ο Θεός ρίξει το βλέμμα του στην ταπείνωσή μου και με αξιώσει να γίνω μάρτυρας να αγωνισθώ σύμφωνα με τον νόμο του, θα καταπατήσω τις απειλές σου με την δύναμη του Χριστού μου που με περιφρουρεί». Ο βασιλιάς είπε· «Δεν θα γλιτώσεις ζωντανός από τα χέρια μου, αν δεν θυσιάσεις στους θεούς». Οι εκατόν πενήντα στρατιώτες βλέποντας την μεγάλη και ισχυρή άρνηση του αγίου μάρτυρα Άζη και την θαρραλέα απάντησή του στον βασιλιά, αφού αυτοί πλησίασαν είπαν· «Βασιλιά, εμείς είμαστε δούλοι του Χριστού, όπως και ο κύριος μας ο Άζης, κάνε τώρα αυτό που θέλεις». Τότε ο βασιλιάς οργισμένος διέταξε τον έπαρχο Ακυλίνο να πάρει τον άγιο Άζη και τους εκατόν πενήντα στρατιώτες και να πάει στα παραθαλάσσια μέρη του Πόντου και στην πόλη και στην περιοχή και να τους βασανίσει με φοβερά μαρτύρια και να τους πάρει την ζωή αν δεν θυσιάσουν στα μάταια είδωλα, αφού πρώτα αρνηθούν την πίστη τους στον Χριστό. (fol. 175v) Τους παραλαμβάνει, λοιπόν, ο έπαρχος μαζί με άλλους εξακόσιους στρατιώτες και, αφού ήρθε στα μέρη του Πόντου, άρχισε να βασανίζει τους αγίους. Όταν κάθισε στο βήμα διέταξε να του φέρουν τον άγιο Άζη και του είπε· «Άζιε, ξέχνα εκείνη την μάταιη αντίδραση και δέξου τα προστάγματα του βασιλιά και θυσίασε στους ευμενείς θεούς πριν τα βασανιστήρια· διαφορετικά θα γευτείς πολλά βασανιστήρια και στο τέλος θα μετανιώσεις όταν θα έχουν γίνει κομμάτια οι σάρκες σου».

10. Ο άγιος Άζης είπε: «Το μαστίγωμα που πιστεύεις για μένα είναι πηγή χαράς». Τότε προστάζει ο Ακυλίνος ο έπαρχος να μαστιγώσουν αναλόγητα την πλάτη του αγίου· όταν τον μαστίγωναν, τίποτα δεν αποκρίθηκε μονάχα έστρεψε το βλέμμα του στον ουρανό, παρακαλούσε τον Θεό λέγοντας: «Σ' ευχαριστώ Θεέ μου είσαι ο Θεός μου διότι με αξίωσες να αγωνιστώ για το άγιο όνομά σου και δεν με εγκατέλειψες, ούτε μου στέρησες το Πανάγιο Πνεύμα σου, αλλά, αν και είμαι αμαρτωλός, έριξες το βλέμμα σου πάνω μου και με ελέησες, δώσε υπομονή και νίκη εναντίον των εχθρών μου. Και τώρα, Δέσποτα, να με σκεπάσει το χέρι σου· και μην με παραδώσεις σε εκείνον που ζητά να καταπιεί τη ψυχή μου». Όταν κουράστηκαν οι στρατιώτες να τον χτυπούν, ο έπαρχος διέταξε άλλους δημίους να κρεμάσουν τον άγιο Άζη από τις τρίχες και στην συνέχεια να μπήξουν σιδερένια νύχια στις σάρκες του· Και αφού τον έγδαραν τόσο πολύ· και οι δήμιοι ήταν έτοιμοι να κόψουν τα σπλάχνα του, εκείνος πάλι κοίταξε τον ουρανό με θαρραλέο βλέμμα, άρχισε με δάκρυα να στενάζει στο Θεό και να λέει: «Κύριε Ιησού Χριστέ, έλα γρήγορα και βοήθησέ με αυτή την ώρα, δώσε υπομονή και δύναμη ενάντια στους εχθρούς για να μην με σκοτώσει σύντομα ο εχθρός της αλήθειας και καυχηθεί ότι γρήγορα σκότωσε τον δούλο σου». Ήρθε τότε άγγελος Κυρίου και του είπε: «Μη φοβάσαι, έχεις πίστη στα λίγα ο Χριστός ο Θεός μας θα σε κάνει κύριο πολλών και θα φοβηθούν το όνομά σου αυτοί οι δαίμονες που τώρα σε καταδιώκουν μέσω των απίστων». Τότε διέταξε ο έπαρχος Ακυλίνος να ρίξουν τον άγιο Άζη μέσα στην φυλακή.

11. Εκείνη την νύχτα τον επισκέφτηκε ο Κύριος και είπε: «Μη φοβάσαι Άζη, εγώ είμαι μαζί σου και όπως με ομολόγησες μπροστά στους ανθρώπους, έτσι και εγώ θα ομολογήσω για σένα μπροστά στον Πατέρα μου στους ουρανοί και θα σταματήσω τις απειλές εναντίον σου που ξεστομίζει ο φθονερός διάβολος. Μη φοβηθείς τα βασανιστήρια τους γιατί εγώ ο Κύριος θα σε στηρίξω» (fol. 176r) *να έχεις ανδρεία και δύναμη γιατί είμαι μαζί σου*». Όταν ξημέρωσε, διέταξε ο έπαρχος Ακυλίνος να φέρουν τον άγιο στο βήμα και προστάζει να στήσουν ένα τεράστιο καμίνι και να του βάλουν φωτιά αφού το έχουν γεμίσει σε υπερβολική ποσότητα πίσσα και θειάφι. Ενώ οι υπηρέτες με μεγάλη βιασύνη και κακία εκτελούσαν την εντολή, ο ανοσιότατος έπαρχος κάλεσε τον άγιο να μπει στο καμίνι. Μπαίνοντας ο μακάριος και αντικρίζοντας την φωτιά που έβγαζε μεγάλο κρότο και το λαό που βρισκόταν εκεί γύρω να διασκορπίζεται εδώ και εκεί από τον φόβο της απειλής του καμινιού, δείλιασε από το απειλή της φωτιάς μέσα στο καμίνι και σηκώνοντας το βλέμμα στον ουρανό και με δάκρυα είπε: «Κύριέ μου Ιησού Χριστέ, εσύ που διατήρησες τους τρεις παιδιάς αλώβητους χωρίς να καούν από την φωτιά της καμίνου στην Βαβυλώνα, χωρίς να προδώσουν την πίστη σε Σένα τον αληθινό Θεό αλλά αρνήθηκαν τα προστάγματα του βασιλιά, εσύ ο ίδιος και τώρα, Δέσποτα, σώσε εμένα τον δούλο σου, διότι σε Σένα έχει εμπιστοσύνη η ψυχή μου και σε Σένα αφιερώθηκα από την κοιλιά (της μητέρας μου), εσένα τον μόνο προστάτη διότι από την αγάπη μου για Σένα, Δέσποτα, παραδίδω το σώμα μου στην φωτιά. Μη με ντροπιάσεις τον αμαρτωλό δούλο σου». Και κάνοντας το σημείο του σταυρού στο μέτωπο, μπήκε στο καμίνι: αμέσως τότε έσβησε η φωτιά και ο κρότος της καμίνου σταμάτησε, και μέσα σ' αυτήν ο άγιος Άζης παρέμενε αβλαβής υμνώντας και δοξάζοντας τον Θεό.

12. Βλέποντας το γεγονός αυτό ο άνομος Ακυλίνος είπε: «Δείτε ότι ούτε η φωτιά δεν τον άγγιξε. Σίγουρα αυτός ο άνθρωπος είναι μάγος. Τι να του κάνω δεν γνωρίζω· διότι αν τον αφήσω, θα κηρύξει σαν νικητής και οι θεοί μας δεν θα έχουν δύναμη, ας σκεφτώ κάτι εις βάρος του, για να τον εξοντώσω». Και ο διάβολος στάθηκε στο αυτί του έπαρχου λέγοντας: «Να αγωνίζεσαι μήπως νικηθείς από αυτούς τους μάγους». Τότε διέταξε ο ανοσιότατος έπαρχος να βγάλουν τον άγιο Άζη από την κάμινο και με μεγάλη φρουρά να τον κλείσουν στην φυλακή. Μπαίνοντας ο άγιος στην φυλακή έκανε τις συνηθισμένες προσευχές στο Θεό ολόκληρη τη νύχτα. Η γυναίκα και η κόρη του έπαρχου, όταν άκουσαν τα θαύματα που πραγματοποίησε ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός στον δούλο του και πως δεν κάηκε από την φωτιά της καμίνου, κατέβηκαν την νύχτα στην φυλακή και άκουγαν την θεία του διδασκαλία για το Κύριο μας· και λένε στον άγιο· «Θέλεις να πείσουμε τον έπαρχο να σταματήσει τα βασανιστήρια εναντίον σου;». Και ο μακάριος (fol. 176v) Άζης ως αληθινός μάρτυρας του Χριστού είπε σ' αυτές· «Όχι· αλλά να τον πείσετε να μου προσθέσει περισσότερα στεφάνια με τα βασανιστήρια. Μακάρι κι εσείς να θελήσετε να αγωνιστείτε μαζί μου και να γίνετε συμμετοχοί της ουράνιας μακαριότητας των αγίων· διότι όλα τα μάταια του αιώνα τούτου είναι απώλεια ψυχής».

13. Τότε διέταξε ο έπαρχος να φέρουν τον άγιο ενώ όλη η πόλη θα ήταν παρούσα μπροστά του και οι υπόλοιποι μάρτυρες θα βλέπουν το καθετί, και δεμένος σε ξύλινα κοντάρια να μαστιγωθεί αλύπητα με βούνευρα· και ο κήρυκας απέναντί του να φωνάζει· «Θυσίασε Άζη στους θεούς και κάνε να πιστέψουν οι εκατόν πενήντα στρατιώτες, που εξαπάτησες και τους υπόλοιπους χριστιανούς να θυσιάσουν στους ευμενείς θεούς και θα απελευθερωθείς από τα βάσανα». Λέει ο στρατιώτης του Χριστού και ασκητής Άζιος· «Εύχομαι στον Θεό μου όχι μόνο αυτοί που ήδη στηρίζονται (στην χριστιανική πίστη) να παραμείνουν στην πίστη του Χριστού και Κυρίου μου Ιησού αλλά και τώρα όσοι ακούνε τα λόγια μου να γίνουν σήμερα αυτό που είμαι κι εγώ χωρίς ετούτα τα βάσανα». Όταν άκουσαν οι εκατόν πενήντα στρατιώτες και οι υπόλοιποι δέκα μάρτυρες που βρίσκονταν εκεί, έβγαλαν μεγάλη φωνή και είπαν· «Και εμείς είμαστε δούλοι του σταυρωμένου Κυρίου μας Ιησού Χριστού όπως και ο ίδιος ο αθλητής και θαυματουργός Άζης. Κάνε λοιπόν και σε μας αυτά που θέλεις, γιατί ούτε κι εμείς πειθαρχούμε στα ανόσια προστάγματά σου, αλλά ας είμαστε έτοιμοι να πεθάνουμε για το όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού του αληθινού Θεού». Βλέποντας ο έπαρχος (αυτά), αρχικά τaráχθηκε, επειδή φοβήθηκε μήπως κάποια στάση συμβεί εναντίον του και πηγαίνοντας στην γυναίκα του της λέει· «Μα τους μεγάλους θεούς, ο λαός τaráχθηκε και με έχει κυριεύσει μεγάλος φόβος δεν ξέρω τι να κάνω». Λέει η γυναίκα του σ' αυτόν· «Και ποιος δεν φοβάται αυτόν τον άγιο άνδρα τον Άζιον, τι θαύματα κάνει και ποιος υποφέρει τόσα πολλά για τον Χριστό και καταφρονεί τον θάνατο καταπατώντας τις απειλές και τα βασανιστήριά σου; Σταμάτα, λοιπόν, διότι δεν υπάρχει τίποτα ανάμεσα σε εσένα και του δικαίου εκείνου».

14. Τότε θυμωμένος κινούμενος από τον διάβολο ο έπαρχος Ακυλίνος, βγαίνοντας έξω, διέταξε τους ειδωλολάτρες στρατιώτες να σκοτώσουν τους εκατόν πενήντα χριστιανούς στρατιώτες. Παραλαμβάνοντάς τους λοιπόν τους οδήγησαν στον τόπο που είχε ετοιμαστεί γι' αυτούς· και αφού οι άγιοι μάρτυρες ζήτησαν από τους δημίους τους λίγο χρόνο στάθηκαν για προσευχή και σηκώνοντας τα χέρια τους στον ουρανό· παρακάλεσαν τον Κύριο και είπαν· (fol. 177r) «Σε ευχαριστούμε, Θεέ Πατέρα Παντοκράτορα και Κύριε Ιησού Χριστέ και Άγιο Πνεύμα μία θεότητα, που διαμέσου του υπηρέτη σου Άζη εμείς φωτισθήκαμε και γνωρίσαμε εσένα τον αληθινό Θεό. Και τώρα ας σκεπάσει η χάρη σου εμάς τους ανάξιους δούλους σου, διότι σε σένα απευθυνθήκαμε και σωθήκαμε και σε σένα ελπίσαμε και δεν ντροπιαστήκαμε. Δώσε δόξα στο όνομά σου Κύριε και μη μας αφήσεις έξω από την βασιλεία σου, αλλά σε αυτούς που τιμούν το μαρτύριό μας και φροντίζουν τα λείψανά μας για ευεργεσία ψυχής και σώματος δώσε σε αυτούς την χάρη του Αγίου Πνεύματος, ούτως ώστε σύμφωνα με τα αιτήματά τους να απευθύνουν δόξα σε σένα τον Βασιλιά και Θεό δωρητή των αγαθών στους αιώνες». Αμέσως, άγγελος Κυρίου κατέβηκε από τον ουρανό, αφού στάθηκε ανάμεσά τους είπε· «Να έχετε θάρρος, γιατί δέχτηκε τη δέησή σας ο Κύριος και εκπλήρωσε τα αιτήματά σας και εγώ στάλθηκα για να σας οδηγήσω και να σας παρουσιάσω στον Χριστό και μαζί με τους αδελφούς σας, τους μάρτυρες, που αγωνίστηκαν πριν από εσάς». Και αποκεφαλίστηκαν οι καλλίνικοι μάρτυρες φωνάζοντας· «Ας γίνει δεκτό το αίμα μας, Δέσποτα Χριστέ ο Θεός μας, ως θυμίαμα μπροστά σου και ως μύρο που έχει χυθεί πάνω στα κέρατα του θυσιαστηρίου» και έτσι παρέδωσαν το πνεύμα οι άγιοι μάρτυρες. Κάποια θεία χάρη ήρθε πάνω από τα λείψανά τους και έλαμψαν τα σώματά τους ως αστραπή. Και τα πλήθη των χριστιανών συγκεντρώθηκαν και άρπαξαν τα λείψανα και το αίμα των αγίων για να αγιαστούν οι ψυχές και τα σώματα μέσω των λειψάνων των αγίων την ημέρα εκείνη και όσους είχαν προσβληθεί από ακάθαρτα πνεύματα τους έφεραν κοντά στα άγια λείψανα και αμέσως όλοι θεραπευτήκαν. Πολλά πλήθη ανδρών και γυναικών πίστεψαν εκείνη την ημέρα στον Κύριό μας Ιησού Χριστό.

15. Ο αναιδέστατος έπαρχος βλέποντας ότι αυτή η χάρη δόθηκε στους χριστιανούς στενοχωρήθηκε πολύ και είπε στους φίλους του· «Τι να κάνουμε αυτόν τον άνδρα, επειδή τόσοι άνθρωποι χάθηκαν εξαιτίας της μαγείας του; Εάν τον αφήσουμε όλον τον κόσμο θα παραπλανήσει να απομακρυνθούν από την θυσία των θεών». Και γεμάτος θυμό αφού κάθισε πάλι στο βήμα διέταξε να σύρουν τον δίκαιο και να τον μαστιγώσουν στην πλάτη με βούνευρα και ο κήρυκας φώναζε· «Υπάκουσε στα προστάγματα του βασιλιά και θυσίασε στους θεούς». Ο άγιος δεν αποκρίθηκε, αλλά έχοντας προσηλωμένο το βλέμμα στον ουρανό παρακαλούσε τον Θεό με αγάπη να δει το τέλος του αγώνα του· (fol. 177v) και ο έπαρχος δίνοντας εντολή μετά από πολλή ώρα να σταματήσουν τα βασανιστήριά του δίνει εντολή να κλεισθεί στην φυλακή με φρουρά. Και ενώ ήταν ο άγιος στην φυλακή, όλοι όσοι είχαν ασθενείς τους παρουσίαζαν σ' αυτόν και ο άγιος βάζοντας τα χέρια του πάνω σε όλους τους θεράπευσε.

Κάποια χήρα γυναίκα που είχε από παλιά δαιμονικό πνεύμα πλησίασε τον μακάριο ζητώντας την θεραπεία της· κι αμέσως ο άγιος την θεράπευσε κι αυτή έφυγε υγιής. Αφού ήρθε πάλι την νύχτα η γυναίκα του έπαρχου μαζί με την κόρη της παρακαλούσε τον άγιο Άζη λέγοντας· «Δούλε του αληθινού Θεού, δώσ' μας την σφραγίδα του Χριστού και βάφτισέ μας χριστιανές». Ο άγιος μάρτυρας του Θεού Άζης είπε σ' αυτές· «Αν πιστεύετε με ολόκληρη την καρδιά σας στον Χριστό θα γίνει σε εσάς φωτισμός και θεία γνώση και ευσέβεια και θα διώξει από εσάς κάθε προσβολή του πονηρού διαβόλου τοποθετώντας αυτόν νεκρό κάτω από τα πόδια σας να καταπατηθεί». Κι εκείνες είπαν σ' αυτόν· «Πιστεύουμε ότι ο Θεός που κηρύχθηκε από σένα σε εμάς αυτός είναι ο δημιουργός όλης της κτίσης και ελευθερώνει από κάθε κακό όσους καταφεύγουν σ' αυτόν». Τότε, τις βάπτισε εκείνη την νύχτα στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, ονόμασε την μητέρα Πελαγία και την κόρη Θεοδοσία και ήταν χαρούμενες για την πίστη στον Κύριό μας Ιησού Χριστό τον αληθινό Θεό και ένιωθαν αγαλλίαση κοντά στον άγιο.

16. Και ο διάβολος ήρθε στο αυτί του έπαρχου και του λέει: «Να αγωνίζεσαι για να μη νικηθείς από φτωχούς και τιποτένιους ανθρώπους και μάγους και κυρίως από αυτόν τον δυσάρεστο και κακότροπο Άζη· διότι την μανία του αν δεν προλάβεις γρήγορα, εκείνος εξαπάτησε την γυναίκα σου και την κόρη σου και τις μετέστρεψε αυτή την νύχτα στην δική του πίστη». Ακούγοντας αυτά ο έπαρχος εξοργίστηκε, και αφού κάθισε στο βήμα διέταξε να φέρουν τον μακάριο και του λέει: «Ανοσιότατε όλων των ανθρώπων δεν σου ήταν αρκετό, που έστειλες στον θάνατο τους εκατόν πενήντα στρατιώτες, αλλά μέχρι και εμένα εξύβρισε; Μα τους μεγάλους θεούς, αν δεν αρνηθείς την μανία που σε διακατέχει θα σε παραδώσω στο ξίφος». Ακούγοντας λοιπόν (αυτά) η γυναίκα και η κόρη του έπαρχου ήρθαν μπροστά στον λαό και με δυνατή φωνή είπαν: «Και εμείς είμαστε δούλες του Χριστού». Τότε θυμωμένος ο θηριόγνωμος και ανήμερος έπαρχος διέταξε να αποκεφαλιστούν. (fol. 178r) Όταν τις οδήγησαν στον τόπο του μαρτυρίου αυτές σήκωσαν την φωνή τους και είπαν: «Σε ευχαριστούμε Θεέ μας, διότι μέσω του αγίου σου μάρτυρα νυμφεύθηκες εμάς τις ανάξιες λυτρώνοντάς μας από την επιβουλή του διαβόλου· μην λογαριάσεις, Δέσποτα, τις αμαρτίες μας και δείξε έλεος σε εμάς και μην μας στερήσεις της Χάριτός σου. Αλλά με το απέραντο έλεος σου δώσ' μας το στεφάνι του μαρτυρίου, για να κριθούμε κι εμείς άξιες για τον αγώνα, να πετύχουμε το στεφάνι νίκης και να οδηγηθούμε μαζί με τις φρόνιμες παρθένες στον άχραντο νυμφώνα σου». Τότε ακούστηκε σ' αυτές φωνή από τον ουρανό που έλεγε: «Ελάτε σε μένα με ειρήνη, διότι έχει ετοιμαστεί για εσάς τόπος ανάπαυσης στον παράδεισο και οι στρατιές των αγγέλων επεφήμησαν τον αγώνα σας». Και έτσι παρέδωσαν το πνεύμα τους οι μάρτυρες του Χριστού στις 23 Ιανουαρίου φωνάζοντας με χαρούμενη ψυχή και λέγοντας: «Κύριε Ιησού Χριστέ, δέξου το πνεύμα μας με ειρήνη, Κύριε Ιησού Χριστέ, δείξε έλεος μαζί με αυτούς που μας μνημονεύουν γι' αυτόν τον μικρό μας αγώνα». Έτσι, αφού αγωνίστηκαν νυμφεύθηκαν τον Χριστό και άφησαν καλή ανάμνηση σε αυτούς που ζούσαν.

17. Έτσι αυτές με την καλή ομολογία παρέδωσαν το πνεύμα τους· ο υπηρέτης του διαβόλου γεμάτος θυμό για τον άγιο Άζη είπε να τον φέρουν μπροστά του και του λέει· «Κακόπιστε, γιατί δεν θυσιάζεις στους θεούς;». Ο μακάριος του λέει· «Πήγαινε στο μαύρο σκοτάδι μαζί με τον πατέρα σου τον διάβολο, αναιδέστατε σκύλε· νόμιζες ότι με τα φρικτά μαρτύρια θα με σκότωνες, μου επιτέθηκες σαν να ήμουν ορφανός, εγώ όμως έχοντας τον Πατέρα και τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα βγήκα απείραχτος από τα πικρά σου βασανιστήρια». Λέει ο έπαρχος σ' αυτόν· «Σε προειδοποίησα σαν φίλος δυο και τρεις φορές για να πειθαρχήσεις σε μένα κι εσύ με εξυβρίζεις; Μα τους θεούς όλους θα σε παραδώσω σε θάνατο δια ξίφους». Ο άγιος Άζης απάντησε· «Εγώ όχι για να σε προσβάλλω, αλλά για να σου προσφέρω τιμή σε συμβουλεύω να αναγνωρίσεις τον Θεό μου, ότι είναι μεγάλος στους ουρανούς και στην γη. Διότι αυτός δημιούργησε τον πρωτόπλαστο άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσην του και μετά από αυτό ο ίδιος έβγαλε τον ισραηλιτικό λαό από την Αίγυπτο περνώντας τον χωρίς να βραχούν τα πόδια τους μέσα από την Ερυθρά θάλασσα και υπέμεινε την διαγωγή τους σαράντα χρόνια στην έρημο, τους έθρεψε και τα ρούχα καθώς και τα υποδήματά τους δεν έλιωσαν και ολόκληρο τον κόσμο που βλέπουμε ο ίδιος τον έφερε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη. Μάθε, λοιπόν, ότι ο Θεός των χριστιανών είναι μεγάλος». Κι ο έπαρχος είπε σ' αυτόν· «Μην αυθαδιάζεις, Άζιε, δεν γνωρίζεις ότι έχω εξουσία να σε θανατώσω;». Ο άγιος είπε· «Δεν έχεις καμία εξουσία (fol. 178v) πάνω μου». Διέταξε τότε ο έπαρχος να ανεβάσουν τον άγιο στην φυλακή και αφού κάλεσε όλους τους φίλους του, τους είπε· «Τι να κάνουμε αυτόν τον άνδρα, διότι δεν μπορέσαμε να τον μεταπείσουμε ούτε με βασανιστήρια ούτε με απειλές. Εάν τον αφήσουμε θα ανατρέψει τους θεούς μας και θα απομακρύνει όλο τον λαό σε τούτη την χώρα από τις θυσίες στους θεούς για να τους μεταστρέψει με την μαγεία του στην πίστη του· διότι έχει μεταστρέψει ήδη πολλά πλήθη ανδρών και γυναικών από την θρησκεία των θεών και τα υπέταξε στον Θεό του. Κι εκείνοι του απάντησαν· «Γρήγορα θανάτωσέ τον με ξίφος για να μην γελοιοποιήσει ακόμη περισσότερο το πρόσταγμα του βασιλιά και εξυβρίσει πιο πολύ τους θεούς μας».

18. Όταν ξημέρωσε, ο ασεβέστατος έπαρχος αφού κάθισε στο ψηλό βήμα έχοντας τριγύρω του όλα τα βασιλικά στρατεύματα, λέει σ' αυτόν: «Κακόπιστε και απέθαντε, μέχρι πότε θα μας βγάζεις την ψυχή αρνούμενος να πειθαρχήσεις στις προσταγές του βασιλιά; Μα τους θεούς όλους, δεν θα φύγεις ζωντανός από τα χέρια μου, εάν δεν θυσιάσεις στους θεούς». Ο άγιος Άζης είπε: «Δεν χρειάζεται πάλι να απολογηθώ σε σένα για τα ίδια: διότι έχοντας τον σωτήρα μου Χριστό δεν με λυγίζουν οι απειλές σου: κάνε ό,τι θέλεις, λοιπόν, είμαι δούλος του Χριστού μου και γι' αυτόν είμαι έτοιμος να πεθάνω». Ακούγοντας αυτά ο έπαρχος ανήγγειλε την εις βάρος του απόφαση: «Ο Άζης ο κακότροπος δεν υπάκουσε στις εντολές του βασιλιά, αλλά πρόσβαλε τους θεούς μας με το να τιμά κάποιον που ονομάζεται Ιησούς, και ο οποίος όπως ακούμε σταυρώθηκε από τους Ιουδαίους, δίνω εντολή να χάσει την άθλια ψυχή του με αποκεφαλισμό στην επαρχιακή πόλη Βεβαία, όπου θα εκτελεστεί η απόφαση». Όταν ανακοινώθηκε η απόφαση εις βάρος του αγίου, αφού τον παρέλαβαν δώδεκα στρατιώτες τον έδεσαν και τον πήραν με ασφάλεια. Εκείνος γεμάτος χαρά, όπως ο Αβραάμ (πήγαινε να θυσιάσει) τον Ισαάκ, έτσι κι αυτός πορευόταν με αγαλλίαση ψυχής για να θυσιάσει το σώμα του στον Θεό. Τον οδήγησαν, λοιπόν, στην προαναφερθείσα επαρχιακή πόλη Βεβαία, (ο τόπος αυτός είναι αμμώδης στρωμένος με πέτρες) βλέποντας τον τόπο ο άγιος Άζης πολύ τον αγάπησε και χάρηκε η ψυχή του: και ζήτησε από τους στρατιώτες λίγη ώρα να του δώσουν λέγοντάς τους: «Δώστε μου λίγο χρόνο για να προσευχηθώ (fol. 179r) στον Θεό μου». Εκείνοι δέχτηκαν και τον έλυσαν από τα δεσμά. Όταν απομακρύνθηκε λίγο απ' αυτούς, έπεσε με το πρόσωπο στην γη και σηκώνοντας τα χέρια στον ουρανό είπε:

19. «Ο Θεός που κάθεται ανάμεσα στα Χερουβείμ και υμνείται από τα Σεραφεείμ, τον οποίον υμνεί όλη η κτίση, δράκοντες και όλοι οι άβυσσοι, αυτός που κοιτάζει την γη και την κάνει να τρέμει, αυτός που μέτρησε τον ουρανό σε σπιθαμές και την γη με βήματα, αυτός που υπέταξε την απροσπέλαστη και ακύμαντη θάλασσα επιβάλλοντάς σε αυτή σαν κλειδιά και πύλες την τραχιά άμμο, αυτός που διέταξε τα αγριεμένα κύματά της να μην ξεπερνούν τα βουνά, αυτός που με τη χάρη του Αγίου σου Πνεύματος λάμπρυνε τα νήπια στην Βηθλεέμ που θανατώθηκαν για χάρη σου, εσύ που άκουσες τους αγίους σου αποστόλους, άκουσε Κύριε και την δέησή μου και μην στερήσεις το έλεός σου και την ευσπλαχνία σου, Δέσποτα, από όσους καταφεύγουν σε εσένα με ειλικρίνεια· και σε όσους επικαλούνται με πίστη εμένα τον δούλο σου Άζη και πλησιάζουν την σκόνη των λειψάνων μου εκπλήρωσε σε όλους τα αιτήματά τους για σωτηρία και απάλλαξέ τους από κάθε διαβολική ενέργεια διώχοντας από αυτούς κάθε προσβολή πονηρού πνεύματος· δόξασε το όνομά σου Κύριε, διότι είσαι φοβερός και ένδοξος τώρα και για πάντα και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν». Αφού προσευχήθηκε ακούστηκε φωνή από τον ουρανό που του έλεγε: «Άζιε, παιδί μου, ο τόπος ετοιμάστηκε για σένα ανάμεσα στους δίκαιους στους ουρανούς και οι χοροί των αγγέλων μου αναμένουν το μαρτυρικό τέλος σου· έλα σε μένα· θα εκπληρώσω τα αιτήματά σου· γιατί θα είσαι ιατρός των ασθενών, θα διώχνεις δαιμόνια και θα είσαι προστάτης όσων προσέρχονται άδικα στα δικαστήρια».

20. Ακούγοντας οι στρατιώτες φοβήθηκαν λέγοντας ότι έπεσε κεραυνός και έφυγαν μακριά από αυτόν· βλέποντας ο άγιος αυτούς να δειλιάζουν τους είπε· «Παιδιά μου, να εκπληρώσετε το πρόσταγμα που διέταξε ο άρχοντάς σας. Τότε πλησιάζοντας ένας από αυτούς αποκεφάλισε τον άγιο μάρτυρα Άζη και αμέσως έπεσαν κεραυνοί και αστραπές και βροχές και σεισμός έγινε σε όλη εκείνη την περιοχή· ώστε όλοι τρόμαξαν και γέμισαν φόβο και πολλοί από τους άπιστους κινδύνεψαν και επικράτησε μεγάλη θλίψη εκείνη την ημέρα. Και πολλοί πρεσβύτεροι και ηγούμενοι έτρεξαν εκεί που βρισκόταν το τίμιο λείψανο του αγίου μάρτυρα Άζη και ο επίσκοπος Θάδης· και με μεγάλη σπουδή με κεριά και θυμιάματα έβαλαν με ασφάλεια σε φέρετρο το τίμιο λείψανο του αγίου μάρτυρα και στρατιώτη και ασκητή Άζη υμνώντας και δοξάζοντας τον Θεό. Κι εκείνη την ημέρα ο άγιος Άζης έκανε πολλές ιάσεις και όσων ενοχλούσαν τα ακάθαρτα πνεύματα και άλλων ασθενειών και πολλοί πίστεψαν στον Κύριό μας Ιησού Χριστό. Και οι δώδεκα στρατιώτες που οδήγησαν τον άγιο Άζη στον μαρτυρικό θάνατο πίστεψαν στον Κύριό μας Ιησού Χριστό τον αληθινό Θεό· και όταν το έμαθε αυτό ο άνομος έπαρχος έδωσε εντολή να αποκεφαλιστούν· και φθάνοντας στον τόπο της εκτέλεσής τους γονάτισαν και παρακαλώντας τον Θεό είπαν· «Σε ευχαριστούμε Κύριε Ιησού Χριστέ, επειδή γνωρίσαμε εσένα τον μόνον αληθινό Θεό μας από τον δούλο σου Άζη· και τώρα ρίξε το βλέμμα σου πάνω μας και μη λογαριάσεις τα πάμπολλα πταίσματά μας που διαπράξαμε μέσα στην άγνοιά μας». Και έτσι δοξάζοντας τον Χριστό τον αληθινό Θεό μας παρέδωσαν το πνεύμα τους και αυτοί οι καλλίνικοι μάρτυρες την ίδια ημέρα που και ο άγιος θανατώθηκε. Έτσι μαρτύρησε ο άγιος μάρτυρας και θαυματουργός Άζης στις 19 Νοεμβρίου για την δόξα του Θεού Παντοκράτορα και Κυρίου μας Ιησού Χριστού στον οποίο ανήκει η δόξα και η δύναμη στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Δ. ΕΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. «*Την δεκάτη ενάτη του ίδιου μήνα [...] πριν την ενδεκάτη των καλανδών του Δεκεμβρίου*»: Ο συγγραφέας αναφέρει την ημερομηνία με δύο τρόπους, κατά το Γρηγοριανό ημερολόγιο και κατά το ρωμαϊκό ημερολόγιο. Το Γρηγοριανό, ένα ηλιακό ημερολόγιο, ορίζει ότι ένα έτος διαρκεί όσο μια πλήρης περιστροφή της γης γύρω από τον ήλιο. Κάθε έτος του ημερολογίου χωρίζεται σε 12 μήνες και διαρκεί συνολικά 365 ημέρες (ή 366 το δίσεκτο έτος). Στον ρωμαϊκό κόσμο «Καλάνδες» ή «Καλένδες» που προέρχεται από την λατινική λέξη «calendae» ήταν η πρωτομηνιά (Π. Δρανδάκης, 544.). Το σημείο αναφοράς ήταν οι Καλάνδες του μήνα, οπότε μετρούσαν τις μέρες πριν ή μετά από αυτές. Στην προκειμένη περίπτωση βρισκόμαστε στις 19 του Νοεμβρίου, στο μηνολόγιο του ίδιου μήνα. Η αναφορά αυτή στην αρχή έχει λειτουργικό ρόλο και εκκλησιαστική σημασία. Από την μια ξεχωρίζει τους βίους μεταξύ τους ως τίτλος ενώ από την άλλη διαβάζεται στην ακολουθία του όρθρου την αντίστοιχη ημέρα προς τιμήν των αγίων.

2. «*Τον καιρό που επικρατούσε η ειδωλική μανία και οι χριστιανοί που ζούσαν με ευσέβεια καταδιώκονταν για την πίστη τους*»: Πρώτη αναφορά γίνεται στην ιστορική και θρησκευτική περιρρέουσα ατμόσφαιρα. Ο μεγάλος διωγμός του Διοκλητιανού έχει ξεκινήσει. Για να φυλακίζονται οι χριστιανοί πρέπει να έχουν διακηρυχθεί ίσως και τα τέσσερα διατάγματα (Ιστορία, 199), οπότε βρισκόμαστε περίπου από το 303 έως το 305 μ.Χ.. Ως προσκόλληση στα είδωλα χαρακτηρίζονται οι θυσίες στους θεούς της εποχής και η λατρεία προς τον αυτοκράτορα που έφεραν τον διωγμό πάλι στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

3. «*τῶν τε τῆ πλάνη ἐζωγρημένων / και εκείνων που είχαν κυριευτεί από την πλάνη*»: Το ρήμα ζωγρέω απαντάται συχνά στο ευαγγέλιο.

4. «*έλαμψε ως λαμπρό αστέρι, ο Άγιος*»: Η πρώτη αναφορά στο όνομα του αγίου που συνοδεύεται με έπαινο. Ονομάζει τον Άζη ως *φωστήρ τις ήμεροφαής*, κάτι που θυμίζει το ομηρικό *λαμπρόν φάος ήλίιοιο* (Α 605), αλλά και πολλές εικόνες για το φως των ευσεβών χριστιανών υπάρχουν στην Γραφή, μία από τις οποίες βρίσκεται στην προς Φιλιππησίους επιστολή 2.15 *ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ*. Παράλληλα, στο σημείο αυτό έκδηλη είναι η ισχυρή τριμερής αντίθεση του σκότους με το φως *χερσὶν ἀνοσίαις τῶν αἰμοβόρων θηρῶν παραδιδομένων, τῶν τε τῆ πλάνη ἐζωγρημένων καὶ ἐν σκότει πορευομένων, και ἀπὸ τῆ ἄλλῃ ἔχουμε το τριημερές φωστήρ ήμερο-φαής*. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το όνομα του αγίου εμφανίζεται πότε ως πρωτόκλιτο όνομα, Άζης, και άλλοτε ως δευτερόκλιτο, Άγιος. Στο κείμενο, και μάλιστα στις περισσότερες παραγράφους, παρουσιάζεται σαράντα τέσσερις φορές ως Άζης και επτά φορές ως Άγιος (παρ. 1, 5, 9, 13, 17 και 19). Από αυτήν την αναλογία συμπεραίνουμε ότι σωστότερη ίσως είναι η πρώτη

εκδοχή. Στο Μηνολόγιο του Βασιλείου Β' ο άγιος εμφανίζεται μόνο ως Άζης. Το όνομα «Άζης» είναι γνωστό ακόμη από τα ελληνιστικά χρόνια στην Ανατολή. Άζης λεγόταν ένας από τους σημαντικότερους βασιλιάδες των Ασιατών Σκυθών που ήταν βασιλιάς από το 110 μέχρι το 80 π.Χ. Το όνομά του έχει βρεθεί σε νομίσματα στην Καβούλη του Αφγανιστάν (Πάπυρος, τόμ. 1, 486). Σύμφωνα με τον Philipp Pilhofer, το όνομα «Άζης» είναι σπάνιο όνομα σε επιγραφές, μπορεί να έχει αλλοιωθεί κατά την παράδοση ή να πρόκειται για τοπικό όνομα που να απαντάται στην ευρύτερη περιοχή της Ισαυρίας. Ωστόσο, αρκετές γραπτές πηγές που βρέθηκαν στην Φρυγία και την Λυκαονία αναφέρουν τα ονόματα Άζος και Άζιος/Άζειος. Ο Jean-Sebastien Balzat συνδέει το όνομα αυτό με ένα επίθετο της Δήμητρα, Άζησία (Ph. Pilhofer, 139). Κατά την άποψή μου, το όνομα μπορεί να συνδέεται σημασιολογικά, και πιθανώς και ετυμολογικά, με το ρ. ἄζω «ξηραίνω, φρύγω, στεγνώνω», καθώς και με τη λέξη ἄζα «καπνιά, σκόνη, ξηρασία, ξηρότητα του δέρματος». Ακόμη και εκείνη την εποχή συνήθιζαν να βγάζουν ονόματα σύμφωνα με τις ιδιότητες των ανθρώπων. Αν συνδέεται σημασιολογικά με αυτές τις λέξεις, το όνομά του μπορεί να χαρακτηρίζει έναν άνδρα μελαγχρινό (σταχτή) ή με ξηρό σκληρό δέρμα από την άσκηση στα βουνά, αν υπολογίσουμε ότι ο νέος χριστιανός παίρνει νέο όνομα στην βάπτιση. Τα δυσύλλαβα ανδρικά ονόματα με κατάληξη -ης είναι συνηθισμένα την εποχή εκείνη, αφού και ο επίσκοπος -παρακάτω- λέγεται Θάδης.

5. *«Αυτός ήταν στρατιώτης του Καίσαρα (ενώ αυτός που βασίλευε τότε ήταν ο Διοκλητιανός): Ο Άζης ανήκε στον στρατό του καίσαρα Λικίνιου, όπως πληροφορούμαστε από το Μηνολόγιο του Βασιλείου του Β' «ούτος γενόμενος έστρατεύθη παρά Λικιν[ν]ίου του δυσ[σ]ευβοῦς».* Ο Λικίνιος ήταν στρατηγός του Γαλερίου στην Ιλλυρία έως το 308 που έγινε αυτοκράτορας (Ιστορία, 189). Το μαρτύριο του αγίου Άζη μπορεί να τοποθετηθεί γύρω στο 295-300, αν τον κατατάξουμε στους στρατιωτικούς μάρτυρες του πρώιμου διωγμού. Ο Ευσέβιος αναφέρει πως ο διωγμός ξεκίνησε από τον στρατό, καταγράφοντας για τους χριστιανούς της Βορείου Αφρικής, καθώς τους στερούσαν δικαιώματα και αξιώματα (Κ. Μπουρδάρ, 41). Πάντως, είναι περισσότερο πιθανό να ανήκει στην εποχή από το 303 κι έπειτα από τα ιστορικά στοιχεία στην πρώτη παράγραφο. Ωστόσο, ως στρατιώτης του αυτοκρατορικού στρατού ίσως του ασκήθηκε κάποια πίεση. Το σίγουρο είναι ότι παραιτήθηκε από το στρατό χωρίς να κατονομάζει την αιτία και αφιέρωσε την ζωή του στον Χριστό. Είναι αλήθεια ότι πολλοί κάτοικοι από την περιοχή του Καλύκαδνου, την ευρύτερη περιοχή της Ισαυρίας, υπηρέτησαν στον ρωμαϊκό στρατό (Ph. Pilhofer, 58).

6. *«έστησε εκεί την καλύβα του ο μάρτυρας και υπομένοντας χιονοπτώσεις, νηστείες και αγρυπνίες παρακαλούσε νύχτα και μέρα τον Θεό»:* Εδώ παραλείπεται νοηματικά το σημείο πώς ο Άζης έγινε χριστιανός και πώς αποφάσισε να μονάσει ως ασκητής σε εκείνο το όρος. Ο μοναχισμός αρχικά αναπτύχθηκε ήδη από τους πρώτους αιώνες μακριά από τις πόλεις στις

ερήμους της Αιγύπτου, της Συρίας (Α. Ρεγκάκος, 451) και της Παλαιστίνης κυρίως από τον 3ο αιώνα και μετά (Α. Ρεγκάκος, 590). Αργότερα, εξαπλώθηκε σιγά σιγά στην Ασία, τον Πόντο και στην Δύση.

7. *«δεν άφησε για πολύ το λυχνάρι που φωτίζει να είναι κρυμμένο κάτω από το δοχείο που μετρούν το σιτάρι, αλλά τον έκανε φανερό σε όλους βάζοντάς το πάνω στο λυχνοστάτη και αξιώνοντάς τον να λάμψει στον κόσμο»:* Για μία ακόμη φορά παρομοιάζει τον Άζη με φως.

8. *«στάλθηκαν κυνηγοί από τον βασιλιά Διοκλητιανό για κυνήγι ελάφων και άλλων ζώων. Έφτασαν σε εκείνον τον τόπο που ήταν ο πλέον κατάλληλος για κυνήγι, όπου ο άνθρωπος του Θεού τότε κατοικούσε στο καλύβι που έχτισε»:* Ο τόπος που ο Άζης έχτισε το καλύβι του δεν πρέπει να είναι στον τόπο καταγωγής του. Είναι πολύ πιθανό να βρήκε κάποιο δύσβατο όρος με άγρια πανίδα στην Μικρά Ασία, ίσως στα βουνά στην Νικομήδεια κοντά στα ανάκτορα του Διοκλητιανού ή στην Ρώμη.

9. *«ο βασιλιάς Διοκλητιανός έβρασε από τον θυμό και έστειλε εκατόν πενήντα στρατιώτες να φέρουν το γρηγορότερο δυνατό μπροστά του»:* Ο Διοκλητιανός δεν μένει ικανοποιημένος με την συμφωνία του Άζης και των κυνηγών. Θυμώνει επειδή κάποιος ερημίτης εμποδίζει το κυνήγι για τον βασιλιά. Σύμφωνα με άλλα κείμενα μαρτυριών, ο ηγεμόνας έστειλαν συνήθως στρατιωτική δύναμη, η οποία συλλάμβανε τον χριστιανό και τον έδενε με αλυσίδες (Κ. Μπουρδάρα, 61). Το απόσπασμα των στρατιωτών που στέλνει για να αιχμαλωτίσει τον Άζη είναι υπερβολικό σε αριθμό. Ίσως η απόκρημνη και άγρια περιοχή να το απαιτούσε. Φανερώνει, όμως, και την στρατιωτική δύναμη που είχε ο Διοκλητιανός ως αυτοκράτορας.

10. *«Τότε προσευχήθηκε και βάπτισε τους εκατόν πενήντα στρατιώτες στο νερό»:* Στο σημείο αυτό διακρίνεται και μια άλλη ιδιότητα του Άζης. Ως ιερέας μπορεί να τελεί τα μυστήρια και βαπτίζει τους στρατιώτες στο νερό που λίγο πριν ξεδίψασαν. Οι επίσκοποι και οι ιερείς εμφανίζονταν ήδη από τον 4ο αιώνα δημόσια ως εκπρόσωποι της θρησκείας κυρίως στις πόλεις της Ανατολής, οι οποίες ήταν πλήρως εκχριστιανισμένες (Α. Ρεγκάκος, 451). Ο χριστιανισμός έχει εγκαθιδρυθεί στις πόλεις και η διαδοχή της ιεροσύνης από τους αποστόλους και έπειτα από τους επισκόπους μεταλαμπαδεύεται στη νέα γενιά. Κέντρο της χριστιανικής κοινότητας ήταν η λατρευτική συνάθροιση, όπου συμμετείχαν ενεργά τα μέλη της με την προσφορά υλικών για την συνεστίασή τους, με την απαγγελία προσευχών και ύμνων. Η ζωή των χριστιανών πλεκόταν γύρω από τα δύο θεμελιώδη μυστήρια, το βάπτισμα με την μακροχρόνια προετοιμασία του και την Θεία Ευχαριστία με την αδιάκοπη επανάληψή της (Π. Χρήστου, 7-8). Η μεταστροφή των στρατιωτών με το θαύμα της ανάβλυσης ύδατος έφερε άμεσα την βάπτισή τους. Ένα άλλο αξιοπρόσεκτο σημείο είναι ότι ο Άζης πρώην στρατιώτης του αυτοκρατορικού στρατού βαπτίζει στρατιώτες του Διοκλητιανού και τους διδάσκει.

11. *«Αν σου φαίνεται καλό επέστρεψε στον τόπο σου, δούλε του Θεού»:* Οι εκατόν πενήντα στρατιώτες του Διοκλητιανού αλλάζουν γνώμη, αφηφώντας τις διαταγές, και ελευθερώνουν τον άγιο. Έχουν συμπαθήσει τον ίδιο αλλά και τον Θεό του.

12. *«Ποια θρησκεία έχεις, ποιο είναι το όνομά σου και από πού είσαι;»:* Η εξέταση από τον αυτοκράτορα αρχίζει με ερωτήσεις που αφορούν την θρησκεία του κατηγορουμένου, το όνομά του και τον τόπο της καταγωγής του, ώστε να τον εξετάσει ανάλογα με τα ήθη του τόπου της καταγωγής του (Κ. Μπουρδάρα, 74).

13. *«Εγώ σκότωσα πολλούς της θρησκείας σου»:* Συμπεραίνουμε ότι έχει ξεκινήσει επίσημα ο διωγμός με την διακήρυξη των διαταγμάτων (303 μ.Χ.).

14. *«Αν ακούσεις εμένα που σε συμβουλεύω θα σε κάνω άρχοντα και ασκητή του παλατιού μου»:* Στο σημείο αυτό διακρίνεται η τακτική του Διοκλητιανού. Πρώτα δείχνει την εξουσία πάνω στους χριστιανούς ως αυτοκράτορας, και ύστερα προσπαθεί με υποσχέσεις, πλούτη και αξιώματα να μεταστρέψει τον χριστιανό (Κ. Μπουρδάρα, 74). Στο τέλος θα χρησιμοποιήσει την ηλικία και τον εκφοβισμό των βασανιστηρίων.

15. *«διότι φαίνεσαι στην όψη ασπρομάλλης· σκέψου τα σχετικά με την ψυχή σου και <όντας> τέτοιας ηλικίας και με τέτοια σύνεση μην χάσεις κακήν κακώς την ζωή σου»:* Ο Άζης βρίσκεται σε ώριμη ηλικία. Ασπρομάλλης εμφανίζεται και στην αγιογραφία στο Μηνολόγιο του Βασιλείου Β΄.

16. *«Είμαι από την χώρα των Ισαύρων».* Ο βασιλιάς είπε· *«Και κακώς έχεις το φρόνημα του Πόντου, διότι όλοι οι κάτοικοι του Πόντου, όπως πληροφορηθήκαμε, είναι υπέρμαχοι της ανόσιας θρησκείας»:* Εδώ υπάρχει ένα ζήτημα για τη σχέση του Πόντου με την Ισαυρία. Με βάση τα λεγόμενα του Διοκλητιανού η Ισαυρία ανήκει στην ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου τον 4ο αιώνα, όπου και στέλνει αιχμάλωτο τον μάρτυρα για να δικαστεί εκεί. Σύμφωνα με τον Pilhofer (e-mail 15-10-2020 11:48) η Ισαυρία την εποχή αυτή δεν ανήκε στον Πόντο άλλα στην νότια Μικρά Ασία. Πριν τους πρωτοχριστιανικούς αιώνες η Ισαυρία ανήκε σε βασιλιάδες του Πόντου.

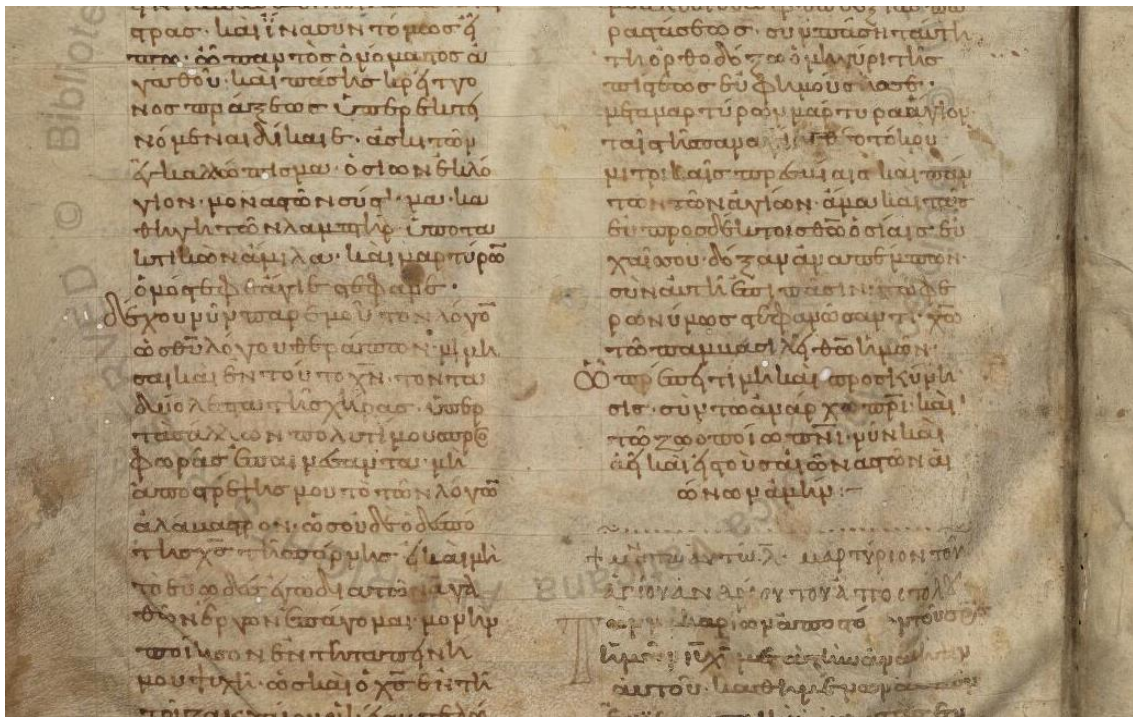
Ε. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

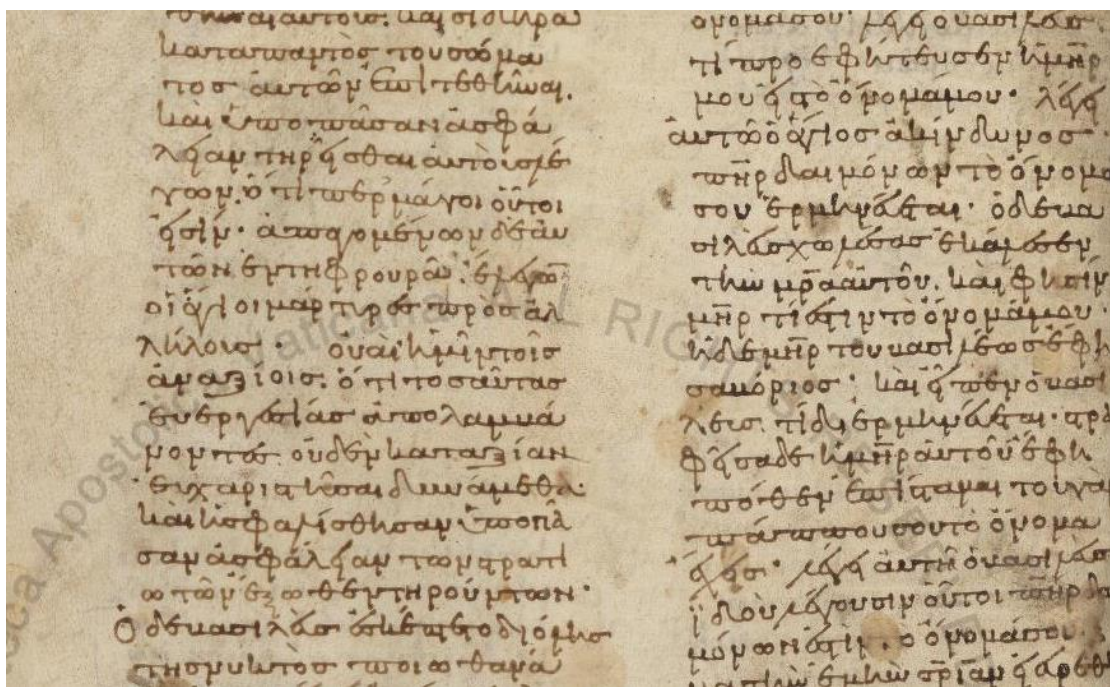
Εικ. 1. Η τετραρχία στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

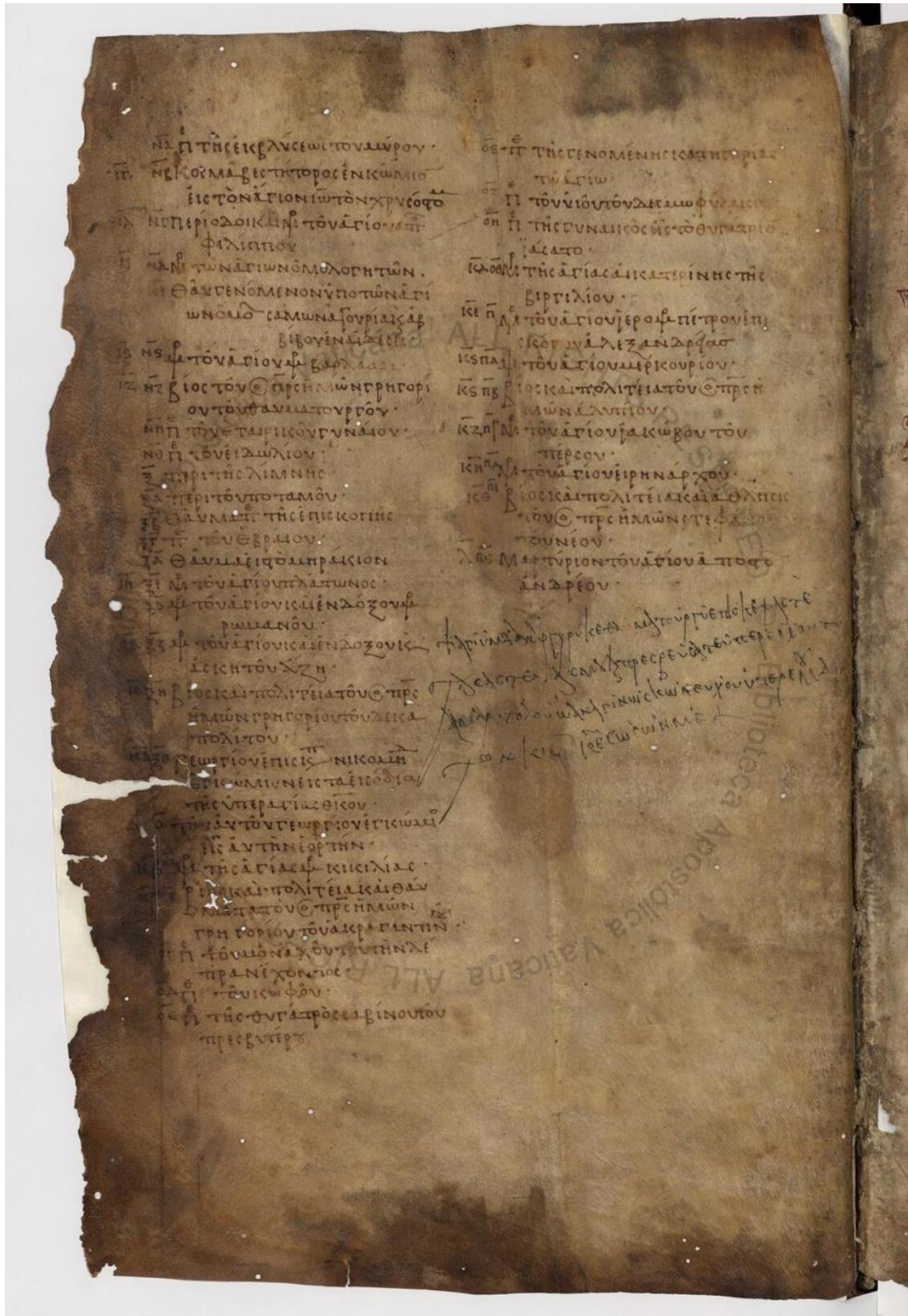
Εικ. 2. Χάρτης της νότιας Μ. Ασίας που δείχνει την περιοχή της Ισαυρίας.

Εικ. 3. Οι χαρακώσεις για την τοποθέτηση των γραμμάτων, Vat.gr.807 f. 312 verso.

Εικ. 4. Η ιδιαιτερότητα του α, Vat.gr.807 f. 24 verso.

Εικ. 5. Σελίδα περιεχομένων, Vat. gr. 807 f. 1 verso.

ΜΗΝΙ ΤΩ ΑΥΤΩ ΙΘ. ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟ ΓΑΓΙΟ ΥΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΓΑΖΗ:

Κτίσ' χώρας τῶν ἰσῶρων ὄντο σὺν ὁμοῖοις· ἀραπεία
παρ' αὐλικῆς μίτου τοῦ δισσῶω· καταλιπὼν δὲ τὴν φρα
τείαν· ἀπέλθων ἐν ταῖς ἐρήμοις· ἐμύσασθε· ἄρχοντες ἄλλοι
καὶ ἄρτυρῶν· ἐν θάλασσῃ ἵασαι καὶ θαυμάτω ἔμμε
γείας ὄξυθλει· κυμνητῶν δὲ διαθήρα ἀπό αὐτῶν
ἐρτῶ ὄρει· φάμερος ὁ ἀζνο τῶ διοκλητίαν ὠγίμα· ὁ δὲ
πύματα φραπῶτασ καὶ ἱραπῆσασ αὐτομ· παρ' ἀνοσῶ
ματι αὐτοῦ· σὺ τοῖς ἐκατομῶν τῆ κομτα φραπῶταις· πιάσασ
σι καὶ αὐτοῖς· διαγὰρ προσάχησ' ἰδορ καὶ αὐτῶ ὄδον ἀμυδρο
ῦσα μὲν ἄρτυρ καὶ ποτίσασ αὐτοῦ· ὅτι ἀπασατο πρὸς τὴν
πύτην· ὄρτυρ σὺ δὲ διοκλητίαν ὄσ· παρ' ὁ κβαντῶσ τῆ
μορρηθῆμα· ἀκυλίμα τῶ ὄσ ἄρχο· ὁ δὲ ἔκτριχὸν κβαν
σασ τὸ μῆλομ· καὶ μῆασι δὲ ἰρῶ ὄμ ὄμ ὄμ ὄμ ὄμ ὄμ ὄμ
ἔισα μμομπυρός· καὶ ἰδοσ αὐτομ ἰγυμῆ τὸ ὄσ ἄρχομ
ταῖς θυγατρῶσ· ἀμῆα ἰδοσ τῶ μτα· ὄσ ἰδοσ αμ· ὄρτυρ
λεὶ ὄσ ἄρχοσ· ἀπὸ κε φάμ σὺ ἄντασ· ἰζ τὸ σ φραπῶτασ· τὸ μῆλομ·

Εικ. 6. Μηνολόγιο Βασιλείου Β', Vat. gr. 1613 f. 191.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Κατάλογοι

- Alb.Ehrhard Albert Ehrhard, *Überlieferung und bestand der Hagiographischen und Homiletischen Literatur der Griechischen Kirche*, I. Band Lieferung 1-4, Neudruck der Ausgabe 1937, Osnabrück Otto Zeller, 1965, fol.477 - 480.
- Cod.Vat.Gr.III Robertus Devresse, *Codices Vaticani Graeci*, Tomus III, Cod. 604-866 in Bibliotheca Vaticana, MCML, fol.340 - 342.

Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- J. Anderson Anderson Jeffrey, «*Manuscripts*» in *The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, The Metropolitan Museum of Art, 1997.
- M. Asper Asper Marcus et al., «Representing Authority in Ancient Knowledge Texts» in *E-Topoi Journal for Ancient Studies*, vol. 6: 389–417, Excellence Cluster Topoi, 2016.
- T. Callander Callander T., «*Inscriptions from Isauria*» in *The American Journal of Philology*, vol. 48 (3): 235–246, The Johns Hopkins University Press, 1927.
- S. Corcoran Corcoran Simon, «*Diocletian*» in *Lives of the Caesars*, Blackwell Publishing, 2008.
- St. Efthymiadis I Efthymiadis Stefanos, *The Ashgate Research Companion by Byzantine Hagiography*, vol. 1: Periods and Places, Ashgate, 2011.
- St. Efthymiadis II Efthymiadis Stefanos, *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, vol. 2: Genres and Contexts, Ashgate, 2014.
- L. Honey Honey Linda, *Justifiably Outraged or Simply Outrageous? The Isaurian Incident of Ammianus Marcellinus 14.2 in Violence in Late Antiquity: Perceptions and Practices*, Routledge, 2006.
- El. Jeffreys Jeffreys Elisabeth, Robin Cormack & John Haldon, *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, Oxford University Press, 2008.
- Ph. Pilhofer Pilhofer Philipp, *Das frühe Christentum im kilikisch - isaurischen Bergland : die Christen der Kalykadnos - Region in den ersten fünf Jahrhunderten*, De Gruyter, 2018.

Γ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μ. Αλεξιάδη Αλεξιάδη Μαρία-Ελένη, Η πολιτική της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας έναντι των χριστιανών κατά τον 3^ο αιώνα, διπλωματική εργασία, 2018.
- Π. Δρανδάκης Δρανδάκης Παύλος, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. 13, Πυρσός, 1939.
- Κ. Καραστάθης Καραστάθης Κώστας, Μέγας Κωνσταντίνος, κατηγορίες και αλήθεια - ιστορική μελέτη, Άθως, 2012.
- Κ. Μπουρδάρα Μπουρδάρα Καλλιόπη, Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα, Α. Σακουλάς, 1987.
- Α. Ρεγκάκος Nesselrath Heinz-Günther, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τόμ. 1, επιμ. Δ. Ιακώβ & Α. Ρεγκάκος, Δ. Παπαδήμα, 2010.
- Ιστορία Συλλογικό έργο, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Ελληνισμός και Ρώμη (Γ'), τόμ. 16, εκδοτική Αθηνών α.ε, 2000.
- Πάπυρος Συλλογικό έργο, Πάπυρος - Λαρούς Μπριτάνικα: Γενική παγκόσμιος εγκυκλοπαίδεια μετά πλήρους λεξικού της ελληνικής γλώσσας, τόμ. 3 «Άζης» & 18 «Διοκλητιανός», «διωγμοί», Πάπυρος, 1964.
- Π. Χρήστου Χρήστου Παναγιώτης & Ζήσης Θεόδωρος, Τα μαρτύρια των αρχαίων χριστιανών, Γρηγόριος ο Παλαμάς, 1978.

Δ. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Θ. Λειτουργία Αρχιμ. Γαζέτας Ιωάννης, Η Θεία Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Ιερός ναός Αγίων Δώδεκα Αποστόλων Βριλησίων Αττικής, 2014.
- Π.Δ. Βασιλειάδης Νικόλαος & Ψαλτάκης Γεώργιος, Η Παλαιά Διαθήκη, πολύτομο έργο, Αδελφότης Θεολόγων “Ο Σωτήρ”, 2001-2003.
- Ψαλμ. Ιερομόναχος Γρηγόριος, Ψαλτήριον προσευχητικόν, Ιερόν Κουτλουμουσιανόν κελλίον Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου Άγιον Όρος- Έν πλῶ, 2019.
- Λεξικό Πανταζίδης Ιωάννης, Ομηρικό Λεξικό, Ι. Σιδέρης, 2009.
- Κ.Δ. Πατέρες της Μονής, Καινή Διαθήκη, Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου Άγιον Όρος, 2018.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Μάρκ.	Κατά Μάρκον
Ματθ.	Κατά Ματθαίον
Ιωάν.	Κατά Ιωάννην
Λουκ.	Κατά Λουκάν
Δευτερον.	Δευτερονόμιον
Έξ.	Έξοδος
Πράξ.	Πράξεις των Αποστόλων
Ησ.	Ησαΐας
τόμ.	τόμος
Παρ.	Παράρτημα
παρ.	παράγραφος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή, έγινε η έκδοση επτά φύλλων (173v - 179v) του χειρογράφου Vaticanus graecus 807 όπου βρίσκεται η συναξαριακή καταχώρηση του βίου του αγίου Άζη. Έγινε μελέτη του χειρογράφου, κριτική μεταγραφή και κριτική επεξεργασία πάνω στο κείμενο. Η εργασία περιλαμβάνει αρχικά γενικές ιστορικές πληροφορίες της εποχής του 3ου και αρχές του 4ου αιώνα και εντάσσει το μαρτύριο του αγίου στην εποχή των διωγμών του Διοκλητιανού με αναφορά στους προηγούμενους διωγμούς εναντίον των χριστιανών. Δίνονται στοιχεία για την Ισαυρία, την χώρα καταγωγής του αγίου, και την θρησκευτική ατμόσφαιρα της εποχής εκείνης, καθώς και σύντομα αναλύεται το μηνολόγιο ως αγιολογικό είδος και η προέλευσή του. Παραδίδεται το αρχαίο κείμενο, η μετάφραση και ορισμένα σχόλια πάνω στο κείμενο.

Λέξεις κλειδιά: Vat. gr. 807, άγιος Άζης, άγιοι της Ισαυρίας, διωγμός Διοκλητιανού, Μηνολόγιο.

ABSTRACT

In this work, the seven-page edition (173v - 179v) of the manuscript Vaticanus graecus 807 was published, where the Synaxarian entry of the martyrdom of saint Azis is located. The manuscript was studied, critically transcribed and critically edited. The work initially contains general historical information of the 3rd and early 4th century and includes the martyrdom of the saint in the time of Diocletian's persecutions with reference to previous persecutions against Christians. Information is given about Isauria, the country of origin of the saint, and the religious atmosphere of that time, as well as the Monthly is analyzed as a hagiological species and its origin. The ancient text, the translation and some comments on the text are delivered.

Keywords: Vat. gr. 807, saint Azis, saints of Isauria, persecution of Diocletian, Monthly.